ACADÉMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

CLASSE DE LANGUE ET DE LITTÉRATURE

LITTÉRATURE ORALE DES BALKANS

Volume 6

BYZANTINA AINIГMATA
LES ÉNIGMES BYZANTINES

Choix, traduction, avant-propos et commentaire

ČELICA MILOVANOVIĆ

Reçu à la I^e séance de la Classe de langue et de littérature, le 22 janvier 1985, à la base des rapports des professeurs *Dr Franja Barišić* et *Dimitrije Lukatos*.

Rédacteur

VOJISLAV DJURIĆ

Membre de l'Académie

BEOGRAD

1986

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

БАЛКАНСКЕ НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ

Књига 6

BYZANTINA AINIГMATA
ВИЗАНТИЈСКЕ ЗАГОНЕТКЕ

Избор, превод, предговор и коментар

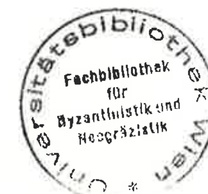
ЧЕЛИЦА МИЛОВАНОВИЋ

Примљено на I скупу Одељења језика и књижевности, 22. јануара 1985, на основу реферата професора др *Фрање Баришића* и професора *Димитрија Лукатоса*.

Уредник

академик

ВОЈИСЛАВ ЂУРИЋ

БЕОГРАД

1986

Издаје
Српска академија наука и уметности

Лектор
Мирјана Детелић

Коректор
Јелена Пешикан

Тираж: 1.500 примерака

Штампа
„*Минерва*" — Суботица

YU ISBN 86-7025-096-9

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР

Кад кренемо да се упознајемо са византијским загонеткама, прво нам се намеће питање — имају ли оне неке везе са античким грчким загонеткама? Нико ко се бави проучавањем византијске књижевности или културе уопште, не може, хтео не хтео, да избегне питање односа византијског према античком. У ранија времена, када се антика сматрала недостижним узором и аршином којим треба мерити Византију, то се питање постављало углавном на штету онога што је типично византијско. Данас, међутим, коначно је овладало схватање да византијска култура, ма колико суштински била повезана са античком, има и своје сопствене вредности, свој особени развој и своје врхунце који сасвим независно могу да стану међу највише домете људског духа.

Но ипак, понављамо, и поред таквог схватања природе византијског, поређење са антиком не може и не треба да се избегава. Оно нам даје увид у то на који је начин старо преузето и укључено у ново — а управо тај процес преузимања и уклапања говори нам, боље него ишта друго, о схватањима и тежњама нове епохе.

Одмах да кажемо да, кад се ради о византијским загонеткама, потпун одговор на питање њиховог односа према античким засад још није могуће дати. За разлику од античких загонетки које су доста проучаване, византијске једва да су и дотакнуте. Античке загонетке, бар оне које су преживеле дуги низ векова, углавном су познате и издате, и тешко да ту можемо још очекивати неко велико откриће. Насупрот томе, византијске загонетке издате су само делимично, и скоро је сигурно да велики број њих још лежи скривен по многим неиздатим рукописима. Даље, и оно што је од византијских загонетки издато, растурено је по најразличитијим старим и не увек лако доступним публикацијама.[1]

Занимљиво је приметити да је интереса за издавање и проучавање византијских загонетки било крајем прошлог и у првим деценијама овог века, а онда се он просто пресекао и изгубио. Познати грчки филолог С. Ламброс (умро 1920. године) дуго се бавио мишљу да прикупи и

[1] У раду на овој збирци користили смо укупно 27 различитих публикација, чије се године издања крећу између 1831. и 1970. (види списак издања).

детаљно проучи византијске загонетке, и током година заиста је и издао велики број текстова, али своју замисао никад није у целости остварио. Тако се десило да је ова збирка у ствари први покушај да се на једном месту окупи већи број текстова који би дали свестрану слику о природи византијске загонетке. Наравно, с обзиром на постојање још непубликованих текстова, убудуће би се та слика могла доста изменити.

Важан елемент који нам недостаје и без кога не можемо да у целости сагледамо византијску загонетку јесте питање њене природне средине, да тако кажемо, оквира у коме се она јављала и живела. Античке загонетке у највећем броју везане су за неки контекст, као што су, рецимо, разна надметања у мудрости, у вештини писања стихова, у борби за руку неке лепе девојке, затим загонетне поруке и посланства једног владара другоме, или неразумљива пророчанства, или различите ситуације у којима личности после дужег одсуствовања препознају једна другу — што све спада углавном у област књижевне фикције или легендарне историје. С друге стране, познато је да су стари Грци и у реалном животу, у одређеним приликама као што су разне култне свечаности или просто гозбе, радо проводили време решавајући загонетке, при чему је за тачан одговор следила награда, за незнање казна.[2]

Византијске загонетке, пак, сачуване су ван сваког контекста. Прво, оне се не налазе у оквиру већих књижевних дела, већ су до нас дошле као издвојене, најчешће тек у познијим вековима састављене збирке загонетки приписаних једном или другом аутору. Друго, није нам уопште познато у којим су приликама, на који начин, у коју сврху или за какву награду Византинци решавали загонетке. Да ли су се, као њихови преци, тиме при дугим и богатим гозбама забављали? Да ли су се, и за коју врсту загонетки, сви друштвени слојеви интересовали? Та и друга питања о месту и статусу загонетке у византијској култури углавном тек треба да се проучавају. Ми ћемо мало касније покушати да бар провизорно на њих одговоримо, али тек дуго и стрпљиво ишчитавање извора, који на посредан или непосредан начин говоре о византијском животу и обичајима, моћи ће да пружи у пуној мери веродостојне податке. Ето, дакле, још једног задатка за следбенике нове, антрополошке византологије.[3]

По унутрашњој структури, односно по кругу представа које су у њима заступљене, византијске загонетке, баш као и старогрчке, уклапају се у општу класификацију индоевропских загонетки.[4] То значи да оне доста често одражавају неки архаичан митски садржај — без обзира јесу ли учесници у загонетању тога свесни и без обзира какво решење (или решења) они у одређеним временима једној истој загонетки придају. Тако међу византијским загонеткама имамо оне које на једноставан начин сумирају неку врло стару причу или мит (као загонетка

[2] K. Ohlert, *Rätsel und Gesellschaftsspiele der alten Griechen* (1886), 63 ид.

[3] О томе шта подразумева тај нови социолошко-демографско-антрополошки правац у византијским студијама, в. A. Každan—G. Constable, *People and Power in Byzantium. An Introduction to Modern Byzantine Studies* (1982).

[4] W. Schultz, Rätsel in: Realencyclopädie der klass. Altertumswiss. I A (1913), coll. 62–125.

о *краљу у тамници*, овде бр. 27), или посебно указују на неку митску представу (рецимо загонетка о дрвету живота, односно у византијском тумачењу о *пеливану*, бр. 41), или алудирају на предмете култног поштовања (као загонетка о *ватри*, бр. 18), или употребљавају имена митских личности уместо имена предмета (рецимо *Ареј* као синоним за *стило*, у загонетки о *таблицама за писање*, бр. 70). Но, како испитивање унутрашње структуре загонетке и разврставање по групама захтева компаративно проучавање, у њега не можемо овде дубље улазити.[5]

Значи, та дубока веза са митским коренима, која се огледа у кругу представа, у тематици у најопштијем смислу, свакако у великој мери приближава византијске загонетке античким. Но с друге стране, у Византији „митско” не значи само наслеђену стару митологију, већ подразумева и читаву новоосвојену област хришћанске митологије. И како та митологија заузима најважније место у свести византијских стваралаца, стари садржаји губе своје некадашње значење и придају им се нова тумачења у складу са новом митологијом. Ако већ и у антици постоје случајеви придавања новог решења некој старој загонетки чији је прави смисао заборављен,[6] сада су такви случајеви изразито чести. Хришћанско тумачење додаје се и тамо где мање-више одговара, али и тамо где очигледно нема никакве везе са садржајем. Кад се, рецимо, Ниоба која се од жалости у камен претворила, замени са женом Лотовом која је због непослушности „слан камен” постала (в. овде бр. 16'), онда је прелаз у тумачењу безболно извршен и може чак да прође непримећен. Али када се тројица браће, Зевс, Хад и Посејдон, тумаче као Христос, разбојници и крстови (в. бр. 165), онда ново тумачење не делује — бар данас — нимало убедљиво. Можда је за Византинце оно било природно.

Или је можда било природно само за — неке Византинце. Јер и у загонеткама, као и у другим књижевним врстама, огледа се она дубока дихотомија византијске културе, чији је превасходни израз диглосија, постојање двају језика, ученог и неученог, који се обраћају различитим слојевима једног истог народа. Једне, дакле, загонетке писане су изразито учено, у елегантним стиховима, на теме идеолошки неутралне и не ретко позајмљене из антике. Друге загонетке писане су језиком простим, стилом једноставним, за публику непретенциозну, али подједнако жељну досетке, парадокса, духовитости. Теме тих загонетки најчешће су библијске.

Но истини за вољу, ове две групе загонетки ипак нису непремостивим јазом одељене, има и међу њима додира и мешања. Дешава се да изразито учено срочена загонетка буде на библијску тему, а с друге стране срећемо и прераде, преводе учених загонетки на једноставнији,

[5] Известан број византијских загонетки довођен је у везу са сродним индоевропским загонеткама у исцрпном и пуном библиографских података чланку В. Шулца (в. претходну напомену).

[6] Објашњењу правих значења хеленских загонетки посвећена је књига W. Schultz, *Rätsel aus dem hellenischen Kulturkreise* I—II (1909—1912).

ширем слоју разумљиви језик.[7] Стога подела на учене и неучене загонетке не може послужити као полазна основа за класификовање византијских загонетки.

Закључак о постојању двеју врста загонетки враћа нас раније постављеном питању о „природној средини", односно о месту загонетке у животу Византинаца. Очигледно је да су две поменуте врсте на различит начин живеле, различитим друштвеним слојевима се обраћале и у различитим приликама се користиле. Оне кратке, једноставно срочене, било да су на библијску тему или не, могу се поредити са фолклорним загонеткама било ког народа утолико што се уче и рецитују наизуст, и што њихова привлачност расте уколико их већи број људи познаје и чешће понавља. Оне учене, међутим, које мање држе до идеје и досетке, а више до углађеног облика, понекад су у својој учености толико незграпне, да тешко да су их и сами аутори знали напамет, а некмоли да су их прости људи за своје увесељавање рецитовали! Бескрајно надговарање и надмудривање једног, рецимо, Ауликалама и Просуха (в. загонетке о *женском* и *ватри*, бр. 17 и 18) јасно сведочи о врло не-фолклорном карактеру једног дела византијских загонетки.

Ако узмемо још у обзир да те учене загонетке веома често узимају облик словних загонетки (тзв. *грифа*) и да не ретко баратају са ретким речима чије се значење мора тражити по специјалним лексиконима, онда мислимо да се сме закључити да је право пребивалиште византијске загонетке — школска учионица.

Разлагање речи на саставне делове, одузимање и додавање слова, бројање слогова, сабирање бројне вредности слова — што се све јавља у тој врсти загонетки — много подсећа на извесне школске вежбе из граматике, веома популарне у византијско доба, тзв. *епимеризме* и *схедографију*.[8] Наравно, сличне словне загонетке постојале су и у античко доба, но у Византији оне постају тако честе да скоро потискују оне праве загонетке. И не само да постају честе, него су и до крајности развијене — аутори се труде да пронађу што дуже речи које се могу вазда разлагати и мењати или такве речи при чијем се разлагању може заблистати изузетном ученошћу (као име Амос које се разлаже на А-мос, а то *мос* је назив за воду на египатском језику! в. бр. 118).

Ако и не прихватимо идеју да су такве загонетке решаване у школској клупи[9] — за шта, уосталом, тек треба тражити потврде у изворима — морамо се сложити да такве загонетке нису могле бити преношене од уста до уста, већ да су захтевале писмену форму, као и да је њихов карактер не само учен, већ изразито ученички. Уосталом, није ваљда случајно ни то што међу ауторима византијских загонетки имамо не једног — професора.

[7] Преводе на једноставнији језик у апарату смо означавали са *metaphrasis*.

[8] О схедографији уопште в. K. Krumbacher, *Gesch. der Byz. Lit.* (1897), 590 ид. О претпостављеној вези између загонетке и схедографије, као и о називу *σχέδος* као синониму за загонетку, в. *Φ. Κουκουλε*, *Βυζ. βίος καὶ πολιτισμός* 1,2 (1948), *σ.* 72—73.

[9] Један од аргумената у прилог те тврдње могла би бити чињеница да је Михајло Псел једну малу збирку загонетки посветио свом ученику, будућем цару Михајлу VII Дуки.

Иначе, питање ауторства византијских загонетки изузетно је замршено. Редован је случај да се једна загонетка приписује бар двојици-тројици познатих аутора. Понекад је текст таквих загонетки у различитим рукописима идентичан, понекад се опет ради о варијацијама на исту тему. У овој збирци прикупљене загонетке, ако нису анонимне, носе као име аутора једно од следећих имена: Јован Геометар, Христофор из Митилене, Јован Мавропод, Михајло Псел, Василије Мегаломит, Ауликалам и његов разрешаватељ Никифор Просух, Еустатије Макремболит и Манојло Холобол, Манојло Мосхопул, Исак Аргир, Јован Евгеник, Јосиф Вријеније.[10] Са изузетком двојице, Мегаломита и Ауликалама, чија су имена позната само у вези са загонеткама, сви остали су познати учењаци, често и великодостојници, који су загонетке само узгред писали, а књижевну славу су другим делима стицали. Њихова делатност простире се од X до XV века, с тим што се изразит пораст интересовања за загонетке бележи око XI—XII века.

Име аутора, међутим, не говори много о врсти или значају одређене загонетке. Јер, како смо већ рекли, поједине загонетке сад се приписују једном, сад другом аутору, док су у трећим рукописима оне анонимне. С друге стране, оне заиста анонимне загонетке нису ништа мање интересантне и значајне. Чест је случај да су баш од материјала узетог из тих анонимних загонетки познати аутори правили своје елегантне творевине.

Те анонимне, али широко распрострањене и популарне загонетке сачуване су нам у великом броју у тзв. *књигама питања и одговора* (*ἐρωταποκρίσεις*). Те збирке, писане у форми дијалога,[11] често на веома једноставном, скоро народском језику, представљају најнеобичније комбинације цитата из патристичке књижевности, из области литургике, догматике, философије, астрологије, црквене историје, апокрифа, хронологије, природних наука итд. Између осталог, ту се налазе и бројне загонетке. Време изразитог процвата те врсте књижевности пада између XIII и XV века.

Мада су загонетке у таквим књигама најчешће писане у облику питалица — дакле, формално припадају једној другој књижевној врсти — њихова повезаност са уметничком загонетком, као и њихова очигледна популарност у релативно широким слојевима, чине их изузетно драгоценим за проучавање како самог феномена византијске загонетке, тако и византијске културне историје уопште.

Са чисто формалне стране гледано, међу византијским загонеткама опет разликујемо две групе — оне у прози и оне у стиху. Најчешће заступљени стих је тзв. византијски дванаестерац. Далеко ређи је петнаестерац звани политички стих, а ту и тамо јавља се и стари епски стих, хексаметар, као и елегијски дистих. Кад се ради о византијским

[10] Неке од овде укључених загонетки приписују се у рукописима и двојици познијих аутора (почетак XVIII века), Николи Александру Маврокордату и патријарху Александријском Герасиму Спарталиоту. Међутим, они су обојица, поготово овај други, само преносиоци старије традиције.

[11] О тој врсти „парапатристичке" књижевности в. исцрпан увод код C. F. Georg Heinrici, *Griech.-byz. Gesprächsbücher* (1911), Sächs. Akad. der Wiss. Abhandl. der philol.-hist. Kl. 28, 8.

загонеткама, питање форме није само — формално. Јер мада је њен утицај на квалитет загонетке занемарљив, форма нам овде служи као помоћно средство за препознавање византијског. Ако имамо у виду да су византијске загонетке сродне са старохеленским и тематски и по врсти, чак и по стилским средствима којима се указује на предмет загонетке (опис, персонификација, антитеза, парадокс, метафора, метонимија и тзв. кенинг[12]), онда нам метрички облик често дође као једино мерило за постављање неких хронолошких граница.[13] Дешава се, рецимо, да нека стара загонетка, писана у хексаметру, у византијско доба само промени метар, пређе на пример у политички стих, док јој суштина остаје непромењена (в. загонетку о *йисму*, овде бр. 26). Даље, и међу самим византијским загонеткама може се вршити хронолошко груписање на основу метра у коме су писане. Старије учене загонетке писане су у дванаестерцу, док су млађе обично у политичком стиху. Уз то је карактеристично да су преводи — прераде учених загонетки на народни језик скоро увек у петнаестерцу.

Најзад, треба рећи неколико речи и о решењима која се нуде уз византијске загонетке. Одмах да кажемо да су решења најразличитијег порекла. Прво, аутори учених загонетки своје творевине објављивали су без решења — претпостављало се ваљда да су они којима су загонетке намењене довољно виспрени да их сами одгонетну.[14] Онда су каснији преписивачи, понекад али не увек, додавали на маргини реч која се у загонетки тражи. Модерни, пак, издавачи преузимали су та решења са маргина, а где су она недостајала често су додавали своја сопствена — уколико су загонетку разумевали. Уколико нису, издавали су је једноставно без одгонетке.

С друге стране, већ у византијско доба јавили су се учени људи који су, да тако кажемо, професионално решавали загонетке својих претходника. Тако је, на пример, у XIII веку. Манојло Холобол одгонетао, у истом стилу и стиху, загонетке које је Еустатије Макремболит негде у XII веку написао (овде бр. 16', 94, 106 итд.). Друга двојица, чија су заједничка творенија овде прикупљена, Ауликалам и Никифор

[12] Сва та стилска средства користе се обилато и у другим врстама византијске профане поезије. Поједини одломци из, рецимо, Писидине поеме о стварању света, извађени из контекста, не би се ни по форми, а ни по садржини могли разликовати од „правих" загонетки. О стилу Писидином (уз бројне примере) в. Н. Радошевић, *Шесшоднев Георīија Писиде* (1979), passim. О естетици загонетке у византијској књижевности в. С. С. Аверинцев, *Поешика рановизаншијске књижевносши* (Београд 1982), стр. 148—169 („Свет као загонетка и одгонетка").

[13] Наглашавамо да су византијске загонетке *сродне*, али не и идентичне са старохеленским. Једна од карактеристичних особина старих загонетки овде скоро да не постоји: то је склоност ка опсценој алузији и двосмислености. О тој особини античке загонетке в. М. Флашар, *Уз један сшароīрчки еūиīрам*, Зборник за књижевност и језик Матице српске 31, 1 (1983) стр. 17—27.

[14] Привидни изузетак је загонетка о *човеку*, објављена међу Пселовим списима (овде бр. 78), која има решење од истог аутора. Међутим, у том случају Псел загонетку није сам написао већ је само негде забележио, те зато и решење уз њу додао. Дакле, ту је он поступио као скупљач, а не као прерађивач народних умотворина. Иначе, загонетке које је он лично написао, у стиху, и упутио их свом ученику Михајлу Дуки, нормално немају никакво ауторово решење.

Просух, били су изгледа савременици у XII веку. Њихово надговарање и надмудривање у одгонетању загонетака у великој мери одражава природу и суштину византијске загонетке уопште (в. целину коју чине загонетке о *женском* и о *ваšри*, овде бр. 17 и 18).

Имајући у виду разноврсност и различито порекло решења која се уз византијске загонетке нуде,[15] као и чињеницу да решење, макар и из пера сувременика, не мора одговарати правој суштини загонетке, сматрали смо да у овој нашој збирци груписање по решењима не би било оправдано. Зато смо се одлучили да загонетке поделимо по врстама. У прву групу ушле су тзв. праве загонетке различитог садржаја, у другу словне загонетке, у трећу питања и одговори (теолошке питалице), а у четврту загонетке без познатог решења. У прве две групе редослед је азбучни по решењу. У трећој групи поштовали смо редне бројеве из издања будући да је у самим збиркама питања и одговора материјал распоређен без икаквог система и видљиве логике. У последњој групи загонетке смо поређали по азбучном реду почетних речи (*incipit*).

Напомињемо да су овде укључене и загонетке које би по оваквој класификацији требало да спадају у посебну групу. То су оне у којима је решење сугерисано помоћу *исоūсефије*. Исопсефија, омиљена вештина средњовековних писара, састоји се у замењивању речи њеном бројном вредношћу која се опет добија сабирањем бројних вредности свих слова у тој речи. Таквих загонетки овде нема много, десетак укупно (в. нпр. загонетку о *хлебу*, бр. 143), те смо их претежно ставили уз словне загонетке.

Издање грчког текста које овде имамо није у правом смислу критичко, самим тим што се за постављање текста нисмо служили рукописима већ штампаним издањима. Ипак, на неколико места исправили смо очигледне (штампарске?) грешке, док смо на другим местима, где нам се то чинило неопходним, измене уносили у превод, а сам текст смо остављали непромењен (такве интервенције назначене су у коментару).

С друге стране, како је већина загонетки објављена по неколико пута, на основу различитих рукописа који нуде различита читања истог текста, или различите варијанте загонетке,[16] ми смо бирали ону варијанту која нам је изгледала најпотпунија и најјаснија, језички и смисаоно. У апарату смо уз сваку загонетку навели издања која смо користили.

Превод који нудимо углавном је дослован. Кажемо — углавном, јер на многим местима где нам смисао текста није довољно јасан није ни било могуће превести га верно. Као што се зна, и иначе смисао сваке речи зависи у највећој мери од контекста, а утолико више то је случај у загонеткама које баш намерно употребљавају двосмислености и игре речима, да би читаоца завеле у погрешном правцу. Дакле, све док нам није до последње појединости и нијансе јасно значење загонетке у целини,

[15] За известан број загонетки и ми смо понудили решења. Те се загонетке познају по томе што им је дато само српско решење, док је грчки текст штампан без решења. (Насупрот томе, загонетке које су већ раније публиковане са решењем, овде то решење имају и уз грчки и уз српски текст.)

[16] Варијанте смо у апарату означавали са *similiter* (слично).

нисмо ни у стању да је „верно” пренесемо на наш језик. Како, на жалост, у византијским загонеткама уопште има доста нејасноћа које се, можда, могу појаснити само кроз дуготрајно и екстензивно ишчитавање најразноврснијих извора, неизбежно је да и овај превод засад остане само условно веран оригиналу. Уз то, извесне слободе у преводу себи смо допустили и у настојању да пренесемо метар оригинала, дванаестерац, ређе и хексаметар или петнаестерац.

Коначно, једна реч и о индексима који су на крају додати. Једини индекс којим су се могле обухватити све овде укључене загонетке јесте азбучни индекс почетака (Index Graecus I). Други индекс, у који нису ушле загонетке без решења, садржи грчка решења, а трећи српска решења.

СПИСАК ИЗДАЊА

1. Boiss.	Fr. Boissonade, *Anecdota Graeca* III (1831), pp. 429–455
2. Sathas V	K. Sathas, *Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη* 5 (1875), 569–570
3. Deltion 2	*Σπ. Λάμπρου, Βυζαντιακὰ αἰνίγματα, Δελτίον ἱστορ. κ. ἐθνολ. ἑταιρ.* 2 (1885), 152—166
4. Ohlert	K. Ohlert, *Rätsel und Gesellschaftsspiele der alten Griechen* (1886)
5. AP III 7	Epigrammatum Anthologia Palatina III, ed. Cougny (1890), caput 7, pp. 563–585
6. Treu	M. Treu, *Eustathii Macrembolitae quae feruntur aenigmata*, Programm des Königl. Friedrichs-Gymnasiums zu Breslau (1893)
7. Krasnos.	Н. Красносельцев, Addenda к изданию А. Васильева „Anecdota Graeco-byzantina”, Летопись историко-филол. общества при Импер. Новоросс. университете VII 4 (1899), стр. 99—206.
8. Politis I	*Ν. Πολίτου, Συλλογαὶ βυζαντινῶν παροιμιῶν* [*καὶ αἰνιγμάτων*], *Παροιμίαι* 1 (1899), 3—68
9. EP 5	*Α. Σπυριδάκη, Αἰνίγματα, Ἐπετηρὶς Παρνασσοῦ* 5 (1901), 152
10. EP 6	*Ν. Βέη, Βυζαντηνὰ αἰνίγματα, Ἐπετηρὶς Παρνασσοῦ* 6 (1902), 103—110
11 Kurz	E. Kurz, *Die Gedichte des Christophorus Mytilenaeus* (1903)
12. EP 8	*Α. Σπυριδάκη, Βυζαντιακὰ αἰνίγματα, Ἐπετηρὶς Παρνασσοῦ* 8 (1904), 187—195
13. EP 9	*Ι. Σταματούλη, Βυζαντιακὰ αἰνίγματα, Ἐπετηρὶς Παρνασσοῦ* 9 (1906), 130—132
14. Laogr. 1	*Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Παλαιὰ καὶ νεώτερα αἰνίγματα, Λαογραφία* 1 (1909), 574—578
15. Laogr. 2	*Ν. Πολίτου, Λαογραφικὴ ἐπιθεώρησις τῶν περιοδικῶν δημοσιευμάτων, Λαογραφία* 2 (1910), 121—124; *Σπ. Στάθη, Κυθηραϊκὰ αἰνίγματα, Λαογραφία* 2 (1910), 330—370
16. Deltion 7	*Α. Σπυριδάκη, Βυζαντιακὰ αἰνίγματα, Δελτίον ἱστορ. κ. ἐθνολ. ἑταιρ.* 7 (1910), 141—154

17. Heinrici	C. F. Georg Heinrici, Griechisch-byzantinische Gesprächsbücher, Sächs. Akad. der Wissensch. Abhandlungen der philolog.-hist. Klasse Bd. 28 nr. 8 (1911)
18. Laogr. 4	W. Schultz, Vergleichende Bemerkungen zur byzantinischen Rätselüberlieferung, *Λαογραφία* 4 (1913), 353–376
19. NE 10	*Τρία βυζαντιακὰ αἰνίγματα, Νέος Ἑλληνομνήμων* 10 (1913), 444—445
20. NE 11	*Νοήματα διδασκάλων· πολλὰ ὡραῖα καὶ ἡδύτατα, Νέος Ἑλληνομνήμων* 11 (1914), 38—43
21. NE 13	*Δύο βυζαντιακὰ αἰνίγματα, Νέος Ἑλληνομνήμων* 13 (1916), 130—131
22. Laogr. 8	*Στ. Κυριακίδου, Ἄσματα καὶ αἰνίγματα, Λαογραφία* 8 (1921), 109—152
23. NE 17	*Αἰνίγματα, Νέος Ἑλληνομνήμων* 17 (1923), 202—217
24. Kypr. chr. III	*Τοῦ Κιτίου Νικοδήμου, Βυζαντινὰ αἰνίγματα, Κυπριακὰ Χρονικά* 3 (1925), 128—140
25. Eccl. phar. 31	*Τ. Εὐαγγελίδου, Αἰνίγματα πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Γερασίμου τοῦ Σπαρταλιώτου, Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος* 31 (1932), 295—298
26. RMel. 1	*Σ. Εὐστρατιάδου, Τ. Εὐαγγελίδου, Αἰνίγματα πατρ. Ἀλεξανδρ. Γερασίμου τοῦ Σπαρταλιώτου, Ρωμανὸς ὁ Μελῳδός* 1 (1933), 154—160
27. Kouk.	*Φ. Κούκουλε, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, τομ. Α'* 2 (1948), 64—86
28. AP 14	Anthologie Palatine, t. XII 1. 14, ed. F. Buffière (1970)

ПРАВЕ ЗАГОНЕТКЕ

1

Ὁ πατήρ μου ἐγέννησέ με ἐκ κοιλίας μητρός μου
καὶ ἐγὼ ἐγέννησα τὴν μητέρα τοῦ πατρός μου.

(*Ἀδάμ*)

Отац мој ме роди из утробе мајке моје,
а ја потом родих мајку оца свога.

(Адам)

ed. Laogr. 1, p. 575. cf. Heinrici, nr. 18; NE 11, nr. 52; Laogr. 8, nr. 4; NE 17, nr. 83 и nr. II, 39; NE 17, nr. 38 (simil.); Kypr. chr. III, nr. 10; Kouk, p. 83 (simil. Jo. Bryenn.); Politis I, 32

2

Καὶ ἄλλος τις ἐγέρασε καὶ ἐπῆγεν ὅθεν ἦλθεν,
εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μάννας του, ἐκεῖ ὅπου ἐξῆλθεν.

(*Ἀδάμ*)

Други неки кад остари, оде откуд је дошао,
у утробу мајке своје, одакле је изашао.

(Адам)

ed. Laogr. 8, nr. 6. cf. Heinrici, nr. 74 и nr. 99; Kypr. chr. III, nr. 7

3

Ὅλος ὁ νόμος δι' ἐμοῦ καὶ πάντες οἱ προφῆται
συνίστανται καὶ τὴν ἀρχὴν λαμβάνουσι καὶ ῥίζαν.

Τὸ δ᾽ ὄνομά μου συμπληροῖ συλλαβῶν δυὰς δίς μοι·
τετράκις δὲ τὰ χίλια πάρεξ μιᾶς καὶ μόνης
μετρῶν εὑρήσεις ἀριθμὸν πάλιν ἐμῶν γραμμάτων.

(ἀλφάβητος)

Кроз мене целокупан закон и сви пророци
састављени су, почетак и корен отуд вуку.
У имену моме двапут по два слога стоје:
четир' пута по хиљаду, мање само један,
збир је мојих слова, ако хоћеш да избројиш.

(азбука)

ed. Boiss., Megalomyt. 4

4

Ἐγὼ τίκτω τὴν μητέρα τοῦ πατρός μου,
γυνὴ δὲ τοῦ δι᾽ αὐτοῦ κτισθέντος πέλω.
Συλλαβῶν τοὔνομά μου δ᾽ ἐστὶν ἐκ δύο,
ἃς συνιστᾷ μία τετρὰς τῶν γραμμάτων.
Τὸ δ᾽ ἔσχατον τῶν γραμμάτων πρῶτον φέρω,
τὸ πρῶτον δ᾽ αὖ ὡς τοὔσχατον ἔχω πάλιν,
ἀεί γε τῶν μέσων τυγχανόντων μέσων.

(Ἄννα)

Ја сам, значи, мајка мајке оца мога
и уједно жена оног ког он створи.
Име моје састављено од два слога,
све укупно четворку од слова има.
Последње ми слово стоји на почетку,
а прво се опет налази на крају,
док два средња стално остају у среди.

(св. Ана)

ed. Deltion 2, nr. 3

5

Ἔστι τι ζῷον λογικόν, δέσποτα στεφηφόρε,
ὁρῶν, οὐκ ἔχον ὀφθαλμούς, ἐκτὸς ποδῶν βαδίζον,
ἐστερημένον κεφαλῆς, ἀκέραιον τὰς φρένας,

πνεύμονος ἄτερ καὶ λοβῶν, καρδίας καὶ κοιλίας,
ἐστερημένον τοῦ παντός, τίνος οὐ λελειμμένον.
Τί τοῦτο; φράσον, ἔξειπε, λέξον, δήλωσον, γράψον,
ὡς συνετός, ὡς νουνεχής, ὡς ὑπερφέρων πάντων.

(ἄγγελος)

Јест разумно биће, господару с круном,
без очију види, без ногу корача,
главе у њег' нема, сам дух непатворен,
плућа, јетра, срце и дроб, све то недостаје,
све му фали, не знаш чега лишен није.
Шта је сад то? реци, кажи, причај, пиши,
та̏ ти си паметан, уман, од свих бољи.

(анђео)

ed. Boiss, Psell. 1. cf. EP 5, nr. 1 (metaphr.); EP 6, nr. 1 (metaphr.); Kypr. chr. III, nr. 30

6

Ἐγκέφαλον φορέω κεφαλῆς ἄτερ· εἰμὶ δε χλωρή,
αὐχένος ἐκ δολιχοῦ γῆθεν ἀειρομένη·
σφαίρῃ δ᾽ ὡς ὑπὲρ αὐλὸν ἐείδομαι· ἣν δὲ ματεύσῃς,
ἔνδον ἐμῶν λαγόνων μητρὸς ἔχω πατέρα.

(ἀγκινάρα)

Носим главу — ал', без главе, зелена сам,
на дугоме врату из земље се дижем:
као лопта наврх фруле седим. Паз' и ово
оца мајке своје у утроби имам.

(артишока)

ed. Boiss, Psell. 5. cf. Ohlert, p. 142; NE 17, nr. I, 17; Kypr. chr. III, nr. 33; AP 14, nr. 58

7

Ἔδραμε μέγας ποταμός, βροχῆς ἁπάσης δίχα
καὶ μένει πλήρης καὶ βαθὺς καὶ ῥέων εἰς αἰῶνας,
μηδόλως περαινόμενος, τινὶ βροτῶν ἁπάντων.

Потече велика река без иједне кишне капи;
тече и даље, широка, дубока и непресушна,
али је ниједан уопште смртник никад не пређе.

(Христос и Богородица)

ed. NE 17, nr. 41 (Is. Argyr.)

8

Δύο συνῆλθον ἐν ταυτῷ ἑνὸς ἀνδρὸς εἰς πάλην,
καὶ τοῦτον κατεπάλαισαν, οἱ δύο δὲ τρεῖς ἦσαν.

Двојица у једном навалише да бију човека,
потпуно га савладаше — ал' двојица три су била.

(борба Јаковљева с анђелом)

ed. NE 17, nr. 10 (Jo. Eugenik. cf. nr. 36 Is. Argyr.)

9

Ἄπληστόν εἰμι θηρίον καὶ παμφάγον,
ἐπὰν δὲ φάγω τὴν τροφὴν ἥν περ λάβω,
θνήσκω παρευθὺς κείμενον ἐπ' ἐδάφους.

(πῦρ)

Прождрљива незасита животиња,
када смажем све што ми је на дохвату,
одмах клонем и умирем на ледини.

(ватра)

ed. EP 6, nr. 9. cf. EP 8, nr. 10; Deltion 7, p. 143; Kypr. chr. III, nr. 23; Eccl. phar. 31, nr. 12; Kouk, p. 85

10

Εἶδον ἀρρήτοις ὄμμασι, δέσποτα στεφηφόρε,
νέον, πρεσβύτην ἐν ταυτῷ τέλειον λελειμμένον,
ὑψιπετῆ καὶ χθαμαλόν, κλονούμενον, ἑδραῖον,
φωτίζοντα, σκοτίζοντα, τέμνοντα, συνουλοῦντα,

τοὺς μὲν ἐκ γῆς ἀνάγοντα, τοὺς δὲ πρὸς γῆν κρα-
τοῦντα
καὶ σώζοντα, καὶ τῇ φθορᾷ τῆς ὕλης συμπηγνύντα.

(χρόνος)

Видео сам, господине светли, унутарњим видом
младића-старца, двоструко оличеног у једном,
високог, приземног, пољуљаног, чврстог,
светлоношу, носиоца таме, крвника, видара,
што једне из земље диже, а друге под земљу тера,
све спасава, што уништи — опет из њег' ново гради.

(време)

ed. Boiss., Psell. 3. cf. EP 6, nr. 3 (metaphr.); EP 8, nr. 16 (metaphr.)

11

Οὔτ' ἀρρενές ἐσμεν, οὔτ' ἔχομεν τὸ θῆλυ,
θνήσκουσαι δ' ἂν γεννώμεθ' ὑπ' ἀλλήλων.

Мушко нисмо, ал' и женско недостаје,
умирући рађамо се међусобно.

(дан и ноћ)

ed. NE 17, nr. III, 15

12

Εἰμὶ πατρὸς λευκοῖο μέλαν τέκος, ἄπτερος ὄρνις,
ἄχρι καὶ οὐρανίων ἱπτάμενος νεφέων·
κούραις δ' ἁπτομένῃσιν ἀπενθέα δάκρυα τίκτω·
εὐθὺ δὲ γεννηθεὶς λύομαι εἰς ἀνέμους.

(καπνός)

Белог оца црно сам дете, птица без крила,
у небо све до облака летим,
девама терам у очи сузе што нису од туге,
тек што се родим, одлазим у ветар.

(дим)

ed. Boiss., Psell. 4. cf. Ohlert, p. 138; AP 14, nr. 5

13

Στοὰ ξύλων ἄμοιρός εἰμι καὶ λίθων,
ὕλης τε λοιπῆς γηΐνης πάσης ἅμα·
οὐδεὶς περιστρέφει με, καὶ παρατρέχω·
οὐδεὶς ἐγείρει, καὶ συνίσταμαι πάλιν.

(*Ἶρις*)

Трем сам, али без дрвета, без камена,
дигнут без иједног градива земнога;
не дира ме нико, растачем се брзо,
не гради ме нико, опет право стојим.

(дуга)

ed. Boiss. Megalomyt. 41. cf. AP III 7, nr. 46 и nr. 75; Kurz, nr. 35

14

Πόλῳ ἀμφιθέω, χθονὶ περιπολεύομαι,
δὶς δίστοιχος πέλω καὶ διττοσύλλαβος,
νῷ ὁρῶμαι, ὀφθαλμῷ οὐκ ὀπτάνομαι.

Трчим по небу и обилазим земљу,
слова двапут по два имам, у два слога,
умом можеш да ме видиш, не очима.

(душа)

ed. Kypr. chr. III, nr. 17

15

Ἀνήρ με γεννᾷ καὶ πατὴρ ὑπὲρ φύσιν·
ζωὴν καλεῖ με, καὶ θάνατον προσφέρω.

(*Εὔα*)

Муж ме рађа, ал' отац је надземаљски:
животом ме зове, а ја смрт доносим.

(Ева)

ed. Boiss., Psell. 17. cf. AP III 7, nr. 44

16

Γυνή τίς εἰμι καὶ τεραστίῳ λόγῳ
ἀνὴρ γεννᾷ με μητρικοῖς δῆθεν νόμοις.
Εἶτα τραπέντων εἰς φορὰν τῶν πραγμάτων
ὁμευνέτιν ποιεῖ με τὴν θυγατέρα
καὶ τεκνοποιὸν ἐξ ἑαυτοῦ δεικνύει.

(*Εὔα*)

Ја сам жена, али на чудесан начин
роди ме човек, тако рећи ко мајка.
Затим, кад се на мах један све окрену,
суложницом он начини мене, ћерку,
одреди ме да његову децу рађам.

(Ева)

ed. Treu, Macremb. IV, 1

16'

Ὁ τάφος οὗτος ἐντὸς οὐκ ἔχει νέκυν,
ὁ νεκρὸς οὗτος ἐκτὸς οὐκ ἔχει τάφον,
ἀλλ' αὐτὸς αὐτοῦ νεκρός ἐστι καὶ τάφος.

(*γυνὴ τοῦ Λώτ*)

Гробница нека, мртваца у њој нема,
мртвац неки, преко себе гроба нема,
него мртвац себи самом кô гроб служи.

(жена Лотова)

Одгонетка Холоболова:

Ὅρος τὸ Σηγὼρ κατὰ νοῦν, φίλος, λάβε
καὶ δὴ κατίδῃς τὴν ἁλὸς στήλην ξένην,
ἣν Λὼτ γυναῖκα πρεσβύτου γραφὴ λέγει,
κἀκεῖθεν εὕρῃς τοῦδε τοῦ γρίφου λύσιν.

Пријатељу, сети се планине Сигор,
погледај чудесни споменик од соли,

то је жена старог Лота, Писмо каже,
тамо ћеш решење загонетке наћи.

ed. Treu, Macremb. I, 8

17

Σὺ τετράγραμμον, συλλαβὰς φέρεις δύο·
δηλοῖς καθαρῶς τὴν γυναικείαν φύσιν·
ἂν ἄκρα δύο γραμμάτων συνεξέλῃς,
ἐν σοὶ καλεῖται τοῦ θεοῦ κλῆσις μία.

(θῆλυ)

У два слога ти четири слова носиш,
јасно, гласно природу казујеш женску.
Са два краја скинеш ли по једно слово,
зазваћеш бога именом једним другим.

(женско)

Одгонетка Просухова:

Ὡς νεφέλη τὸ γράμμα καὶ θεὸς μέσον·
ἀποκρυβὴν γὰρ ψαλμικῶς αὐχεῖ σκότος.
Βλέπει δὲ τοῦτον ὁ βραδύγλωσσος πάλιν
τὴν ἀκρότομον ὑποδὺς Μωσῆς νέος·
τοῦ γράμματος γὰρ ὑποχωροῦντος τάχα
αἰνιγματωδῶς ἐκ προβλήματος ξένου
ὁ πρὶν ἀμήτωρ τὸν τεράστιον τόκον
μητρὸς δίχα πρόεισι καὶ νῦν, ὡς τότε,
ὦ νοῦς, ἐναργῶς Ἰσραὴλ θεὸν φέρων.

Слово као облак, у њем' бог се крије.
Тама, кô у псалму, заклон је постала.
Опет то гледа човек језика спора,
сакривши се под стену, Мојсије нови.
Но чим једно слово уклони се с пута,
загонетно, а из загонетке чудне,
онај што без мајке чудесно се роди,
и сад без мајке произлази, ко тада —
о, памети, ето бога Израиља!

Одговор Ауликаламов:

Μωσῆς ἐγώ; πῶς; ὡς δύσηχος εἰ λέγεις,
ἰδού, θεὸς σύ, καὶ θεὸς κατὰ λόγον.
Καὶ γάρ, ἂν εἴπω, τὴν ἀπόκρισιν δίδως,
ὁποίαν οἶμαι καὶ θεὸς Μωσεῖ λέγει.
Εἰπόν τι μικρόν, αὐτὸς ἀνταπεκρίθης.
Ἤκουσα φωνῆς, ὑπὸ πέτραν ἐκρύβην
τὴν τοῦ νοὸς πώρωσιν, ἔσχον καὶ τόμον
χειρόγραφον σόν, ὡς θεόγραφον πλάκα,
αἰνιγματώδους εἰς διάλυσιν λόγου.
Τί γοῦν; πρὸς αὐτὰ καὶ διασπάσας τόμον,
μὴ πρὸς μανίαν ἐκκυλισθείην τόσην,
μετεγχαράξω πρὸς ψυχῆς ἐμῆς πλάκα
καὶ τοῖς ἰαμβίζουσι νείμω πρὸς τύπον.

Како, ја Мојсије? — па јест, ако збориш
громогласно, ти си бог сам, бог кроз слово,
ти одговор дајеш, смем ли то да кажем,
исти као бог што Мојсију га даде.
Нешто мало рекох, ти сместа одврати.
Ја глас чух и брже под стену одбацих
ума замрачење, примих и писмено
рукописно твоје, кô закона плочу,
зарад разјашњења загонетне речи.
Само то? не, већ и писмено исцепах
да не паднем како у безумље лудо,
ал' ћу преписати на плочу у души
и за узор дати младим песницима.

ed. Treu, Aulical. III, 1. cf. Boiss., Aulical. 2; AP III 7, nr. 33 и nr. 80; NE 13, p. 131

18

Βαίνω κατὰ γῆν καὶ πρὸς ὕψος αὖ τρέχω,
χαίρω πρὸς ὕλην, οὐ φιλῶ δὲ τὴν ὕλην·
εἰ γὰρ ἐφίλουν καὶ προσεῖχον ὡς φίλῃ,
ὅμως δι' αὐτῆς καὶ κορύσσομαι πλέον
καὶ γῆθεν ὑψοῦ τὴν κεφαλὴν ἀνάγω.

(πῦρ)

По земљи ходим и у висине стремим,
радујем се твари, али је не љубим:
ако се и дружим с њоме, то је зато

што се на њен рачун до грла заситим
и са земље главу у висине дижем.

(ватра)

Одгонетка Просухова:

'Εμπύριε φρήν, πῦρ πνέεις καὶ πῦρ γράφεις
καὶ πῦρ σκαλεύεις τῇ πυράγρᾳ τοῦ λόγου
ἐκ ῥητορικῶν ὑπαναφθὲν ἀνθράκων.

Ватрени душе, ватром дишеш, ватру пишеш,
ватру распирујеш машицама речи,
и палиш је на угљевљу реторике.

Одговор Ауликаламов:

Εἰ καὶ γράφω πῦρ, ἀλλὰ καλάμῳ μόνῳ·
οὐκ ἔστι μοι πῦρ, οὐ θρυαλλὶς τοῦ λόγου·
οὐ προσμένει πῦρ ἐν θερινῇ καλάμῃ·
σὺ τοῦ λόγου χίμαιρα, σὺ τὸ πῦρ πνέεις,
σὺ καὶ κατώβλεψ ἐμπύριος τὰς φρένας,
κάτω νενευκὼς καὶ κεκυφὼς ταῖς βίβλοις
καὶ πῦρ ἐκεῖθεν ἄλλο τοῦ λόγου φέρων
ὡς πυρφορεῖν σε κατὰ νοῦν, κατὰ λόγον.

Можда „ватру пишем", али само трском:
немам ти ја ватре, немам фитиљ речи,
у плеви се ватра слабо одржава.
Ти, химеро књижна, ти ми ватру бљујеш,
ти си мени ватрен катоблепс духовни,
повијене главе док у књиге буљиш
и одатле другу ватру слова црпеш,
лучоноша биваш умом и речима.

Одговор Просухов на одговор Ауликаламов:

Τί φής, δίοπτρα τῆς κάτω θεοπιΐας;
Τί φής, θεουργὲ τῶν ἐμῶν πονημάτων;
'Εγὼ θεός σοι καὶ θεὸς κατὰ χάριν
μικρὰ λαλήσας ἀπὸ γῆς ἐκ κοιλίας;
῏Η σὺ Μωσῆς ἄντικρυς ἐξ ἀκροτόμου
μέλι γλυκάζον βλυστάνων τεραστίως
καὶ συμβολικῶς ἐν γνόφῳ θεὸν βλέπων

ἐκεῖ θεοῦ τὴν κλῆσιν εὔστοχα βλέπεις
τοῦ θήλεος κρυβέντος ὡς μητρὸς τύποι.
Σὺ τάχα καὶ πῦρ ἐν βάτῳ δοκεῖς βλέπειν
αἰνιγματωδῶς τὴν πυρὸς φύσιν γράφων·
ἐγὼ θεὸς πρόσφατος; οὐκ οἶδα πόθεν
καὶ πῶς ἐγράφην σαρκικὸν βάρος φέρων;
Τολμηρέ, φείδου· μὴ θεοπτῇς πολλάκις
τὸν γαστρὸς ὄγκον εἰς θεὸν παρεγγράφων·
καὶ μοσχολατρήσειας ἀτεχνῶς τάχα
βούπρῳρον ἄλλο χόρτον ἐσθίειν σέβων.
Εἶπάς τι μικρόν, ὡς μετριάζων γράφεις,
τὸ σὸν δὲ μικρὸν αὐτὸς ὡς μέγα κρίνων.
῎Αν ἐκ κόχλου προῆλθε λαμπρὰ πορφύρα,
ἂν ἐξανέσχεν ἐκ νεφέλης φωσφόρος,
ἂν ὄστρακον συνέσχε μαργάρου χάριν,
ἂν μικρὰ μικρῶν γραμμάτων σου καλύβη,
αἰνιγματωδῶς τὴν θεοῦ κλῆσιν φέρω,
μικρὰ θρυαλλίς, ἀκαριαῖον νάπυ·
ἀλλ' ἐξανήφθη πυρσὸς ἐκ ταύτης μέγας,
ἀλλ' ἀπὸ γῆς πρὸς ὕψος εὐμαρῶς φθάνει,
ὡς ἐκ φλεβὸς προῆλθε σῆς γλώττης ῥύαξ
ἢ καὶ ποταμὸς μορμύρων λόγου χάριν.
Φωνῆς ἀκούεις ἐξ ἐμοῦ παραυτίκα,
φωνῆς ἀμυδρᾶς θεσφάτων αἰνιγμάτων,
καὶ καλλιλεκτεῖς τὸ βραδύγλωσσον στόμα,
τὴν γλῶσσαν ὡς κάλαμον εὐφυῶς στρέφων,
ὀξυγράφου κάλαμον ὡς γραμματέως·
κἂν τὴν νοὸς πώρωσιν εἰς πέτραν κρίνῃς,
ὑφ' ἣν ἐκρύβης ὡς Μωσῆς αἰδημόνως,
ἐγὼ φιλῶ τὴν πέτραν ἀνυποστόλως,
πέτραν ἐκείνην, τοῦ νοός μου τὴν βάσιν,
ἄλλην 'Ιακὼβ ὑπογνάθιον πέτραν,
ἐφ' ἧς θεοπτεῖς κλίμακα καινὴν βλέπων.
Σεβάζομαί σου τὴν τεραστίαν πάλην,
ἣν τῷ θεῷ σου προσπαλαίσας ὡς λόγος,
ὀκνῶ μὲν εἰπεῖν, ὡς ὑποσκάζεις ἔτι,
τὸν μηρὸν οἷον ὑποσκάζοντα φέρων,
ναρκῶν πρὸς ἰγνύν, πλὴν ὅμως οὐκ ἐκ πάλης·
τὴν γὰρ κονίστραν ἰσοπαλὴς εὑρέθης.
Εἰ δ' ὡς Μωυσῆς ἐκεῖθεν εὗρες χάριν,
ὡς συλλαλήσας τῷ θεῷ κατὰ μόνας,
τὸ τοῦ λόγου πρόσωπον ἔκλαμπρον φέρεις.
Δοξάζεται γὰρ ὥσπερ ἡλίου σέλας
καὶ προσκυνεῖται τὴν σελασφόρον χάριν,
καινὸν παραπέτασμα τὸ γράμμα φέρων.
Σιγῶ τὸ λοιπὸν τὴν ἰαμβολεσχίαν
αἰδοῖ κρατηθείς· οὐδὲ γὰρ πρέπει πλέον
ἰαμβολεσχεῖν ἀκοαῖς θερμηκόοις.

Ῥήγνυε καὶ σὺ καὶ διάσπα τὸν τόμον
καινῶς γραφέντα τοῖς γεηροῖς δακτύλοις,
μὴ δ' ἐγχέῃ σου τῇ ψυχῇ μελανίαν,
μετεγχαράττων εἰς μέσην σου καρδίαν
χειρόγραφόν μου, χειρόγραφον σφαλμάτων,
ὡς ἄν τις εἴποι θηρολεκτῶν εὐστόχως.

Како? земаљског боговиђења справо,
шта рече, архиврачу стремљења мојих?
Ја да сам за тебе бог, бог по милости,
што једва глас пустих из дубине земље!
Ил' си ти можда Мојсије испод стене,
што вршш на чудесан начин медом слатким,
а кроз таму, симболички, бога гледаш
и прозиреш његово скривено име
што га реч за женско као мајка носи!
Ти као да ватру у купини гледаш
док ко загонетку својства ватре пишеш.
Ја — бог живи? ма откуд и на кој' начин
то да будем кад сам тежом тела спутан?
Стани, смели, не тражи пречесто бога,
трбух предебели не приписуј њему
јер у обожавање телета пашћеш
штујућ говече што другу траву пасе.
Нешто мало си рекô, кажеш, у стиху
али твоје мало ја великим сматрам.
Ако се из шкољке сјајни пурпур вади,
ако из облака зорњача се диже,
ако острига је бисера достојна,
ако је скромна словна колиба твоја,
она загонетно скрива име божје:
малени фитиљ, зрно горушичино,
ал' се из њега разбукта огањ силан
што са земље жустро у висину стреми.
Глас мој увек чујеш кô да спреман чекаш,
глас нејак што нове загонетке мрмља,
уста су ти пуна хвале што је збориш
језиком својим спретним кô перо оштро,
баш кô да је трска хитрога писара.
Ако умни мрак наводно стеном чиниш
и под њу се кријеш кô Мојсије смерни,
ја ту стену волим и искрено штујем,
стену која основ чини ума мога,
тај нови Јаковљев камен за под главу,
са кога боговидиш лествицу нову.
Поштујем твоју неравноправну борбу
коју избори кô реч ти против бога,
ти што, мрзи ме и да кажем, храмуцкаш

мало, рекô би човек да ногу вучеш,
колено ти круто, али не због борбе:
на бојноме пољу борац си без мане.
Ако ти је то на добро, кô Мојсију,
као да си с богом насамо зборио,
реч ти је блистава, лице јој се светли.
Ужива славу кô блиставо сунце,
светлоносивој милости сви се клањају
док слово кô покривало ново служи.
Преко „узора јампског" прелазим ћутке
јер стид ме кочи: зар ја писању јамба
да подучавам те музикалне уши!
Распали, исцепај ову бедну књигу
управо написану рукама грубим,
црнило нипошто у душу не сипај
преписујући у своје драго срце
мој рукопис, рукописаније грешно,
што рекô би неко, циљајућ' у мету.

ed. Treu, Aulical. III, 2. cf. Boiss., Megalomyt. 40; AP III 7, nr. 76

19

Εἰμὶ μὲν ὠχρὸς ἀλλ' ἰσχὺν πολλὴν ἔχω,
δεσμούμενός τε πάλιν ἵπταμαι ῥᾶστα·
ἐν γῆς δὲ μυχοῖς σὺν πόνοις γινόμενον
θάπτουσι αὖθις ἐν γῇ μὴ τεθνηκότα.

(*χρυσός*)

Бледуњав сам, али моћ и снагу имам,
нек ме и окују, ипак ћу побећи;
из утробе земље претешко се рађам,
а у земљу трпају ме, кô да умрех.

(злато)

ed. RMel. 1, nr. 22. cf. Laogr. 1, p. 577 (text. + metaphr.); EP 5, p. 152 (metaphr.)

20

Φῶς χρηματίζω καὶ λύχνος τοῖς χρωμένοις,
πρώτη πέλουσα τῶν θεοῦ θυγατέρων.

(*ἀλήθεια*)

Светло и путоказ оном ко се мноме служи,
дичим се првенством међ' кћерима божјим.

(истина)

ed. Laogr. 1, p. 575

21

῎Εστι τι πτηνὸν μονοσύλλαβον πέλον·
κλώνοις κάθηται μονοσυλλάβου δένδρου,
καὶ κατεσθίει μονοσύλλαβον θῆρα.

(γύψ)

Птица нека, једносложно име има:
на дрвету једносложном радо седи,
једносложну животињу зачас прождре.

(јастреб)

ed. Boiss., Megalomyt. 14. cf. AP III 7, nr. 59; NE 10, p. 320; Kypr. chr. III, nr. 37; Eccl. phar. 31, nr. 3; RMel. 1, nr. 47

22

Κόρης ἔχουσα κλῆσιν οὐκ εἰμὶ κόρη·
πάμφωνος εἰμί, ἀλλ' ἀμοιρῶ καὶ γλώσσης·
λόγους τε μὴ νοοῦσα μηνύω λόγους·
οὐδὲ ψελλίζω, ἀρτίως δὲ φθέγγομαι.

(ἠχώ)

Девојачко име, ал' девојка нисам,
хиљаду гласова, а језика немам,
речи не разумем — речи изговарам,
и то без муцања, савршено тачно.

(јека)

ed. Laogr. 1, p. 576 (text. + metaphr.). cf. RMel. 1, nr. 44

23

᾿Εκ τῆς αὐτῆς ὡς ἐν ταυτῷ εἰς τὸν αὐτὸν ἐξῆλθον,
δύο συνήθως ἱερεῖς, κυρίῳ λειτουργῆσαι.
῾Ο μὲν εὑρέθη πρόβατον, ὁ δὲ διώκτης λύκος.

Од исте, тако рећи у истом, за исто родише се
два, иначе, свештеника господу да служе богу,
но испаде један да је овца, други вук гонитељ.

(Каин и Авељ)

ed. NE 17, nr. 7 (Jo. Eugenik.)

24

Τραφὲν ὄρεσι καὶ φάραγξιν ἀγρίαις,
κήρυξ πέφυκα τῶν λόγων ὑμνῳδίας·
φωνὴν μὲν οὐκ ἔναρθρον, εὔηχον δ' ἔχω.

(σημαντήριν)

Одрасло у шуми, ил' гудури дивљој,
најављујем сада службу и појање,
гласом не баш јасним, али милозвучним.

(клепало)

ed. Boiss., Megalomyt. 27. cf. Ohlert, p. 160; AP III 7, nr. 65; Heinrici, nr. 110 (simil); Kypr. chr. III, nr. 27; RMel. 1, nr. 9; Kouk, p. 77

25

Λευκὸν πεφυκὸς, ᾠὸν οὐδαμῶς πέλω·
φύλλα φέρον δὲ, ῥαφανὶς οὐ τυγχάνω.
Θείους δ' ἐν αὐτῷ καὶ σοφοὺς λόγους φέρον,
καὶ τραπέζῃ δὲ κείμενον καὶ πολλάκις,
πρὸς βρῶσιν οὐκ ἔτ' εἰμὶ τισὶν δεκτέον.

(βιβλίον)

По природи бела, али нисам јаје,
листови су бројни, ни ротквица нисам.
Мудре и свете речи у себи носим,
и мада редовно на трпези лежим,
ником, разуме се, за храну не служим.

(књига)

ed. Boiss., Megalomyt. 15. cf. AP III 7, nr. 58

26

῎Εστι τις φύσις θήλεια, φωνήεσσα καὶ λάλος,
καὶ βρέφη περικόλπια σώζει καὶ περικρύπτει.
῎Αγλωσσα δὲ καὶ λαλιᾶς ἀδίδακτα τὰ βρέφη·
ἀλλ' ὅμως ἔντρανον αὐτοῖς καὶ γεγωνὸν τὸ φθέγμα·
κἂν τοῖς ποντίοις ὕδασιν οἷς θέλουσι λαλοῦσι,
καὶ τοὺς ἐν νήσοις φθάνουσι καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἠπείροις.
Πολλοῖς δὲ οὐκ ἔστιν αὐτῶν ἀκούειν καὶ παροῦσι·
τῆς δ' ἀκοῆς τὴν αἴσθησιν κωφὴν ἔχει τὰ βρέφη.

(*βίβλος*)

Биће једно женског рода, гласовито, говорљиво,
децу своју у недрима чува и скрива предано.
Деца без језика, необучавана у говору,
ипак глас имају звонак и веома разговетан.
Мада, кад то желе, причају чак преко сињег мора
и глас им допире до копна и острва далеких,
многи ипак не чују их, макар да су и тик уз њих;
а и деца сама глува, чула слуха лишена су.

(књига — писмо)

ed. Boiss. Megalomyt. 39. cf. AP III 7, nr. 7 и nr. 8 (simil.)

27

᾿Αγεννήτου πόδες σε κρατοῦσιν, ὦ βασιλεῦ,
καὶ ἐπὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καθεύδεις.
῏Η τὸ αἴνιγμα λῦσον,
ἢ δός μοι τὸν υἱόν μου,
τὸν ἄνδρα τῆς μητρός μου.

Придржавају те ноге нерођеног, краљу,
а на мајци његовој спаваш.
Или загонетку реши,
или ми дај сина мога,
мужа мајке моје.

(краљ у тамници)

ed. NE 17, nr. II 17. cf. Laogr. 2, p. 687 и p. 362—3; Kypr. chr. III, nr. 11; Kouk., p. 85

28

᾿Εκ γῆς τὴν πλάσιν ὥσπερ ὁ ᾿Αδὰμ ἔσχον,
πυρίκαυστος γέγονα ὡς οἱ τρεῖς παῖδες,
ζῶσα μὲν ἐδρόσισα ἀνθρώπους πάντας,
θανούσης δ' οὐδεὶς συνήθροισεν ὀστᾶ μου.

(*λάγηνος*)

Од земље сам створен, као оно Адам,
у врелој пећи горех, као три дечака,
док живех небројене напојих људе,
умрех, нико моје не покупи кости.

(крчаг)

ed. EP 6, nr. 13. cf. EP 8, nr. 13; EP 9, p. 131; Deltion 7, p. 148; Laogr. 2, p. 122 и p. 354—5; NE 11, nr. 4 (metaphr.); Kypr. chr. III, nr. 4 и nr. 16 (metaphr.); Kouk., p. 78

29

῾Ιδρῶν ὁ γυμνός· ὁ δ' αὖ ἐνδεδυμένος
ἔτρεμεν δεινῶς· ὁ τρέχων δ' αὖθις ἔστη.

Са голога зној се слива, док обучен
од страха се тресе; тркач, опет, стоји.

(крштење у Јордану?)

ed. Boiss. Megalomyt. 22

30

Ζῷόν τι πεζόν, ἀλλὰ νηκτόν, εὑρέθη
ἔμψυχον, ἀλλ' ἄψυχον, ἔμπνουν, ἀλλ' ἄπνουν,
ἕρπον, βαδίζον, καὶ πτεροῖς κεχρημένον.
῎Ακουε, καὶ θαύμαζε, καὶ δίδου λύσιν.

(*ναῦς*)

И пешак и пливач, животиња нека,
жива и нежива, дише и не дише,

пузи, хода, крилима се служи: чуј то,
почуј, види чуда и решење нађи.

(лађа)

ed. Boiss., Psell. 14. AP III 7, nr. 41; cf. NE 10, p. 320; Kypr. chr. III, nr. 19; Eccl. phar. 31, nr. 6; RMel. 1, nr. 40

31

Ὁρῶ μὲν πόλιν ἐν τῇ γῇ, τῇ γῇ μὴ συνημμένην,
ἑστῶσαν μὲν ἐνίοτε, ἀλλὰ καὶ κινουμένην,
ὅτε δὴ καὶ τοὺς ἐντὸς αὐτῇ συμπεριφέρει.
Ἀλλ' ἄκουσον καινότερα καὶ δίδου μοι τὴν λύσιν·
ὅταν τὴν πόλιν ἴδωσι μηδόλως κινουμένην,
αὐτοὶ στερρῶς ἑδράσαντες, κινούμενοι κινοῦσι·
καὶ θαῦμα πῶς ἐν στηριγμῷ κινεῖται ἥδε πόλις,
καὶ πῶς σύναμ' ὡς ἐν ταὐτῷ στηριζομένη τρέχει·
ἀλλὰ τὸ μέγιστον λοξῶς καὶ κυκλικῶς οἱ τότε
ὡσπερεὶ καὶ χορεύοντες καὶ κινούμενοι ποικίλως,
ἅμα σαφῶς προΐασι καὶ κατ' εὐθεῖαν πάντες,
μηδέν τι παρεγκλίναντες τοῦ κατ' εὐθεῖαν δρόμου.

Видим град на земљи, за земљу ипак причвршћен није,
понекад се заустави, али углавном стално греди,
при том свуда становнике своје са собом носи.
Но чуј још и ово па ми онда решење пронађи:
када они унутра виде да град се не креће,
сами се, седећи чврсто, покрећу и њега крећу;
и гле чуда, град тај као на чврстом тлу, а креће се,
кô да је стално на истом причвршћен месту, а трчи.
Ал' највеће чудо јесте што се они косо, кружно,
на све стране крећу, тако рећи ритмично играју,
но сви ипак строго право и унапред само стреме,
ни за длаку не скрећући са кô стрела правог пута.

(лађа)

ed. NE 17, nr. 48 (Jo. Eugenik.)

32

Ὑπόστασιν σχεῖν ἀδύνατον ἰδίαν
καὶ τὴν ἐνυπόστατον ἡττῶ πολλάκις.

(ψεῦδος)

Сопствени темељ да добијем не могу,
ал' ону на темељу често надјачам.

(лаж)

ed. Laogr. 1, p. 575

33

Μήτηρ καὶ θυγάτηρ τὴν αὐτὴν κλῆσιν ἔσχον,
ἐῶσι τὴν μητέρα καὶ ἀμέλγουσι τὴν θυγατέρα.

(ἐλαία)

Мајка и ћерка једнако име носе,
мајку не дирају, али ћерку музу.

(маслина)

ed. NE 17, nr. III, 11. cf. NE 17, nr. 82; Eccl. phar. 31, nr. 14; Kouk., p. 76; RMel. 1, nr. 16

34

Ἀψύχου γαστρὸς ἐκβλύζει μέλαν νέκταρ
χθόνα λευκὴν ποτίζων ἰαίνει νόον.

(μέλαν)

Из трбуха неживога црни нектар тече
и напаја земљу белу, а ум наслађује.

(мастило)

ed. RM 1, nr. 31. cf. Laogr. 1, 577

35

Σφαῖρά τις ὑπεράνω γῆς, πετάλοις σκεπομένη,
ὕπτιος ἐπανάκειται, ὕδατος πεπλησμένη,
καιρῷ προσφόρῳ λάμπουσα, πάλιν μαραινομένη,
ὅλῳ τῷ χρόνῳ λάμπουσα, φθίσιν οὐ δεχομένη.
Ἀλέαν ἀποτίκτουσα, σβεννύουσα τὴν ζέσιν,

τοῖς εὐπαθοῦσι πρόσφορος, τοῖς δυσπαθοῦσι πλέον,
νοσήματος γεννητική, λυτήριον τῆς νόσου;
Τίς αὕτη, πορφυρόβλαστε; τῆς λύσεως τίς λόγος;

(σελήνη)

Лопта изнад земље, звездама огрнута,
чим наузнак легне, кишом је испуњена,
у прави час блиста, после опет вене,
ал' никад до краја сјај јој се не губи.
Топлоту ствара, а врућину гаси,
здравима користи, болнима још више,
болест изазива, од болести лечи.
Изданче порфире, решење где лежи?

(месец)

ed. Boiss., Psell. 2. cf. Laogr. 4, nr. 1

36

Ἔχω τραχηλὸν (sic), *καὶ κεφαλὴν οὐκ ἔχω·*
τετρασκελὴς ὑπάρχω καὶ ποδῶν δίχα,
ἔμπνους τε νεκρὸς, ἀλλὰ χωρὶς ὀστέων.

(ἀσκός)

Врат ја имам — ал' од главе нигде трага,
ногу четир' — а стопала ни једнога,
мртва дишем, плућа су ми без ребара.

(мешина)

ed. Boiss., Megalomyt. 13. AP III 7, nr. 57; cf. EP 8, nr. 17 (metaphr.); NE 17, nr. III, 5 (metaphr.); Kypr. chr. III, nr. 34; RMel. 1, nr. 17; Eccl. phar. 31, nr. 4; Kouk., p. 73

37

Ψάχης φέρει μοι τοὺς ὀδόντας τὸ στόμα·
ὡς καρκῖνος τρέχω δὲ καὶ βρύχω μέγα.
Σφοδρῶς μασῶμαι, καὶ μασηθὲν ἐκπτύω,
κἂν χεὶρ ἐφέλκῃ, καὶ μεθέλκει με ξύλον.

Уста испуњена зубима згуснутим:
кô рак идем, зубима шкргућем гласно.

Снажно жваћем, сажвакано брже пљујем,
рука ме вуче, ал' дрво натраг враћа.

(млин)

ed. Boiss., Aulical. 5

38

Ἡ δέ μοι ἐν χθονὶ γαστὴρ κεῖται, ἡ δὲ σαλεύει,
αὐτὰρ ἐγὼν ἀέρος περὶ σῶμα βέβηκ' ἀραιόν.
Ἄψυχον δέ τ' ἐὸν λαλέον τρίψυχον ὁρῶμαι.
Λῆξαν τοῦ λαλέειν ψυχὰς ἅμ' ἀπώλεσα τὰς τρεῖς.

(ὄργανον — μουσ.)

Стомак ми на земљи лежи, устресе се зачас
док ја своје витко тело у ваздух издижем.
Немам душе, ал' кад зборим, мислиш да три имам!
Кад заћутим, све три душе напречац убијам.

(музички инструмент)

ed. Treu, Macremb. V, 1. cf. Kurz, nr. 111

39

Ποῖος ναὸς ἐκτίσθη εἰς τὴν γῆν καὶ δὲν ἐπάταν,
καὶ ὅταν ἐτελειώθη, ἄρχισεν καὶ περιπάταν,
καὶ ὅσοι ἐκατοικοῦσαν μέσα εἰς τὴν χώραν ἐκείνην,
ἥλιον δὲν ἐβλέπασι, ἄστρα μὲ τὴν σελήνην,
ἀλλ' οὐδὲ πάλιν οὐρανὸν ἢ δροσερὸν ἀέρα,
νὰ ἰδοῦσι φῶς λαμπρότατον καὶ τὴν γλυκιὰν ἡμέραν;
Λοιπὸν ἐκ τὴν χώραν ἐκείνην εὐγῆκεν ἕνας προφήτης
ἄλαλος χωρὶς φωνήν, ὡσὰν νὰ ἦταν ἀλαλήτης,
καὶ ἔφερεν ἐπιστολὴν πιτάκι, χωρὶς γράμμα,
καὶ ἐκεῖνοι ὅταν τὸν ἴδασι μεγάλην χαρὰν ἔκαμαν.
Εὐθὺς ἡ πόρτα ἄνοιξεν καὶ εἰσέβει μέσα εἰς τὴν πόλιν,
καὶ εἴδασι τότε τὴν Γραφὴν καὶ ἐχαρῆκαν ὅλοι,
καὶ ἔδωσαν δόξαν τῷ θεῷ τῷ ποιητῇ καὶ κτίστει (sic),
τῷ εὐεργέτῃ τοῦ παντὸς καὶ τῶν ἀνθρώπων ῥύστην.

(κιβωτὸς τοῦ Νῶε)

Један храм, на земљи сазида се и стајаше,
а чим се доврши, диже се и поче да шета,
а они који у тој земљи живљаху,
светло сунца, звезда и месеца не виђаху,
него нити небо нити ваздух росан,
нит' светло видеше, нити дан заносан,
све док у ту земљу пророк им не дође,
нем, без речи, кô да мутав беше,
и донесе лист од писма без иједног слова,
а у њих се, кад видеше, срце много обрадова,
те ти сместа врата раскрилише, у град изађоше,
и видеше тада Писмо, сви се радоваше,
и дадоше славу богу, чинитељу, творцу,
добротвору свију и људском спасиоцу.

(Нојев ковчаг)

ed. Kypr. chr. III, nr. 8

40

Τροφή μοι θῆρα, οὐχ ἁλῶμαι δ' ἐν λόχμαις·
πλέκω δ' ἐγὼ δίκτυα οὐκ ὢν ἁλιεύς·
πτωχοῖς τε φιλῶ συνδιαιτᾶσθαι βροτοῖς,
μικροῖς κορεννὺς πτηνοῖς μικρὰν γαστέρα.

(ἀράχνη)

Од лова живим, ал' у шуму не идем,
мреже вредно плетем мада рибар нисам;
у кућама сиромашним радо бивам
и сићушне летачице жудно гутам.

(паук)

ed. Laogr. 1, p. 577 (text. + metaphr.). cf. EP 5, p. 152; RMel. 1, nr. 45

41

Ἔστι τι δένδρον τῶν ἀνακτόρων μέσον,
οὗ ῥίζα καὶ ζῇ καὶ λαλεῖ καρποῖς ἅμα.
Ὥρᾳ δὲ μιᾷ καὶ φυτεύεται ξένως,
καὶ πάλιν πίπτει καὶ τρυγᾶται ῥιζόθεν.

(κοντοπαίκτης)

Једно дрво, усред храма посађено,
корен чим се прими, гране пуне рода.
Само што га посадише, види чуда,
већ се руши, из корена извађује.

(пеливан)

ed. Boiss., Megalomyt. 8. cf. Ohlert, p. 150; AP III 7, nr. 51 и nr. 22; NE 17, nr. I, 5 (simil.)

42

Δένδρον ἱστάμενον ὁρῶ μέσον τοῦ παραδείσου,
ἑδραῖον καὶ κινούμενον, ἄνευ ῥιζῶν καὶ κλάδων,
καὶ φύλλων μὲν ὂν ἄμοιρον, καρποὺς δ' ἀθίκτους ἔχον,
ἐν μέσῳ δὲ τοῦ στελεοῦ ἔμπνοα ζῷα φέρον
ἐν ἀκαρεῖ δὲ χρόνῳ, φυτεύεται ξένως,
καὶ μετ' ὀλίγον πίπτει [τε] καὶ τρυγᾶται ῥιζόθεν.
Ὁ δ' ἀριθμὸς ὁ συμπληρῶν τὸ ὄνομα τοῦ δένδρου,
τετρακόσια πέφυκε χωρὶς ἐννάδος μόνης.

Видим једно дрво како стоји насред раја,
стабилно а покретљиво, без корена и гранчица,
нигде на њем листа, а плод не сме да се бере:
на средини мотке суве жива бића сместила се.
У трен ока то се дрво на чудесан начин сади,
мало после да се сруши, из корена да га ваде.
Збир свих слова у имену тог дрвета пречудесног
јесте четири стотине без деветке једне само.

(пеливан?)

ed. NE 17, nr. 5 (Jo. Eugenik.)

43

„Κούρη 'Ικαρίοιο περίφρων Πηνελόπεια",
ἓξ ποσὶν ἐμβεβαυῖα, τριδάκτυλος ἐξεφαάνθη.

(Πηνελόπη)

„Ћерка Икара славног премудра Пенелопеја"
тропрста, видиш, а стопама шесторим јуначки ступа.

(Пенелопа)

ed. AP III 7, nr. 23 (Iulian. imp.)

44

῎Εζων ὅτ’ ἔζων, πλὴν λόγου παντὸς δίχα·
ἔθανον ἄρτι, καὶ γέμω παντὸς λόγου.

(δέρμα προβάτου)

За живота реч ниједну не прозборих,
а чим умрех, напуних се збора сваког.

(пергамент — овчја кожа)

ed. Boiss., Psell. 7. cf. Ohlert, p. 86; AP III 7, nr. 34; Laogr. 1, nr. 2; Laogr. 4, nr.7; Laogr. 8, nr. 2; RMel. 1, nr. 15

45

Δοῦλος κελεύω σὺν τάχει τῷ δεσπότῃ,
σαφῶς τὰ μέτρα δηλοποιῶν εὐφρόνης·
,,ἀναστὰς ὕπνων, ἔργον εἰς χεῖρας φέρε.”

(ἀλέκτωρ)

Ја, роб, господару наређујем жустро
чим одбројим сате поодмакле ноћи:
,,устај од сна и посла се хитно лати!”

(петао)

ed. Boiss., Megalomyt. 28. cf. AP III 7, nr. 66

46

῎Εστι τις ἄρσην ἐξελθὼν λευκῆς πέτρας,
οὗ πώγων ὡς πῦρ ἀπαστράπτει μακρόθεν·
αὐτοῦ δέ ποσί συνταράσσεται γαῖα·
αὐτοῦ δέ φωνήσαντος πᾶς δαίμων φεύγει·
τούτου τε ταῖς πτέρυξιν ἄνεμος πνέει.

(ἀλέκτωρ)

Мушко, из камена белог изашло је,
брада му кô пламен из даљине букти,
земља под ногама његовим се тресе;

кад се огласи, врази наглавце беже;
кад крилима махне, ветар се подигне.

(петао)

ed. Boiss., Megalomyt. 23

47

᾿Ανὴρ καὶ οὐκ ἄνθρωπος φορῶν χιτῶνα ἀχειροποίητον, ἔχων ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ πῦρ, καὶ ἐκ τῶν ἀμασχαλῶν αὐτοῦ ἐξέρχονται ἄνεμοι, καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ νεκροὺς ἀνιστᾷ καὶ ὅταν θνήσκῃ βαπτίζεται.

(ἀλέκτωρ)

Мушко — али није човек, носи кошуљу нерукотворену, на глави му ватра, из пазуха дувају ветрови, глас његов мртве подиже, а кад умре, крштава се.

(петао)

ed. NE 17, nr. II, 26. cf. NE 17, nr. III, 13 (simil.); NE 11, nr. 5 (simil.)

48

Οὐδεὶς σπορεύς μου, καὶ φύω σπορᾶς δίχα·
τρέφει με πέτρα, καὶ καλοῦμαι πρὸς τόδε.
Τέμνει σίδηρος· εἰς δέον τε λεπτύνας,
ἀνὴρ χαραγμὸν εὐφυῶς ποιεῖ μέσον.
῾Υγρὸν ζοφῶδες ἐκρέει μου συχνάκις·
τὸ δ’ ἐκτελεσθὲν τίμιον βροτοῖς πέλει.

(γραφίς)

Нико ме не сеје, без сејања растем,
а камен ме храни: по томе се зовем.
Гвожђе ме пресеца; стањивши ме добро
човек по средини зарез на ме ставља.
Црнкаста из мене крвца често тече:
дело моје људи необично цене.

(писаљка)

ed. Boiss., Psell. 10. AP III 7, nr. 37; cf. Kypr. chr. III, nr. 22; Eccl. phar. 31, nr. 10; Kouk., p. 74; RMel. 1, nr. 18

49

῞Ιππον εἶδον τρέχοντα λευκῷ πεδίῳ,
τρεῖς δ' ἄνδρες ἄοπλοι κρατοῦσι τοῦτον,
ὄπισθεν ἄλλοι δύω ἀκολουθοῦσιν,
ἂν μὴ τοῦ ἵππου κάρα ᾖ ἐσχισμένη,
τῶν ποδῶν αὐτοῦ οὐ φαίνονται τὰ ἴχνη.

(γραφίς)

Коња видех где по белом пољу јури,
три човека голорука с њим се боче,
још двојица у стопу их стално прате.
Коњу ако глава није расцепљена,
од копита нема трага видљивога.

(писаљка)

ed. EP 6, nr. 8. cf. EP 8, nr. 9; EP 9, p. 130; Deltion 7, p. 141; Laogr. 2, p. 122; Kouk., p. 75

50

Τρεῖς με κρατοῦν καὶ ὄχλός με ποτίζει,
συχνοπατῶ καὶ οὐ λαλῶ τὰ ἴχνη μου λαλοῦσιν.

Тројица ме држе, а многи ме поје,
у покрету стално, ја ништа не причам,
зато речито зборе трагови моји.

(писаљка)

ed. RM 1, nr. 32

51

Τί τὸ πουλὶ τὸ ἐκ τῆς μύτης γεννῶν, ὑπὸ τριῶν κρατούμενον ὅταν γεννᾷ, μέλαν οἶκον ἔχον, καὶ ὅταν τῆς γέννας ἄρξηται πρῶτον πίνει, καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ γεννώμενα πουλία, ὄπισθεν αὐτοῦ ἀφίνει, μέλανα μὲν ὄντως τὰ πουλία, ἀνθρωπινὰ δὲ λαλοῦσιν· οἱ μὲν ταῦτα γινώσκουσιν, ἅπερ λαλοῦσιν· οἱ δὲ ταῦτ' ἀγνοοῦσι μὴ ἐννοοῦντες.

(γραφίς)

Птица рађа на кљун, три је при том придржавају, црну кућу има; кад почне да се порађа, најпре пије, а птиће које изроди иза себе оставља; птићи су црни црнцати, а говоре људски и неки људи знају шта они говоре, а други не, јер не разумеју.

(писаљка)

ed. NE 17, nr. II, 27. cf. Laogr. 8, p. 116; Kouk., p. 75 (simil.); RMel. 1, nr. 33 и 34 (simil.)

52

Λευκὸς ὁ κάμπος,
μέλανες οἱ βόες,
κάλαμος ὁ ζευγᾶς,
καλότυχος ποῦ τὰ λαλεῖ.

(γραφή)

Поље бело,
волови црни,
говедар трска
— благо оном ко погоди!

(писање)

ed. NE 11, nr. 7. cf. NE 17, nr. II, 44

53

'Ιχθῦς ἡ χύτρα· τὸ δ' ἑψόμενον ἔνδον
ἔμπνουν, λογικὸν, αἰσθητικόν τε κρέας.
῾Ο δῆτ' ἐξελθὸν θρηνεῖ περὶ λαχάνων.

('Ιωνᾶς ὁ προφήτης)

Риба је лонац, а унутра се крчка
живо, разумно, благочувствено месо.
А кад изађе, за неком тиквом плаче.

(пророк Јона)

ed. Boiss., Megalomyt. 24. cf. Eccl. phar. 31, nr. 2; Kouk., p. 81; Kypr. chr. III, nr. 39; RMel 1, nr. 6

54

Τίς τρεῖς φορὲς ἀπέθανε καὶ μίαν ἐγεννήθη,
τὴν τρίτην δὲ ἐφάπαξ πλέον οὐκ ἀναστήθη;

(Ἰωνᾶς ὁ προφήτης)

Ко три пута умре, док се само једном роди,
трећи пут тек неповратно, више не устаде.

(пророк Јона)

ed. Laogr. 8, nr. 5. cf. Heinrici, nr. 9; Kypr. chr. III, nr. 7 и nr. 40; Kouk., p. 81; RMel. 1, nr. 5

55

Τὸ φθοροποιὸν καὶ θνησίβροτον γένος,
ἄκος φθαρὲν δίδωσι βαβαὶ τῷ τρόπῳ.
Μὴ φθαρὲν καὶ γὰρ ἄλλους ταχέως φθείρει,
φθαρὲν δὲ πάλιν, ἄλλους πολλοὺς ἰᾶται.

(θηριακά)

Сој погубни који људе, жив, убија,
угине ли, на чудесан начин лечи.
Док сâм здрав је, друге брзо уништава;
кад пропадне, опет, многе друге вида.

(противотров)

ed. NE 17, nr. III, 16. cf. NE 17, nr. II, 35; Kypr. chr. III, nr. 25; Eccl. phar. 31, nr. 13

56

Μήτηρ μαλωτός, τίκτει παῖδ' ἀμάλωτον,
παῖς δὲ ἡ ἀμάλωτος τίκτει παῖδα μαλωτόν.

(ὄρνις καὶ ᾠόν)

Космата жена дете ћелаво рађа,
ћелаво дете, опет, дете космато рађа.

(птица и јаје)

ed. EP 6, nr. 10. cf. EP 8, nr. 11; Laogr. 1, p. 575; Laogr. 8, nr. 3; Kypr. chr. III, nr. 13

57

Ζῷόν με ὑπήντησε, ζῷον οὐκ ἦτον,
κέρατα εἶχεν, βοῦς οὐκ ἦτον,
σαμάρι ἐφόρει, ὄνος οὐκ ἦτον,
πόδ' οὐκ εἶχε, ὄφις δὲν ἦτον,
ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ποτάμια ὕδατος ἐξήρχοντο.

(κοχλίας)

Сретох животињу — није животиња,
рогове имађаше, во не беше,
самар носаше, магаре не беше,
ногу нигде, ал' змија не беше,
читава му река из уста истицаше.

(пуж)

ed. Kypr. chr. III, nr. 3. cf. RMel. 1, nr. 35

57'

Σκέπτεο μῦθον ἐμεῖο, ὃν ἐξ ἀφανοῦς ἀγορεύω,
καὶ ποθέουσι δεῖξον ἐμὴν ἀψευδέα μορφήν,
εἰ σοφίη σε φιλεῖ καί σοι λόγος ἔπλετο μούσης.
Ξείνης εἰμὶ φύσεως ζῷον, πνείω δίχα πνοιῆς·
δοιά μοι ὄμματ' ὄπισθε παρ' ἐγκεφάλῳ ἐπέασσιν,
οἷσιν ὑφ' ἡγεμόνεσσιν ὁδοιπορέω τὰ πρόσθεν.
Κυανέην ἐπὶ γαστέρα βαίνω, ἧς ὕπο γαστὴρ
λευκόχροος κατακεύθεται οἰκτή τε κλειστή τε.
Ὄμματα δ' οὐ πάρος ὄψεαι οἰγόμεν', οὐδὲ πορείης
ἡμμένον, εἵως λευκὴ κοιλίη ἔνδον ἔπεστιν.
Αὐτὰρ ἐπὴν αὕτη γε κορεσσαμένη φαίνεται
ὀφθαλμοῖσιν ἀριπρεπὲς εἶδος ἔχουσα, τότ' ἤδη
δέρκεται ὄμματ', ἐπειγομένως δὲ μνώομ' ὁδοῖο·
ἄφθογγον δέ τ' ἐόν γε, πολύφθογγον ἐξεφαάνθην.

(κοχλίας)

Послушај причу што о себи закукуљено причам,
па жељнима знања слободно откри мој истински облик,
ако се с мудрошћу дружиш, а ум ти је набијен знањем.
Животиња сам, нарав ми је чудна, дишем без даха;
очију имам пар, што позади поред мозга леже,
уз њихову помоћ и упутство напред се крећем.

Ходам на трбуху црном, а испод њега је скривен
трбух белокожац, отворен и уједно затворен.
Очи ми нећеш видети отворене, нити ћу се
латити пута догод је унутра мој стомак бели.
Али кад се он појави, сит и пресит, и покаже
лепоту своју доиста изузетну, тада тек и
очи прогледају и ја брже-боље сетим се пута,
и мада гласа немам, одједном вишегласно брујим.

(пуж)

ed. AP III 7, nr. 32. cf. NE 10, p. 444 (Man. Moschop.)

58

Γυνὴ, ζύμη, βέλτιστε, καὶ σάτα τρία
ἔχουσιν ἐξήγησιν ἀκριβεστάτην.
Γυνή μέν ἐστι προσφυῶς ἐκκλησία·
ζύμη δὲ θεῖος καὶ θεόγραφος λόγος·
ἄλευρον ἡ φέρουσα τοῦτον καρδία·
ψυχῆς δὲ τριμέρια τὰ τρία σάτα:
ἐν οἷς ὁ θεῖος συμφυραθείς πως λόγος,
ὅλην συνεζύμωσε τὴν βροτῶν φύσιν.

Жена, квасац, уз то три копање, драги,
— то се може све потанко објаснити.

(Решење)

Жена, баш долично, овде значи црква;
квасац, света реч писана руком божјом;
брашно, срце што у себи ту реч носи;
три копање то су три дела од душе,
у њих божја реч некако замешена,
те природа људска кô квасац ускисну.

(реч божја)

ed. EP 6, nr. 5 (Psell.)

59

Κλέπται εἰσῆλθον, τοῦ συλῆσαι τὴν πόλιν,
καὶ ἡ μὲν πόλις ἐκ τῶν θυρίδων ἐξέφυγεν,
οἱ δὲ πολῖται κρατηθέντες, τῷ πυρὶ παρεδόθησαν.

(ἁλιεῖς καὶ ἰχθύες)

Крадљивци уђоше да град опљачкају:
град им зачас кроз прозоре сав побеже,
док грађане ухватише и ватри предаше.

(рибари и рибе)

ed. EP 6, nr. 14. cf. EP 8, nr. 14; Heinrici, nr. 108; NE 17, nr. III, 7; Kouk., p. 85 (simil.)

60

Ἄβροτόν εἰμι, καὶ γλυκὺ παρὰ πάντα,
ὁ μὴ θέλων θέλει με, κἀγαπᾷ ὁ μισῶν με,
ὅς δέ με πεφίληκε πενίαν φέρει.

(ὕπνος)

Бесмртник сам, свима сладак и пресладак.
Противиш се, ал' ме тражиш, драг сам ти и кад ме мрзиш;
ако ли ме много љубиш, сиромаштво ти не гине.

(сан)

ed. EP 6, nr. 11. cf. EP 8, nr. 12; Kypr. chr. III, nr. 26

61

Οὐδεὶς καθαρῶς τὸν φύσαντά με βλέπει,
ἃ δὲ βλέπει τις δι' ἐμοῦ ταῦτα βλέπει·
κἀγὼ τὸ μοχθεῖν τοῖς ὁρῶσι παρέχω.
'Εμὴν δὲ κλῆσιν συλλαβὴ πληροῖ μία,
ταύτην δὲ πάλιν γράμματα μόνα τρία.
Θνήσκω καθ' ἡμέραν δὲ καὶ βιῶ πάλιν.

(φῶς)

Нико живи оца мог не види јасно,
шта ко види, то кроз мене само види,
уз то некад очима и бол задајем.
Име моје слог једини сачињава,
слог што само три укупно слова има.
Ја мрем свакога дана, ал' ето још живим.

(светлост)

ed. Boiss., Megalomyt. 2. cf. AP III 7, 48

62

Ἔστι τις φύσις ἐν θνητοῖς, ἥτις ἐν μὲν τῇ πρώτῃ γενέσει ἐπιμηκεστάτη τὴν ἡλικίαν ἐστίν, πρὸς ἀκμὴν δὲ ἐλάσασα βραχυτάτη καὶ πηχυαία γίνεται, αὖθις δὲ πρὸς γῆρας ἐλθοῦσα ἐπιμήκης καθίσταται, οἵα καὶ κατὰ τὸν βρεφικὸν χρόνον ἦν.

(*σκιά*)

Постоји нешто на земљи, што чим се роди, издужи се до крајње границе свога раста; затим, док полако стаса, све се више скраћује док не постане једва педаљ дуго; а онда опет, кад остари, продужава се док коначно не достигне своју дужину на рођењу.

(сенка)

ed. Boiss., Anonym. p. 436. cf. Ohlert, p. 85; AP III 7, nr. 12 (simil.); NE 17, nr. I, 46; Kouk., p. 64

63

Σηπίη ἀτρεκέως μέλαν ἐξεμέουσα φόβοισιν
αὐτὴ δ' ἠέρ' ὑποῦσα, ὑπερφρονέει Λυγκῆος·
τοῦτο δὲ μηχανάαται ὅλῃ σπουδῇ γε τὸ κομψόν,
ὥς κεν ἀλύξῃ δεινοὺς ἰχθυοθηρητῆρας.

Сипа у страху мастило штрцне, тачно и брзо,
магла је скрије — Линкеј последња брига је тада;
целу ту игру фину с пажњом изводи пуном
не би ли избегла оне веште ловце на рибе.

(сипа)

ed. NE 17, nr. I, 47

64

Κρατεῖς με καὶ φεύγω σε κεκρατημένη,
φεύγουσαν ἀθρεῖς καὶ κατασχεῖν οὐ σθένεις.
Κἂν γοῦν ἀπρὶξ σφίγξῃς με κατέχειν θέλων,
κενὴν λιποῦσα φεύξομαι σὴν παλάμην.

(*χιών*)

Држиш ме чврсто, ал' ја ти ипак бежим,
гледаш како бежим, а не можеш ништа.
Стегнеш још јаче, решен да ме задржиш,
мене већ нема, твоја је рука празна.

(снег)

ed. Treu, Macremb. V, 4. cf. Kurz, nr. 47

65

Ὕδατος ἐκγενόμην, τράφε δ' ἥλιος αὖτις,
ἀθάνατος θνήσκω δέ γε μητέρι μούνῃ.

(*ἅλς*)

Вода ме родила, сунце одгајило,
бесмртна сам, једино од мајке мрем.

(со)

ed. AP III 7, nr. 81. cf. Ohlert, p. 155; NE 11, nr. 6; NE 17, nr. III, 2 (simil.); Kypr. chr. III, nr. 15; Kouk., p. 73 (Jo. Geometr.)

66

Ἔστι τι τρόφιμον ἐν γῇ, ἅπασι τοῖς ἀνθρώποις·
καὶ τοῖς εὐπόροις πάρεστι καὶ τοῖς εὐτελεστάτοις,
καὶ πένητες καὶ βασιλεῖς, τοῦτο φιλοῦσι σφόδρα
καὶ ναυμαχοῦσι σύνεστι, καὶ τοῖς ἐν στρατοπέδοις
εὐθὺς δ' ἀπορριπτόμενον ἐκ τῶν μητρῴων σπλάγχνων,
μισεῖ τὴν φύσασαν εὐθύς, καὶ πέφευγεν ἐκ ταύτης.
Ἄνευ γὰρ ξίφους θανατοῖ τὸ βρέφος δεξαμένη,
οὐκ ἔστι τοῦτο θαυμαστόν, ἄλλο τι κρεῖττον μάθε,
χρόνος οὐδεὶς τὸ γεννηθὲν ὅλως καταγηράσκει,
ἀκμαίαν δὲ τὴν δύναμιν σωζόμενον φυλάττει.
Τί τοῦτο, λόγων μοχλευτά; τῆς λύσεως τίς λόγος;

Постоји нешто на земљи што сви људи у сласт једу:
има га на столу код богатих и код сиромашних,
и просјаци и краљеви необично ту ствар воле,
имају је и морнари и војници у јуришу.
А то чудо чим изађе из утробе мајке своје,
родитељку сместа презре и од ње што даље бежи,
јер га она и без мача сече, чим га се дочепа.

То још није најчудније, чуј и почуј само ово:
једном кад се роди, никакво га време не постара,
увек је у цвету снаге, увек здраво и читаво.
Шта је то сад, мајстору за речи, где је одгонетка?

(со)

ed. NE 17, nr. 4 (Jo. Eugenik.)

67

Ἐμὴ τραφεῖσα φύσις ὑγρᾷ ἰκμάδι,
πῦρ ἀγκαλίζεται καὶ φιλεῖ καὶ φέρει,
ῥᾷστα παρευθὺς προσπελάσασα τούτῳ
ὅταν βιαίως ἐκραγῶ τῆς μητρός μου,
τριὰς συνιστᾷ γραμμάτων μία μόνη,
ταῦτα δὲ μία συλλαβὴ καταρτίζει.

Ја сам биће у влажности отхрањено,
али ватру спремно грлим, чак и волим,
без по̂ муке њој прилазим, и то одмах
чим на силу отргну ме од мајчина
загрљаја. Име ми је од три слова,
а слог само један сва та слова чине.

(со)

ed. NE 17, nr. 50. cf. Kypr. chr. III, nr. 14 (simil.)

68

Λέοντα εἶδα φοβερόν· κεφαλὰς εἶχε πέντε,
ὄνυχας ὅλους ἑκατὸν καὶ πόδας ἄλλους δέκα,
οἱ δύο ἀνενέργετοι καὶ οἱ ὀκτὼ βαδίζουν,
οἱ τέσσαρες οἱ κεφαλὲς ὅλοι σωστὰ τὰ εἶχαν,
κ' ἡ μία μοναχὴ εἰς ὕπνον τὴν εὑρῆκα.
Εὑρέ το, δάσκαλε καλέ, καὶ 'ξήγησέ το κι' ὅλας.

(κηδεία)

Лава страшног видео сам што пет глава имађаше,
а ноктију сто укупно, ногу опет цигло десет,
од којијех осам ходи, две су само непокретне;
од глава, пак, четири су чиле, здраве и читаве,

а једна је, кол'ко видех, тврди санак баш уснила.
Чик погоди, мудра главо, и потанко све изложи.

(спровод)

ed. NE 11, nr. 2. cf. Laogr. 4, p. 375 (simil.); Kypr. chr. III, nr. 2 (simil.)

69

Χαῦνόν τι σῶμα, θαῦμα πῶς ὕδωρ φέρει
καὶ πῶς ἀπείροις ταῖς ὀπαῖς τετρημένον
ἔνδον φυλάττει τῶν ὀπῶν ὑγρὰν φύσιν.
Ὢ ποῖα ποιεῖς, δημιουργικὴ φύσις,
σὺν πᾶσιν ἄλλοις, οἷς τελεῖς ξενοτρόπως,
καὶ ῥευστὰ χαύνοις συγκρατοῦσα πανσόφως.

(σπόγγος)

Порозно тело, а воду ипак држи,
безбројне су рупе по њем' избушене,
ал' гле чуда — унутрашњост влаге пуна!
О, шта ти све ствараш, природо творачка,
уза све остало што чудесно правиш,
шупљикава тела ти течношћу пуниш.

(сунђер)

ed. Kurz, Christ. Mytilen. 137

70

Ὕλη μὲν μ' ἔτεκε· ἐκαινούργει δὲ σίδηρος·
εἰμὶ δὲ μουσάων μυστικὸν ἐκδοχεῖον·
κλειομένη σιγῶ, λαλέω ὅταν ἐκπετάσῃς με·
κοινωνὸν τὸν Ἄρην ἔχουσα μόνον λόγων.

(δέλτοι)

Шума ме роди, гвожђе ми облик даде,
Музама ја сам уточиште тајно;
склопљена ћутим; кад ме отвориш, причам,
у говор мој је упућен самоАреј.

(таблице за писање)

ed. EP 6, nr. 4 (Psell.). cf. EP 8, nr. 6; Ohlert, p. 160; AP 14, nr. 60

71

Δίκαιός εἰμι, καὶ δικαίων ἀκρότης·
ἓξ τὰ σκέλη μου, κἄνπερ οἱ πόδες δύο.

(τρυτάνη)

Праведно сам биће, у том премца немам:
шест ми ногу на стопала два почива.

(теразије)

ed. Boiss., Psell. 15. cf. Boiss., Megalomyt. 26; AP III 7, nr. 42; Treu, nr. V, 5; Kurz, nr. 21; Laogr. 4, nr. 3; Kouk., p. 76

72

Εἶδον μαγείρους πρόβατα κατὰ πυρὸς ῥιπτοῦντας,
καὶ σῶα μὲν τὰ πρόβατα, τοὺς δὲ πυρποληθέντας.

Видех куваре како овце бацају у ватру,
овце здраве и читаве, а кувари изгореше.

(три дечака у пећи огњеној)

ed. NE 17, nr. 1 (Jo. Eugenik.)

73

Τοῦ παντὸς ἐκτὸς καὶ κινοῦμαι καὶ τρέχω·
πάλιν, τὸν αὐτὸν οὐκ ἀφεὶς τόπον, τρέχω.
Ὁρίζομαι δὲ καὶ τόπῳ μικρῷ τρέχων.
Πῶς γοῦν κινοῦμαι, μὴ κινούμενος; λέγε.

(νοῦς)

Ван простора сваког крећем се и трчим,
а док трчим, место не напуштам своје,
ограничен строго на простору малом.
Како се то крећем и не крећем, реци!

(ум)

ed. Boiss., Megalomyt. 16. cf. AP III 7, nr. 60; Kypr. chr. III, nr. 28

74

Ἄπνους μὲν πέλω ὑποστάδην δὲ βαίνω,
ὀμμάτων δίχα ἀλλ' ὀμματῶ τοὺς πάντας,
πνεύματος ἄνευ ἐξάλλομαι δὲ λίαν,
γλίχομαι ἄνω εἰς οὐρανοὺς πετάσαι
ἀλλ' ἀρρήτοις δεσμοῖς ἐνεχόμενος
καὶ μὴ θέλων ἵσταμαι εἰς ὑπουργίαν,
κατεστεμμένος στεφάνῳ χρυσοπλόκῳ
ἐν θρόνῳ καθήμενος, ὥσπερ τις ἄναξ.

Живо биће нисам, а стално се крећем,
немам очи, а кроз мене сви гледају,
без даха сам али скачем неуморно,
жарко желим да се винем у небеса,
но сам чврсто везан оковима тајним,
па и против воље остајем да служим,
и овенчан венцем сјајним златоплетим,
на трон сам посађен, као владар какав.

(ум)

ed. RM 1, nr. 39

75

Ἕκτον μὲν οὖν ἵστατο, τὸ δὶς δ' ἐλάλει·
πέμπτον δ' ἀπηλέγχετο, πρὸς δ' αὖ ἠπόρει
τὸ δωδέκατον θαυμάζον θαῦμα ξένον.

Шесто се десило, друго проговори,
пето сместа се раскринка, док збуњено
дванаесто чуђаше се чуду чудном.

(Христос и Самарјанка)

ed. Boiss., Megalomyt. 17. cf. Heinrici, nr. 70, nr. 103; Laogr. 4, p. 363

76

Ἡμεῖς ἀδελφαὶ γνήσιαι ψυχῶν δίχα.
Ἄλλη μὲν ἄλλης τῷ χρόνῳ πρεσβυτέρα,
ἴσαι δὲ πᾶσαι τοὺς διαύλους τῶν χρόνων.
Αἳ καὶ καλοῦμεν, οὐκ ἀνοίγουσαι στόμα,
βαδίζομεν δέ, μὴ πόδας κεκτημέναι.

Ἐνταῦθά σοι λαλοῦμεν, ὡς ὁρᾶν ἔχεις,
καὶ πανταχοῦ πάρεσμεν, εἰ σκοπεῖν θέλεις.

(ὧραι)

Рођена смо браћа — мада живи нисмо.
Један од другог редом старији сваки,
а опет некако старости смо исте.
Одбројавамо, уста не отварамо,
ход ходимо, ноге уопште немамо.
Кад на нас поглед бациш, проговоримо,
присутни смо свуда, само мало пази.

(часови)

ed. Boiss., Psell. 18. cf. AP III 7, nr. 45; Treu, nr. V, 3; Kurz, nr. 56; Kypr. chr III, nr. 36

77

Ὁ τετράπους δίπους τε καὶ πάλιν τρίπους.

Четвороножац на две ноге и на три.

(човек)

ed. NE 17, nr. 37 (Is. Argyr.)

78

Τί ἐστιν, ἑβδομήκοντα δύο καβαλλάροι, οἱ κινοῦνται μετὰ τεσσάρων βασιλέων καὶ ὑπὸ μιᾶς πόρτας ζῶσιν, καὶ τὰ ἅρματα αὐτῶν οὐκ εἰσιν ἢ πέντε, ἔχουσι δὲ καὶ τρία περδίκια, καὶ οὐδεὶς ἐνίκησεν αὐτούς, εἰ μὴ μόνον ἕναν γεράκιν;

Ἑβδομήκοντα δύο καβαλλάροι εἰσὶν αἱ ἑβδομήκοντα δύο φλέβες τοῦ ἀνθρώπου καὶ κινοῦνται μετὰ τεσσάρων στοιχείων, αἵματος, φλέματος, χολῆς ξανθῆς καὶ μελαίνης, καὶ ὑπὸ μιᾶς πόρτας ζῶσι, τουτέστι τοῦ στόματος, καὶ τὰ ἅρματα αὐτῶν εἰσὶν πέντε, ἤγουν ὅρασις, ὄσφρησις, ἀκοή, γεῦσις καὶ ἀφή. τὰ δὲ τρία περδίκια εἰσὶ τὸ τριμερὲς τῆς ψυχῆς, ἤγουν λογικόν, θυμητικόν καὶ ἐπιθυμητικόν. Τὸ δὲ γεράκιν, ὅπου ἐνίκησεν αὐτούς, ἐστιν ὁ ἄγγελος.

(ἄνθρωπος)

Шта је то — седамдесет два витеза, воде их четири краља, под једном капијом живе, од оружја само пет комада имају, уз то још и три јаребице; нико их не победи до само један старчић.

Седамдесет два витеза су седамдесет два крвна суда у човеку, који пулсирају четворим течностима, а то су крв, флегма, жуч црна и жута. Под једном капијом живе, под устима; оружје њихово су пет чула: вида, мириса, слуха, укуса и додира. Три јаребице су три дела душе: логички, осећајни и жељни. Старчић који их је победио је анђео.

(човек)

ed. Sathas V, Psell. p. 569

79

Ξύλου μὲν ἡ κλεὶς, ἡ δὲ κιγκλὶς ὑδάτων.
Διέδρα λαγὼς, καὶ κύων συνεσχέθη.

(τὸ ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαῦμα τοῦ Μωϋσέως)

Кључ од дрвета, капија од таласа,
зец се избави, пас се удави.

(чудо Мојсијево на Црвеном мору)

ed. Boiss., Psell. 8. cf. Boiss. Megalomyt. 21; Ohlert, p. 155; AP III 7, nr. 35; EP 6, nr. 6; EP 8, nr. 7; Heinrici, nr. 57; NE 11, nr. 32; Kypr. chr. III, nr. 32; Kouk., p. 82—3 (metaphr.); RMel. 1, nr. 36

80

Ἄπετρός εἰμι καὶ κινούμενος δόμος,
ἐν γῇ βεβηκὼς, γῇ δὲ μὴ συνημμένος·
οὐ πηλός, οὐκ ἄσβεστος ἐξήγειρέ με.
Πρίων δὲ καὶ σκέπαρνον οὐ τέτμηκέ με,
εἰ μὴ κορυφὴν καὶ τὰ βάθρα μου λέγεις.
Φῶς ἔνδον ἕλκω, καίπερ ὢν πεφραγμένος.
Λοξοὺς συνιστῶντάς με κίονας φέρω.
Τῶν κιόνων μου πάντοθεν κλονουμένων,
τὸ σχῆμα σώζων, ἀβλαβὴς, ἑστὼς μένω.
Τὸ καινόν· εἴ με καὶ καταστρέφεις βίᾳ,
οὐκ ἂν καταρράξῃς με· σῶος εἰμί σοι·
ἀνίσταμαι γὰρ, καὶ πάλιν μένω δόμος.

(τέντα)

Дом покретан ја сам, без камена грађен,
на земљи постављен, ал' за тле невезан:
без малтера и без креча подигнут сам.

Тестера, секира, на мени не раде,
осим нешто мало на крову и поду.
Светао сам врло иако затворен.
Ступци накривљени окосницу чине,
одасвуд их нешто гура, потискује,
ал' ја чврсто стојим и облик не губим.
И још нешто: ако и обориш мене,
срушити ме нећеш, остајем ти читав:
опет се подижем и кô дом ти служим.

(шатор)

ed. Boiss., Psell. 11. cf. Boiss., Megalomyt. 7; AP III 7, nr. 38; Treu, nr. V, 2; Kurz, nr. 71; Kouk., p. 77 (simil.)

СЛОВНЕ ЗАГОНЕТКЕ

81

'Εξ ἀψύχων με ὑλῶν συντεθειμένον
σιδήρου καὶ πτερῶν, ξύλου τινῶν τ' ἄλλων
ὡς πτηνὸν ἵσταμαι, ὡς σίδηρος βάλλω,
ὡς δ' ἄψυχον τελῶ ταῦτ' ἀπροαιρέτως.
Τὴν κλῆσίν μοι ποιεῖ δὲ πεντὰς γραμμάτων.
῎Αν μου τὸ πρῶτον τούτων σιγήσῃς γράμμα
ἐρεῖς λιμνώδη καὶ καλαμώδη τόπον
εἰς οὐδὲν ἄλλο χρήσιμον τὸ παρ' ἅπαν.

(βέλος)

Од неживих твари састављен сам вешто:
гвожђе, перо, дрво и још штошта, ето
птице несуђене, оружја крвавог —
шта ћеш, ствари мртве избора немају.
Име моје до пет слова сачињава.
Прво од тих слова ако ми прећутиш,
имаш место мочварно и пуно трске,
што ни за шта добро и корисно није.

(буздован)

ed. Deltion 2, nr. 19

82

῾Ορμὴν ὑγρὴν ἡ κλῆσίς μου παριστάνει.
῾Ρέω κατὰ πρανοῦς, ἐμπιπλῶ δ' αὖ βάθη.
Τετρὰς συνιστᾷ τοὔνομά μου γραμμάτων.
'Αριθμὸς τῶν γραμμάτων μου δ' ἐστὶν ὅδε,
ἑπτὰ δεκάδες θ' ἑκατοντάδες τόσαι.
῍Αν ἐκβάλῃς τὴν πρώτην ἑκατοντάδα,
ἓν τῶν πέντ' αἰσθητηρίων χρηματίζω.

Τὸ δεύτερον δ᾿ ἂν ἐκβάλῃς γράμμα,
μοχθηρὸν ζῷον εὑρήσεις με τετράπουν.
Τοῦτ᾿ αὐτὸ δ᾿ εἰς καὶ τὸ τρίτον δράσας γράμμα,
σύμφωνόν εἰμι τῶν στοιχείων τοῦ λόγου,
γραμμαῖς κοίλῃ τ᾿ εὐθείᾳ συνιστάμενον.

(ῥοῦς)

Име моје налет воде означава.
Течем низ падину, испуњавам дољу.
У имену моме четири су слова,
а збир свих тих слова следећи је, дакле:
десетица седам и стотина седам.
Прву стотку ако нешто ти избациш,
ја постајем једно од пет чула људских.
Друго, затим, ако избациш ми слово,
животињу видиш гадну и прљаву.
Најзад, и треће узмеш ли ми слово,
сугласник постајем један из азбуке,
црта крива, црта права, нацрта ме.

(бујица)

ed. Deltion 2, nr. 6. cf. EP 6, nr. 1 и nr. 12 (simil.); EP 8, nr. 2; Eccl. phar. 31, nr. 5 (simil.)

83

Τῶν γηπόνων ζῴων εἰμὶ κερασφόρον
βροτοῖς τ᾿ ἀρήγω ἐν χρείαις τλησιπόνοις.
Τετρὰς δὲ γραμμάτων ἐν μιᾷ τῇ λέξει
ποιεῖ τὸν τῆς ἐπωνυμίας μου λόγον.
Πληροῖ δ᾿ ἀριθμὸν τὰ στοιχεῖα μου τόνδε,
τὰ δώδεχ᾿ ἑξάκις ἑκατόν θ᾿ ἑξάκις.
Τὸ πρῶτον δ᾿ ἐκβαλὼν τῶν στοιχείων, ξένε,
αὐτίκα εἶπας ἓν τῶν αἰσθητηρίων.
Τὸ δεύτερόν τ᾿ αὖ ἐκβαλὼν τῶν γραμμάτων,
εὗρές με βρωτὸν ζῷον τετράπουν πάλιν.
Τὸ τρίτον δ᾿ αὖ ἂν ἐκβάλῃς τῶν γραμμάτων,
ἔμεινα ἓν τῶν στοιχείων τῶν τοῦ λόγου.

(βοῦς)

Теглећа сам марва и рогове носим,
људима помажем код радова знојних.
Четири су слова у реч једну стала,
која означава назив мој и име.
Збир свих мојих слова број следећи чини:
шест пута дванаест и шест пута стотка.
Прво слово, пријатељу, избациш ли,
ето, имаш назив чула једног људског.
Избациш ли затим и друго ми слово,
опет ћеш се наћи пред четвороношцем.
Најзад, ако скинеш и треће од слова,
остајем ти једно слово из азбуке.

(во)

ed. Deltion 2, nr. 5

84

Τετράγραμμον πέφυκα δυσύλλαβόν τε,
χίλια τετρακόσια ψῆφον φέρω,
ἅμα πρὸς τοῖς τέσσαρσι οὕτως γὰρ ἔχεις·
χρήσιμόν τε πέφυκα λίαν ἀνθρώποις,
κάτω δ᾿ εἰμὶ καὶ πῶς ἄνωθεν κάτω;

(ὕδωρ)

Четири су у ме слова, а два слога,
збир је њихов тисућ' четиристо, па још
уз то и четворку једну малу имаш;
од велике користи сам свим људима,
налазим се доле, ал' одозго падам.

(вода)

ed. Kypr. chr. III, nr. 35

85

Πέφυκα σώματος ἀνθρωπίνου μέρος·
ὕπερθεν τὴν κεφαλὴν καὶ γὰρ ἀνέχω.
Τὴν κλῆσιν συνιστᾷ μοι πεντὰς γραμμάτων.
Τούτων διαγράψας τὴν πρώτην δυάδα
πτερωτὸν εὑρήσεις με οἰωνὸν δίπουν.
τὸ δ᾿ αὖ μετ᾿ αὐτὴν ἐκβαλὼν τρίτον γράμμα
ὑπεῖκον ἄρθρον εἴποις θήλεος γένους.

(αὐχήν)

Људског тела ја сам, ето, један део:
насађену главу на свом врху носим.
Име ми је од пет слова састављено.
Два почетна од њих ако ти избришеш,
перната сам птица, на две ноге стојим.
Ако уз два још и треће слово бришеш,
односна сам заменица, женског рода.

(врат)

ed. Deltion 2, nr. 23

86

Ζῴοις μὲν εἰς σκέπην τὸ πρῶτον εὑρέθην,
ἔπειτα καὶ ἀνθρώποις κατεσκευάσθην.
Εἰ βούλει κλῆσιν μαθεῖν τὴν ἐμήν, ξένε,
τρισύλλαβος πενταγράμματος ὑπάρχει
οὐδετέρου κατὰ γραμματιστὰς γένους.
Ἀριθμὸς τῶν εἰρημένων μου γραμμάτων
ἑπταπλασιασμὸς μὲν τῶν τριάκοντα,
πενταπλασιασμὸς δ' αὖ τῶν πέντε πέλει.
Ἂν με στερήσῃς τοῦ πρώτου τῶν γραμμάτων,
ἄκρα γῆς γίνομαι τῆς Πελοποννήσου.
Ἀλλὰ καὶ δεύτερον ζημιώσας γράμμα,
ἐαρινὸν τῶν εὐόσμων λέγεις ἄνθος.
Καὶ εἰς τὸ τρίτον τοῦτ' αὐτὸ δράσας, ξένε,
ὃ βούλει τῶν ὄντων παντὶ κόσμῳ νόει.

(ἔριον)

Животиње да заштитим првобитно
створена сам, но и људи користе ме.
Ако хоћеш име да ми сазнаш, друже,
трослoжно је од пет слова састављено,
а рода је, како уче тврде, женског.
Збир укупан наречених, дакле, слова
јесте седам пута по тридесет и још
на пет места по петицу томе додај.
Почетнога слова ако ли ме лишиш,
постаћу рт чувен на Пелопонезу.
Но ако и друго уништиш ми слово,
у пролеће цветак дивно, велиш, мири.
Урадиш ли исто и са трећим, друже,
шта срж чини целог света, брзо мисли.

(вуна)

ed. Deltion 2, nr. 15

87

Μονοσύλλαβον καὶ πεντάγραμμον, ξένε,
ἐμὴν παριστῶν κλῆσιν ἐκ τῶν γραμμάτων,
ἐντός σου μένω καὶ χρήσιμον εἰμί σοι.
Εἰ δὲ κεφαλὴν καὶ δευτέραν ἐκκόψεις,
ἦλθόν σου πάλιν κρατὸς ἔνδοθεν ἔξω.
Εἰ δὲ καὶ τρίτην ὁμοίως συνεξέλῃς,
ἐγκυβιστᾷν με τῷ βορβόρῳ κατίδῃς.

(πνοῦς)

Једносложно, од пет слова састављено,
име своје, странче, теби предочавам:
боравим у теби, користан сам врло.
Ако главу и врат са мене одсечеш,
ја са твоје главе на две стране штрчим.
Ако уз то скинеш и треће ми слово,
видећеш ме где се ваљам у каљузи.

(дах)

ed. Boiss., Aulical. 4

88

Τὸν ἐμφανῆ καὶ τὴν μίαν τῶν νησίδων
ἡ δισύλλαβος κλῆσίς μου ἐμφανίζει,
τοῖς δυσὶ τῶν γενῶν τε οἰκείως ἔχει.
Ταύτην τελειοῖ ἡ πεντὰς τῶν γραμμάτων.
Ἀριθμὸς τούτων δ' αὖ δὶς τὰ ἓξ ὑπάρχει
σὺν ἅμα ταῖς ἓξ πεντηκοντάσι, ξένε.
Ἐὰν δ' ἀποξέσῃς πρῶτον τῶν γραμμάτων,
γόμφον σιδήρεον λέξεις παραυτίκα.
Ἐκβαλὼν δ' αὖ τὸ δεύτερον σὺν τῷ τρίτῳ,
μέρος λόγου λέγεις γε τοὔνομα ἄρθρον
ὑπεῖκον ὀρθῆς ἄρρενός τε τοῦ γένους.

(Δῆλος)

Неког упадљивог, али и — острво,
име моје од два слога означава,
и уз оба рода пристаје без грешке.
Састављено име то је из пет слова,
збир је њихов двапут по шест, уз то још и
шест педесет пута, пријатељу драги.

Ако сада прво слово ти одсечеш,
клин гвоздени наврх језика ти биће.
А кад друго и с њим треће слово скинеш,
гле, ето ти врсте речи што се зове
члан постпозитивни, мушки, номинатив.

(Делос)

ed. Deltion 2, nr. 11

89

Τῶν θηλέων μέν εἰμι· σῆμα δ' οὐ φέρω
μέλος δι' οὗ τὸ θῆλυ πᾶν γνωρίζεται.
Τὰ κοσμικὰ στοιχεῖα μακράν μου πέλει·
στοιχεῖα δ' ἄλλα τέτταρα πρόσεισί μοι.
Ποσοῦ τὸ μὲν πρόσεστι· πλῆθος γὰρ φέρω
καὶ τῶν ἀτμήτων οὐσιῶν ἀπειρίαν·
τὸ πηλίκον δὲ παντελῶς ἀπεστράφην,
ὡς μηδὲν οὐδαμοῦ λαβεῖν ἔχειν μέρος·
καὶ γὰρ μεριστὴν οὐκ ἔχω τὴν οὐσίαν.
Φωνὴν προΐσχω μηδαμῶς ὁρωμένη·
ὁρῶ δὲ πάντα, καὶ τὰ πόρρω μου λίαν,
ὡς μυθικῶς λέγουσι Λυγκέως χάριν.
Κλῆσις δ' ἀριθμὸν συμποσούμενον φέρει,
κύβον τὸν ἐκ δὶς ἕξ, τετραπλῆς πεντάδος
ἀφαιρεθίσης ἐξ ὅλων τῶν τοῦ κύβου.

(ψυχή)

Женскога сам рода, али немам знака
по коме се женско свако препознаје.
Све земаљске материје стране су ми:
словне грађе имам нешто, четир' слова.
Димензију количине имам — мноштво
непребројно недељивих бића носим,
али величина страна ми је сасвим,
тако да никада не постајем део:
по нарави, значи, ја сам недељива.
Глас испуштам, али нико не види ме,
док ја оштро видим, чак и на даљину,
за Линкеја старог кô што прича каже.
Лако се рачуна број што име носи:
двапут шест на куб подигни, па ту суму
за пет пута по четири, дед, умањи.

(душа)

ed. Boiss. Megalomyt. 43. cf. AP III 7, nr. 78

90

Ζῷον μέν εἰμι, καὶ ζῶ δὲ κατὰ μόνας,
ἀνὴρ μὲν οὐκ ἀνὴρ δέ,
οὐκοῦν τέρας τι τῶν μυθοπεπλασμένων,
ἀμφίβολον τῇ φύσει, κιβδηλίας,
βούλει μαθεῖν τὴν κλῆσιν, μαθὼν τὴν φύσιν,
ἐν ἰσολέκτοις συλλαβαῖς εἰς τὰ δύο,
ὀκτὼ μόρια γραμμάτων πάντα φέρω,
ψῆφος ὀκτὼ δεκάκις ἑκατὸν δὲ εἰς δύο,
ἔτι δεκάκις πέντε σὺν ὀκτὼ πᾶσιν,
ἔχει τὸ πᾶν, γνῶθί με καὶ πρόφαινέ με.

Живо сам биће, живим сам за себе,
човек и јесам и нисам,
митско чудовиште свакако нисам,
природе сам неодређене, у ствари кривотворене.
Ако хоћеш да знаш име, спознај битак:
укупно осам слова имам, међу њима
два су слога римована,
а збир свега осамдесет плус две стотке
и још петпут десет плус осмица
— ето ти, па реши и покажи!

(евнух?)

ed. NE 17, nr. II, 7

91

Πτερωτός εἰμι, τοξότης καὶ πυρφόρος.
Διπλῆ με συντέθεικε δυὰς γραμμάτων,
μονάς τε διπλῆ συλλαβῶν. Τὸ πᾶν μάθε·
τῆς γοῦν κορυφῆς ᾑρμένης τῶν γραμμάτων,
τοῖς βαρβάροις πέφυκα συντεταγμένος·
ἂν δ' ἡμισευθῶ, σώματος δηλῶ μέρος.

(Ἔρως)

Ја сам стрелац крилат, уз то ватроноша.
Име моје двапут по два слова чине,
слога два су то укупно. Чуј сад ово:
само прво ако одузмеш ми слово,
гле војника из варварског бојног строја!
На два сеци — део тела показујем.

(Ерос)

ed. Boiss., Psell. 9. cf. AP III 7, nr. 36

92

Οὐκ ἔστιν οὐδὲν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ζώων,
ὃ μὴ συνέσχον καὶ κατέσχον καιρίως,
καίων, τιτρώσκων, δίχα πυρὸς καὶ τόξου.
Πλὴν ἀλλὰ παθὼν γράμματος ἄρσιν μίαν,
ἔθνος δυσμικὸν γίνομαι δοῦλον πάλιν·
αὖθις ἄλλου δὲ γράμματος αἰρουμένου,
βροτῶν μέλος γίνομαι. Πῶς; τοῦτο λέγε.

(Ἔρως)

Нема ниједног бића на овом свету
да га нисам зграбио и подјармио,
без ватре опекô, без лука ранио.
Него, ако једно узме ми се слово,
народ ропски, западњачки ја постајем.
Ако пак и друго одузме се слово,
део тела ја сам. Како — дедер, реци!

(Ерос)

ed. Boiss., Megalomyt. 25

93

Τοῖς ἐμπνόοις ἅπασιν οἰκείως ἔχω.
Τούτοις γάρ εἰμι κοινὴ κλῆσις ὡς γένος·
τετραγράμματος δισύλλαβος δ' ἐστί μοι.
Φέρουσι δ' ἀριθμὸν τὰ γράμματα τόνδε·
τρὶς τὰ ἑκατὸν τρισσῶς καὶ τρὶς ἐννέα.
Ἂν ἐξαλείψῃς μου πρῶτον τῶν γραμμάτων,
εὕροις με τῶν πτηνῶν παραυτίκα τόκον.

(ζῷον)

Створења што дишу познајем у прсте,
за све њих сам ја — род, то јест опште име.
Моје име, четир слова у два слоѓа,
а збир њихов чини трипут три стотине,
томе додај још три пута по деветку.
Ако сада одстраниш ми прво слово,
птичје дете пред тобом се већ обрело.

(животиња)

ed. Deltion 2, nr. 21

94

Ζωύφιον μέν εἰμι φαῦλον τὴν θέαν,
αὐχῶ δὲ τοῖς γράμμασιν οἷα τετράπουν
καὶ συλλαβὴ μὲν ὡς πενιχρῷ μοι μία,
πλὴν κἂν μέσον τέμῃς με, σῴζομαι πάλιν.

(θρίψ)

Животињак мали, ружан сам на изглед,
имам слова доста, кô четвороножац,
али слог — кô сиромашак — само један,
по средини пресеци ме, преживећу.

(жижак)

Одгонетка Холоболова:

Πᾶν ζῷον ὄντως ἄνπερ εἰς μέσον τέμῃς,
εὐθὺς ἀφείλου τοῦδε τὸ ζῆν, τὸ πνέειν.
Θρὶψ ζωύφιον, ἂν μέσον κόψῃς τόδε,
ζῷον πάλιν πέφυκε καὶ ζῇ καὶ πνέει.

Ако по средини живо биће сечеш,
узô си му живот, престаје да дише.
Животињку жишка ако пак пресечеш,
живо биће он остаје, живи, дише.

ed. Treu, Macremb. I, 10

95

Φυτοσπόρος τις τῶν κακῶν τῶν ἐν βίῳ
ἐγὼ τὰ πάντα συλλαβὼν περιφέρω.
Ζητεῖς δὲ μαθεῖν καὶ τίνα κλῆσιν φέρω;
μήτηρ ἐμὴ μὲν συλλαβῶν δυὰς μία·
διπλῆ δὲ φωτίζει με τριὰς γραμμάτων.
Καὶ πρῶτον ἕν μου, δεύτερον, γράμμα ξέσας,
πανευφυῶς εὕρῃς με χεῖρα θανάτου·
καὶ δεύτερον δὲ καὶ τὸ πρῶτόν μου πάλιν,
ζῷον βροτοῖς χρήσιμον εὕρῃς τετράπουν.

(φθόνος)

Сејем, садим све недаће у животу,
без милости грабим и у пропаст терам.
Питаћеш се можда како ми је име.
Мајка моја — слогова је двојство једно,
док мене, пак, дупло тројство слова чини.
Најпре једно, и то друго, слово бриши,
рука смрти ту се сместа појављује.
Онда опет друго, ал' и прво скини,
врли четвороножац ту се одмах јавља.

(завист)

ed. Boiss., Megalomyt. 1. cf. AP III 7, nr. 47

96

'Εγὼ βροτοῖς καὶ ζῴοις δίδωμι πόμα·
ἐγὼ ποταμοῖς καὶ λίμναις ὕδωρ νέμω·
ἐγὼ τῶν τεσσάρων ἓν στοιχείων βλύζω.
'Εκ δύο γραμμάτων δὲ συλλαβαὶ δύο,
μία λέξις ποιεῖ μου τὴν κλῆσιν, ξένε.
Τὰ γράμματ' ἀριθμὸν δὲ ποιήσει τόνδε,
τρισσῶς τὰ τριάκοντα καὶ τρὶς τὰ τρία.
'Εάσαι πρῶτόν μου τῶν γραμμάτων θέλεις;
Τὸ ταχθέν μοι μετ' αὐτὸ λαβὼν ὡς ἄρθρον,
τὴν πατρίδ' ὄντως εἴποις καὶ κοινὸν τάφον,
εἰ δὲ ὡς ῥῆμα τοῦ λόγου τὸ ἓν μέρος
ἀμφιβολίαν ποιοῦσαν εἴποις λέξιν,
κεκτημένην καὶ ἀστεῖόν τι· καὶ μάθε,
ταὐτίζονται τὰ ἄκρα τῶν γεγραμμένων,
ἵσταται δ' οὖν ἀκινήτως ὃ ἦν μέσον.

(πηγή)

Људе жедне, животиње ја напајам,
реке брзе и језера водом пуним,
куљам једним од четири елемента.
Два су слога и сваки је од два слова
у имену моме кратком, пријатељу.
Слова кад самереш, збир ти је следећи:
трипут по тридесет и још трипут по три.
Ако хоћеш, испусти ми прво слово,
уз то чланом сматрај прво од осталих,
ето домовине и гробнице опште.
Ако схватиш то кô другу врсту речи,
имаш речцу што збуњеност означава

уз веома лаки призвук отмености:
слова два са оба краја једнака су,
док је оно у средини увек исто.

(извор)

ed. Deltion 2, nr. 16

97

Καρπῶν ἁπάντων ἡδύτατόν τι πέλω,
ἕνα τόνον φέρον τε συλλαβὰς δύο·
ἐρωτικῶς δ' ἔχουσι φιλοῦμαι πλέον.
'Αλλὰ τὸ πρῶτον ἀφελὼν τῶν γραμμάτων,
εὕρῃς με δυσφόρητον σιδήρου γένος,
πεπηγμένον τάχιστα καὶ πλῆττον ἄκρως.

(μῆλον)

Плод над плодовима, пун и препун сласти,
двосложно име, нагласак један носим:
љубавници страсни веома ме воле.
Него, ако прво одузмеш ми слово,
наћи ћеш да спадам у род гвожђа љутог,
закивам се лако кад врхом ударим.

(јабука)

ed. Boiss., Megalomyt. 19. cf. AP III 7, nr. 62

98

Εἰμὶ δ' ἔγωγε ὁ ὢν· σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλεο σῇσιν·
οὐρανὸν ἐνδέδυμαι, περιβέβλημαι δὲ θάλασσαν.
Γαῖα δέ μου στήριγμα ποδῶν· περὶ σῶμα δὲ κέχυτ' ἀὴρ
καὶ ἄστρων με χορὸς περιδέδρομε πάντῃ.
'Εννέα γράμματά τ' ἔχω· τετρασύλλαβός εἰμι νόει.
Αἱ τρεῖς πρῶται δύο γράμματ' ἔχουσιν ἑκάστη,
ἡ λοιπὴ δὲ τὰ λοιπὰ, καί εἰσι σύμφωνα τὰ πέντε.
Τοῦ παντὸς δὲ ἀριθμὸς πεντηκοντάδες ὀκτὼ
τρίς τε τριάκοντα τ' ἠδὲ τρὶς δύο· γνοὺς δὲ τίς εἰμι
οὐκ ἀμύητος ἔσῃ σοφίης πολυήρατος ἀνήρ.

(Μονογενής)

Ја сам онај што јест, у срцу то свом запиши.
У небо се ја облачим, морем се огрћем,
и земља подножје ногама је мојим.
Око тела ми ваздух струји, а звезда коло
игра и окружује ме са свих страна.
Девет слова имам, а четири слога.
Прва три слога по два слова имају сваки,
последњи има три; сугласника пет на броју.
Свеукупан збир педесетица осам чине,
уз њих тридесетице три и тројке две приде.
Пронађеш ли ко сам, ти баш ниси неук
у мудрости тајној, отмени човече!

(јединородни)

ed. Deltion 2, nr. 25. cf. EP 8, nr. 1

99

'Εγὼ κινῶ τὰ πλοῖα σὺν τῷ ἀέρι·
κλῆσις δὲ μοί ἐστι γένους οὐδετέρου.
Ταύτην δὲ γράμματα συνιστᾷ δὶς τρία.
Ἂν μου τὴν πρώτην ἀφανίσῃς τριάδα,
ἔμεινα κλῆσις ὡραίου τῶν ἀνθέων.
Τῆς δευτέρας δὲ ἐκβαλὼν πρῶτον γράμμα,
ὄντως ὃν εὑρήσεις με, εἰ σοφὸς, νόει.
Τὸ δεύτερόν τ' αὖ ἐκβαλὼν τῶν γραμμάτων,
πολλοστόν εἰμι στοιχεῖον τῶν τοῦ λόγου.
Γραμμαὶ δὲ συνιστῶσι τρεῖς με ἓν γράμμα.

(ἱστίον)

Уз помоћ ваздуха ја покрећем лађе,
а име је моје, ето, средњег рода,
састављено од два пута по три слова.
Кад три прва слова одједном избришеш,
остаће ти име много лепог цвета.
Ако и од тога прво слово узмеш,
што јес' јесте, наћи ћеш ме, главом мућни!
Ако, даље, друго слово ту одузмеш,
делић сам мајушан ја говора сваког,
једно слово, а три црте цртају ме.

(једро)

ed. Deltion 2, nr. 9

100

'Εξ ἑπτὰ συνέστηκα γραμμάτων (σκόπει)
λύχνος φεραυγὴς τοῦ τρισηλίου φάους.
Ἂν οὖν ἐν ἀρχῇ καὶ τέλει τῶν γραμμάτων
διττὴν δυάδα προσφυῶς ἀποξέσῃς,
αὖθις τὸν αὐτὸν ἐννόει με τὴν φύσιν.
Καὶ θαῦμα πῶς, μου τῶν ἄκρων τετμημένων,
σώζω τὸ σύμπαν ἀβλαβὲς τῆς οὐσίας.

('Ιωάννης Πρόδρομος)

Седам слова сачињава име моје:
ја сам освит зоре тросуначног дана.
Али ако са почетка и са краја
мог имена по два слова ти одузмеш,
бит се моја ипак неће променити.
Право чудо како то без оба краја
ја суштину своју нетакнуту чувам!

(Јован Претеча)

ed. Boiss., Megalomyt. 38. cf. AP III 7, nr. 74

101

Κλῆσις πέφυκα καὶ θεοῦ δηλῶ χάριν·
ἐκ σχετλιασμοῦ συλλαβὰς φέρω δύο.
Πτῶσίς με θῆλυς συμπεραίνει δευτέρα·
ὑπὲρ γυναικός, εἰ διαιρεῖς με, στένεις.

('Ιωάννης Πρόδρομος)

Ја сам зов и име, милост божју значим:
узвик бола најпре, а затим два слога
други падеж женског рода показују;
одвојено читај — тад за женом тужиш.

(Јован Претеча)

ed. Treu, nr. IV, 4. cf. Boiss., Psell. 16; AP III 7, nr. 43; Kouk., p. 80

102

Θριγγοῖς τε καὶ οἴκοις τὴν εἴσοδον νέμω.
Θήλεια κλῆσις τετραγράμματος δέ με

γνωρίζει τοῖς μαθεῖν θέλουσι τίς πέλω.
Ἔασον δ' οὖν τὸ πρῶτόν μου τῶν γραμμάτων
καὶ τὴν ἀνείδεον ποιητικὴν κόσμου
ἐκ τοῦ θεοῦ κτισθέντος εὗρες αὐτίκα.

(πύλη)

На зидине, у домове улаз дајем.
Име женског рода од четири слова
пронаћи ћеш лако, само ако хоћеш.
Пусти онда прво слово и, гле, видиш
неуобличену грађу од које је
цео космос божјом вољом вешто саздан

(капија)

ed. Deltion 2, nr. 13

103

Ζῷον πτερωτὸν ἡ φύσις ἔπλασέ με
ἁρπακτικὸν τέθεικεν ὡς ἀδδηφάγον·
γράμμασιν ἑπτά, συλλαβὰς δὲ τρεῖς νέμω·
ἂν οὖν τέμῃς μου κεφαλὴν ἐσκεμμένως,
τὸ συγγενὲς δὲ τῇ τομῇ γράμμα βάλῃς,
μαρμαρυγαῖς φώταυγον ἀκτινοβρόοις
ἅπαν καταλάμπον με κατόψει τότε.
Ἂν δ' ἀναλάβῃς καὶ τὸ χρησθέν μοι πάλιν,
καὶ γοῦν τέταρτον γραμμάτων ἂν μηκύνῃς,
τῶν θηρίων βλέψειας μυριοστίας
καὶ πλεῖον ἔσχον τῆς ὕδρας εἰ μὴ λόγος.
Ἂν δεύτερον δὲ συντάμῃς τῶν γραμμάτων
τοῦ διχρόνου μένοντος ἐν τῇ συνθέσει,
ὡς Δῆλον νῆσον αὐτοματοῦσαν ἴδῃς.
Τῷ δευτέρῳ δ' ἂν συντάμῃς καὶ τὸ τρίτον,
πολυδυνάμῳ συντύχῃς τῇ δυνάμει.
Εἰ δὲ πρὸ τούτου κλιτικῶς γράμμα βάλῃς,
καθὼς ἐποίεις ἐν στίχοις τοῖς οὓς ἔφην,
σπάσῃς ἂν καὶ μέλιτος ἡδίω πόσιν.

(ἰκτῖνος)

Крилатим ме бићем природа створила,
у род ме стрпала грабљивица јешних,
слова имам седам, што три слога чине.
Сад размисли: ако главу моју скинеш,
па на место реза сродно слово ставиш,

видећеш ме сместа свег у сјају дивном
што кроз бљесак зраке своје разасипам.
То што си додао сада опет скини,
продужи четврто у тој речи слово,
и ето ти на хиљаде грла стоке,
више глава, богме, но што хидра има.
Сад уз прво и друго ми слово скини
— оно продужено слово нек остане —
кô Дел шетајуће острво ту видиш.
После тога сва три прва слова скини,
пред тобом јачина искрснуће моћна.
Испред тога затим једно слово стави,
кô што си и досад чинио што рекох,
— тргнућеш чашицу, од меда је слађа!

(кобац)

Treu, Macremb. IV, 5

104

Ζῷον μέν εἰμι τετράπουν κερῶν δίχα·
ἐν εἰρίοις πέφυκα πεπυκασμένον.
Πρώτου δέ μου γράμματος ἐκλελοιπότος,
μιᾷ συλλαβῇ καὶ τόνοις ἐν τοῖς ἴσοις
κλῆσιν ἀπεχθοῦς εἰσφέρω ζωυφίου.

(αἴξ)

Четири у ме ноге, рогови башка,
оштра кострет прекрива ми цело тело.
Ако из имена прво слово скинем,
слог што преостане, уз нагласак исти,
означава једну живуљку одвратну.

(коза)

ed. Boiss., Megalomyt. 9. cf. AP III 7, nr. 52

105

Διττὰς συλλαβὰς καὶ τόνον δ' ἕνα φέρων,
παντὶ βροτῶν χρήσιμος τυγχάνω γένει,
μᾶλλον δὲ τοῖς πλέουσι θαλάσσης πλάτη.

Τοῦ γοῦν κατ' ἀρχὰς γράμματος λελοιπότος,
συντάσσομαι γῇ, καὶ τρέφω πᾶσαν κτίσιν
ἀφ' ὧν νέμω ξύμπασι καρπῶν ἡδέων.
Χωρὶς γὰρ αὐτῶν τὴν βροτῶν πᾶσαν φύσιν
οὐκ ἔστι ζῆσαι καὶ φυγεῖν μοῖραν μόρου.

(κάλως)

Имам слога два, нагласак само један,
и свем роду људском користан сам врло,
понајвише оним што по мору плове.
Ако са почетка изоставиш слово,
из земље растем, храним створење свако
родом обилатим што свима га делим,
и без кога природи људској живота
нема, нити спаса од усуда црног.

(конопац)

ed. Boiss., Megalomyt. 18. cf. AP III 7, nr. 61; Kypr. chr. III, nr. 24; Eccl. phar. 31, nr. 11

106

Ὄνομα δυσώνυμον ἀνθρώποις πέλω,
γράμματα τρία συλλαβῇ μιᾷ φέρω·
ἀφ' ἧς τὸ πρῶτον εἰ τάμῃς τῶν γραμμάτων,
κλῆσιν ἐφεύρῃς ἄλλην ἀνδρὸς ἐνθέου.

(φώρ)

Ја сам погано име, људима мрско,
слова три су, а слог у ме само један.
Од тог само прво слово ако скинеш,
име наћи ћеш друго, човека божјег.

(лопов)

Одгонетка Холоболова:

Ὁ φὼρ ἅπασι τοῖς βροτοῖς μισητέος
καὶ ἀλλοτρίων πραγμάτων ἀφαιρέτης.
Τοῦτον τὸ λοιπὸν ὡς λύμην κοινὴν βίου
καλῶς δικάσω καὶ τεμῶ τούτου κάραν,
ἂν καὶ δασεῖαν καὶ πολύτριχα φέρῃ.
Ἔπειτα τοῖς γράμμασι τοῖς λοιποῖς ἴδῃς
τὸν πάμμεγαν Ὧρ, τὸν φίλον τοῦ Μωσέως.

Смртницима свим је лопов врло мрзак
што он ствари туђе безобразно диже.
Ту живота људског љагу ја ћу радо
довући на суд и скинути му главу,
макар да је густом косом скроз обрасла.
Шта од слова још остане, биће тада
име Ора, пријатеља Мојсијева.

ed. Treu, Macremb. I, 9

107

Τῶν ὅρων ἐξίσταμαι τῶν κατὰ φύσιν,
καὶ οὐδὲν ἐμοὶ ὅλως ἥκει εἰς χρῆσιν,
κλῆσις δέ μοι τρισύλλαβος μετὰ πέντε γραμμάτων,
ἀλλ' ἣν τὸ πρῶτον ἀφέλῃς τῶν στοιχείων
ψυχικὴν κατήφειαν εὕροις μερόπων·
ἣν δὲ καὶ τὸ δεύτερον προσαφαιρέσῃς,
οἷς περ οἱ βροτοὶ συνδέουσιν εὑρήσεις.

(μανία)

Једно стање што природа створила је,
ал' од мене много вајде нико нема.
Назив је тросложан, а пет слова има;
од њих ако најпре прво ти избришеш,
потиштеност душе људске ту ћеш наћи;
ако уз то још и друго слово скинеш,
ето оног чиме људи повезују.

(лудило)

ed. NE 17, nr. III, 28

108

Ζῷόν τι μικρόν εἰμι τῶν οὐ βρωσίμων·
τρία μόνον γράμματα τῇ κλήσει φέρω·
ἂν γοῦν τὸ πρῶτον ἐξέλῃς τῶν γραμμάτων,
ζῷον μέγα γνοίης με τῶν ἐδωδίμων.

(μῦς)

Животињка мала, ја нисам за јело.
Три словцета само у имену имам.

Прво ако узмеш од тих мојих слова,
живинче велико, што се једе, бићу.

(миш)

ed. Boiss., Megalomyt. 32. cf. AP III 7, nr. 70; Kypr. chr. III, nr. 21; Eccl. phar. 31, nr. 9; Kouk., p. 80

109

Ζωύφιον κάκιστον καὶ κερδαλέον
οἰκοῦν θαλάμους ἀδήλως κεκρυμμένους,
κλοπαῖς, φθοραῖς πάσαις φιλοῦν κακουργίαις,
τριγραμμάτῳ τε συλλαβῇ κεκλημένον.
Τὸ πρῶτον ζημιωθὲν τῶν γε γραμμάτων
ἀμείψεται εἰς μεῖζον ζῷον αὐτίκα
ἔλαττον τὴν κακουργίαν κεκτημένον.

(μῦς)

Животињка неваљала, промућурна,
скривена живи у одајама мрачним,
воли крађу, штету, злодело свакакво,
носи име од три слова једносложно.
Прво слово ако ли јој ко украде,
постаће одједном животиња већа,
од природе мање склона злоделима.

(миш)

ed. Deltion 2, nr. 12

110

Θάλασσαν οἰκῶ, καὶ βροτοῖς βρῶσις πέλω.
Ἂν δ' ἀφέλῃς μου τὸ κατ' ἀρχὰς στοιχεῖον,
δόκιμον εὑρήσεις με ταῖς τεχνουργίαις.
Εἰ γοῦν ἀφαιρήσειας καὶ μετὰ τόδε
τὸ δεύτερον, νόει με βρότειον μέλος·
εἰ δ' αὖ τὸ τρίτον ἐξέλῃς τῶν γραμμάτων,
ἴδῃς φέρον με ῥώσεως σημασίαν.

(καρίς)

У мору живим, људи се мноме хране.
Ако ми уклониш са почетка слово,

алатку видиш дрводељама драгу.
Ако ми и друго са првим избришеш,
део људског тела ту откриваш важан.
Ако најзад и треће ми скинеш слово,
име друго за јачину проналазиш.

(морски рачић)

ed. Boiss., Megalomyt. 11. cf. Boiss., Aulical. 3 (simil.); AP III 7, 54; Kouk., p. 79

111

Πλείω δύναμιν ποιῶ οἷς ἂν ἐντύχω,
γραφαῖς δὲ τῶν προσῳδιῶν εἰμι μία.
Συλλαβαὶ δύο, γράμματα δὲ οὖν πέντε
τὴν κλῆσιν τὴν ἐμὴν ποιεῖ ἀραρότως.
Ἀποξέσας τὸ πρῶτόν μου τῶν γραμμάτων,
ἀχθηφόρον τὰ λοιπὰ ζῷον τετράπουν
δηλοῦσι μαστιγούμενον, μοχθοῦν πάνυ
καὶ καρτερῶς φέρον τὸν τοιοῦτον μόχθον.

(τόνος)

Где се нађем, ту је одмах снага већа,
на хартију стављен, нагласак сам један.
Слога два, а слова пет укупно чине
име моје врло згодно састављено.
Одсечеш ли прво од тих мојих слова,
животињу остала ти показују
товарну, тучену, намучену врло,
што јуначки носи свог живота бреме.

(нагласак)

ed. Deltion 2, nr. 17. cf. NE 17, nr. III, 27

112

Κατώτερον μέν εἰμι τῶν ὅλων μέρος·
ἀνώτερον δὲ γίνομαι πάλιν ὅλων,
πρώτου γράμματος ἀφαιρεθέντος μόνου.
Τοῦ δευτέρου δὲ πάλιν ἐκβεβλημένου,
κλῆσιν παρευθὺς λαμβάνω τετραπόδου.

(πούς)

Део тела ја сам, онај сасвим доле.
Део други, сасвим горе, зачас бивам
ако ми одузмеш само прво слово.
Ако пак и друго изостане слово,
преузимам име животиње једне.

(нога)

ed. Boiss., Megalomyt. 12. cf. Boiss., Megalomyt. 36; Ohlert, p. 171; Deltion 2, nr. 7; AP III 7, nr. 55 и nr. 56; NE 10, p. 320; Kypr. chr. III, nr. 20; Eccl. phar. 31, nr. 7 и nr. 8; RMel. 1, nr. 3; AP 14, nr. 105 (simil.); Kouk., p. 80

113

'Ανθρώπου μέρος εἰμὶ, ὃ καὶ τέμνει γε σίδηρος·
γράμματος αἰρομένου, δύεται ἠέλιος.

(ὄνυξ)

Део сам тела људског који се подсеца гвожђем:
одузми слово — тада је сунце зашло.

(нокат)

ed. Boiss., Psell. 6. cf. Boiss., Megalomyt. 10 (simil.); AP III 7, nr. 53; Ohlert, p. 173–174; Kypr. chr. III, nr. 31; AP 14, nr. 35; Kouk., p. 78; RMel. 1, nr. 50

113'

Δίκορσός εἰμι, καίπερ ἀψυχουμένη,
ἐνάλιός τε καὶ γεηρὰ τὴν φύσιν.
Ἂν γοῦν τέμῃς μου διπλοσύνθετον κάραν,
ἤμειψας οὐ τὴν κλῆσιν, οὐδὲ τὴν φύσιν.

(ψάμμος)

Двоглаво сам биће — мада душе немам —
сувоземно и приморско подједнако.
Дуплу моју главу ако зачас скинеш,
назив оста исти, иста и суштина.

(песак)

ed. Boiss., Aulical. 1. cf. AP III 7, nr. 79

114

Ἔγωγε τῆς μουσικῆς τυγχάνω μέρος,
ᾄσματα κινῶ, κοσμῶ τὰς πανηγύρεις.
Τρία δὲ γράμματα τὴν κλῆσίν μου λέγει
αλλ' ἀριθμὸν ποιήσουσί γε δὶς τὰ ἓξ
ὀκταπλασιασμῷ τῶν γ' ἑκατὸν ὅμως.
Νόει δὲ ὢν σοφὸς τὴν σύνεσιν, ξένε.

(ᾠδή)

Музички сам, штоно кажу, један облик,
певање подстичем, панађуре красим.
Три су слова саставила име моје,
и збир њихов чини двапут по шест и још
осмострука стотиница, све заједно.
Мућни главом, природа те бистрог дала.

(песма)

ed. Deltion 2, nr. 14. cf. Kouk., p. 84

115

Ἔλεγχός εἰμι τῶν φίλους ἀρνουμένων,
βροτοὺς ἐγείρω, πρὸς πόνους παροτρύνω.
Τέμνεις κεφαλὴν, ἐκθερίζεις αὐχένα,
καὶ γίνομαι παῖς αὐτίκα βασιλέως,
ἀνὴρ αὐστηρὸς, ἀκλόνητος ἐν μάχῃ.

(ἀλέκτωρ)

Пријатеље-издајице раскринкавам,
људе из сна дижем и на посô терам.
Главу ми одсеци, уз њу и врат скини,
син краљевски пред тебе ћу ту изаћи,
јуначина мрка лика, борац врсни.

(петао)

ed. AP III 7, nr. 30

116

Στόματος ἐκφόρημα χυμῶδες πέλων
τρισυλλαβίαν ἑπταγράμματον φέρω.

Ἂν τὴν ἀπ' ἀρχῆς συλλαβὴν πρῶτον τέμῃς,
τὸ λοιπὸν εὑρήσεις με κάθυγρον τόπον.
Τὸ δεύτερον δ' αὖ ἀφελών μου καὶ μόνον,
τῶν ἓξ μενόντων κατὰ χώραν γραμμάτων,
λουτήριον κοῖλόν με κατίδῃς λίθον.
Εἰ δ' αὖ τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον ξέσεις,
διαφανὲς μέταλλον ὤφθην αὐτίκα.

(πτύελος)

Ја представљам воду што из уста цури:
у три слога седам слова сложено је.
Ако најпре са почетка слог ми скинеш,
наћи ћеш се у пределу влажном, блатном.
Затим, ако само друго слово узмеш,
а шест других тамо где стоје оставиш,
у камену издубљену каду видиш.
Кад коначно прва два ми слова скинеш,
минерал прозиран постајем одједном.

(пљувачка)

Одгонетка Холоболова:

Αἰνιγματωδέ, σοὺς γρίφους μακροὺς λόγους
ἐγὼ βραχύνω καὶ σαφῶς διαλύω.
Τὸν πτύελον σὺ πύελόν μοι δεικνύεις,
πλάττεις δ' ἐφεξῆς ὕελους ἐκ πυέλου
τέμνων ἀπαρχὰς γραμμάτων ἀραρότως·
ἐπεὶ γὰρ ἐκφόρημα τῶν χυμῶν ἅπαν
ἐξήμεσας, ἔπειτα καὶ λουτηρίοις
πυκνοῖς ἐχρήσω πυέλου τῷ χωρίῳ,
ἔδει σε πάντως καὶ σκύφῳ τῆς ὑέλου
ἄκρατον οἶνον ἐκπιεῖν ἀνθοσμίαν
εἰς σὴν ὑγείαν, ῥῶσιν, εἰς εὐεξίαν.

Загонетни, твоје грдне каламбуре
по кратком поступку разрешујем лако.
Пљувачку кô купатило показујеш,
затим купатило у кристал претвараш,
слово са почетка секућ без милости.
Јер кад воду сву из уста ти избљујеш,
избањаш се добро у кади каменој,
па пожелиш одмах и чашу кристалну
да испијеш чистог вина мирисљавог,
а у своје здравље, на снагу и радост.

ed. Treu, Macremb. I, 5

117

Τῆς ὀγδοάδος τῶν μερῶν σοι τοῦ λόγου
ἕν τι πέφυκα· συλλαβὴ δέ μοι μία,
καὶ γράμματα τέσσαρα· καὶ μέτρον τόσον,
τετράκις πεντήκοντα, τετράκις δέκα.
Ἂν ἀφέλῃς τέσσαρας ἀρχῆς εἰκάδας,
εὕρῃς με κρατὸς διέξοδον ῥευμάτων·
ἂν δὶς δὲ πεντήκοντα πάλιν ἀφέλῃς,
ἕχεις δύναμιν σὺν Θεῷ σεσωσμένην.

(πρίν)

Од укупно осам оних врста речи,
ја припадам једној; слог је у ме један,
а слова четири; њихов збир је сада
четир' пута педесет плус четрдесет.
Прве четири двадесетице скини,
гле, на глави отвор за пролаз ваздуха.
Још две педесетице онда одузми —
даће бог да снагу своју сву сачуваш!

(пре но — раније)

ed. Boiss., Megalomyt. 35. cf. Boiss, Megalomyt. 34 (simil.); AP III 7, nr. 72

118

Εἷς τοῦ χοροῦ πέφυκα τῶν θεοπρόπων.
Δισυλλαβῶν δὲ γραμμάτων τετρακτύϊ
τὴν πῆξιν ἔσχον· ἂν δὲ τὴν κάραν τέμῃς,
νηφάλιον θήσεις με τοῖς βροτοῖς πόμα,
καὶ σωματικῶν ῥυπτικὸν μολυσμάτων.
Διχῇ δὲ διελών με καὶ τεμὼν μέσον,
μέρος μὲν τοῦ σώματος αὐτίκα νόει.
'Αντιστρόφως δὲ τὴν ἀνάγνωσιν δράσας,
ἐναντίον θήσεις με τοῖς ἀσωμάτοις.

(ὁ προφήτης 'Αμώς)

Из кола пророчког ја сам само један.
Име ми је у два слога, четир' слова.
Том имену главу скини — ето пића
што трезвени људи пију, а и често
сву телесну нечистоћу њиме перу.
Ако име на две поле сад пресечеш,
људског тела део на ум ће ти пасти.

Обрнуто, најзад, ако га прочиташ,
супротност постајем силама бесплотним.

(пророк Амос)

ed. Boiss., Psell. 12. cf. AP III 7, nr. 39

119

Κλῆσις ἀθλητοῦ καὶ πετεινοῦ τυγχάνω,
πτέρυξιν ὥσπερ διπτέροις ἡρμοσμένη.
Ταῖς συλλαβαῖς μου ταῖς ἐφ' ἓξ γράμμασί μου
κόπτεις τὸ πρῶτον καὶ δορᾶς τμῆμα πέλω,
καὶ καιρός αὖθις, εἰ τὸ δεύτερον ξέσεις·
οὗ τὴν κεφαλὴν σμικρύνας βαίνεις τόπον
λάσιον ὑλήεντα θηρίων δόμον.
Εἰ γράμμα τὸ πρῶτον δὲ προσθήσεις ἄνω,
εἴσπραξιν αἰσχρὰν τὴν τελώνειον λάβῃς.
Τὸ προστεθὲν δ' αὖ καὶ κεφαλήν, ἣν ἔφην,
ἔασον. Οὐκοῦν εἰ τὸ πέμπτον ἐξάρῃς
εἰς ὄγκον ἀδρόν, ἐθνικὸν ὄψει γένος·
οὗ τὴν ἀπαρχὴν εἰ τεμεῖς, εὖ οἶδ' ὅτι
εἰς ἀκοὴν δέξοιο κλῆσιν, ἣν φέρω.

(φλῶρος)

Подвижника име, уз то назив птице
крилате, што кажу, двокрилке пернате.
Од шест слова што слогове чине моје
сечеш прво, ја постајем кожни ремен.
Скидај друго, прилика је опет згодна:
смањи главу остатку, бићеш на месту
шумовитом, сеновитом, звери пуном.
На то сада опет прво слово додај,
намет срамни, царинички, утерујеш.
Опет слово дигни и, да кажем, главу
скини, па петицу добрано продужи:
пред очи ти племе паганско излази.
Њему ако почетак одузмеш, знам да
на ум ће ти пасти реч на коју циљам.

(пчеларица златна)

Одгонетка Холоболова:

Αἰνιγμάτων σου τὸν γρῖφον, φιλαινίγμων,
ἔγνων. Ἄκουσον, ἂν καλῶς ἔχῃ, φράσον.

Κλῆσις ὁ φλῶρος μάρτυρα φέρει μέγαν
καὶ πτηνὸν ὄρνιν ᾠδικὸν μελιβόαν.
Κόπτεις τὸ πρῶτον, καὶ θέλεις λῶρον λέγειν.
Τέμνεις τὸ λάμδα καὶ τὸ μακρὸν βραχύνεις,
καὶ δεικνύεις μέγιστον ἐμφανῶς ὄρος.
Τὸ φῖ προστίθῃς. καὶ συνάγεις τοὺς φόρους.
Εἰ ταῦθ' ἐάσεις καὶ τὸ πέμπτον ἐξάρῃς
εἰς μῆκος, εὐθὺς πανστρατὶ τοὺς Ῥῶς ἔχεις.
Τὸ δ' ὑγρὸν ἄρας ἀκοὴν δηλοῖς μόνην.
Τὸν φλῶρον ὄντως ἂν καλῶς λῶρον, φόρον,
ἑξῆς ὄρος, Ῥώς, ὡς πάλιν εἶπον, φίλε,
φράσον τἀληθὲς καὶ τὰ λοιπὰ γοῦν σκόπει.

Загонетки твојих замку, загонетни,
спознах; слушај, ако право имам, кажи.
Флорос — мученика великог је име,
ал' и птице певачице слаткогласне.
Скидаш прво слово, ремен — лōрос — кажеш.
Узмеш онда ламбду и дуг вокал скратиш,
орос — назив горе високе добијаш.
Фи додајеш, одмах порез — форос — скупљаш.
То повлачиш, слово пето продужаваш,
ето — Рōс ти са свом војском наваљује.
Слитни глас одузми, орган слуха имаш.
Флōрос, дакле, истина је, лōрос, форос,
па Рōс, орос, ōс што рекох, пријатељу,
браво! реци, па остало сада гледај.

ed. Treu, Macremb. I, 1

120

Πέφυκά τι δισύλλαβον τετράγραμμον ἐν βίῳ,
παμπόθητον, φιλούμενον, καὶ πάνυ ζητητέον,
ὡς θυμηδίας πρόξενον καὶ πλῆρες εὐφροσύνης.
Τούτου τὸ γράμμα δὲ τὸ κατ' ἀρχὰς εἰ ξύσεις,
εὑρήσεις πάλιν γεγονὸς λύπης μεστὸν ἀπείρου,
ἀπόθητον τοῖς ἅπασι, μισούμενον, φευκτέον·
εἰ δέ γε καὶ τὸ δεύτερον πάλιν προσαφαιρέσεις,
ἴδῃς αὐτὸ γενόμενον γέλωτος πεπλησμένον,
ἐμπαικτικὸν προσφώνημα κατὰ μελαγχιτώνων.

(χαρά)

Ја сам нешто од два слога, а четири слова,
за мном људи чезну, жуде и свуда ме траже,

јер веселост најављујем, товар среће носим.
Од имена мога прво кад избришеш слово,
пронаћи ћеш пуно јада и невоље грдне,
што не жели нико, што сви мрзе, клоне га се.
Ако пак и друго од овога слово бришеш,
видећеш га како претвара се у смех гласни,
подсмевачки чућеш повик против црнорисца.

(радост)

ed. Boiss., Megalomyt. 3

121

Ταμεῖον τέρψεώς εἰμι καὶ ἡδονῆς.
Παρασκευάζω δ' οὖν σκιρτᾶν τὴν καρδίαν.
Δηλοῖ με θήλεια κλῆσις δισύλλαβος,
ὁρισθεῖσα τέσσαρσι τῶν γε γραμμάτων
ἀριθμὸν τικτόντων ἑκατὸν ἑξάκις
καὶ τὰ ἑπτακαίδεκα πάλιν ἑξάκις.
Τὸ πρῶτον ἂν ἀφαιρέσῃς τῶν γραμμάτων,
ἀποφράδα κλῆσιν καὶ μισητὴν λέξεις.
'Αλλ' οὖν τὰ ταύτης τρία γράμματα, ξένε,
κτῶνταί τι ὡραϊσμα, εἰ μάθοις, τόδε·
τὸ πρῶτον ταὐτόν ἐστι τῷ γε ἐσχάτῳ,
μένει δ' ἀμφοῖν ἀεὶ μέσον τὸ ὂν μέσον.

(χαρά)

Ризница уживања и сваке сласти,
ја чиним да срце у грудима скаче.
Име ми је женског рода, од два слога,
четири су слова у њему укупно,
а збир њихов износи шест пута по сто,
уз то седамнаест такође шест пута.
Али ако прво одузмеш ми слово,
ћут'! не реци — реч је мрска и опасна!
Но три слова од те речи, пријатељу,
лепше звуче ако гледаш их овако:
прво слово једнако је са последњим,
а међ' њима средње стоји непомично.

(радост)

ed. Deltion 2, nr. 22

122

Δισυλλαβῶ μέν γραμμάτων ἐν ἑξάδι,
πλὴν αὐθάδης γλῶσσά με κακῶς ἀμφέπει.
Καρατομεῖς με καὶ τρίτον τῶν γραμμάτων
ἐλαττονεῖς μου, τμῆμα λοιπὸν εὑρέθην·
οὗ τὴν ἀπαρχὴν εἰ τεμεῖς, ὄψει μέλος,
φωτὸς δοχεῖον. εἰ τεμεῖς δ' αὖθις δύο
γράμματα, συντέλειαν εἰς ὅρκον λάβῃς.

(σκῶμμα)

Штоно кажу — двослогујем са шест слова,
само поган језик занима се мноме.
Одруби ми главу, а треће ми слово
скрати, и ето ме исеченог ситно.
Врх сад опет скини и видећеш орган
који светлост прима. На пола га сеци
и заклетву чврсту тиме положићеш.

(ругање)

Одгонетка Холоболова:

Δισυλλαβεῖς μέν, ἀλλὰ τὸ σκῶμμα λέγεις.
Εἰ γοῦν τὸ πρῶτον ἀφελῶ τῶν γραμμάτων
καὶ βραχυνῶ σε, κόμμα καὶ μόνον νέμεις·
εἰ δ' ἐκτεμῶ σου κάραν ἐψιλωμένην,
εὐθύς σε φαίνω φωτοδέγμονα τόπον,
ὄμμα κεφαλῆς ἄτερ, ὢ τεραστίου.
Εἰ λοιπὰ δύο παραλείψω, μὰ μόνον
εἰς ὅρκον εὕρω, ναὶ μὰ τοὺς λόγους, φίλε.

Двослогујеш, брате, ал' поруге сипаш.
Ако, дакле, прво укинем ти слово
и скратим те, остаћеш ми само режањ.
Ако ти пак скинем ту ћелаву главу,
светлопримно место, указаћу на те,
око, а без главе, о чуда голема!
Два још кад одбацим слова, гле, тако ми —
заклињем се, тако ми те, пријатељу!

ed. Treu, Macremb. I, 3

123

Μέλος πέφυκα σώματος βροτησίου,
μονοσύλλαβον, βαρὺν τὸν τόνον φέρον·

τοῦ γοῦν κατ' ἀρχὴν γράμματος κρατουμένου,
κλῆσιν ποταμοῦ λαμβάνω παραυτίκα.

(χείρ)

Смртног тела људског ја представљам део
што слог један има, а нагласак тежак:
узмеш ли ми прво са почетка слово,
у име за реку претварам се сместа.

(рука)

ed. Boiss., Megalomyt. 5. cf. AP III 7, 49

124

Εἷς τοῦ χοροῦ πέφυκα τῶν ἐναρέτων
ξένως ἐναθλῶν τῷ ἀσκητικῷ βίῳ.
Τῆς κλήσεως τὰ πέντε γράμματα δέ μου
συλλαβαῖς δυσὶν ἀριθμὸν γεννᾷ τόνδε,
μονάδων τετράδα θ' ἑκατὸν τετράκις.
Στεροῦμαι τοῦ πρώτου τῶν γραμμάτων, ξένε,
καὶ πάλιν πρόσφορός μοι ἡ κλῆσις πέλει.
'Ακούσας καινὸν ἄλλο τι μέγα μάθε·
ἐναλλὰξ ἢν εἴπῃς ἐς ἀρχὴν ἐκ τέλους
τῆς κλήσεώς μου τῆς πρώτης τὰ στοιχεῖα,
ὅλως οὐκ ἀλλοιοῦται τοὔνομα, ξένε.

(Σάβας)

У коло блажених ухватих се давно
подвижник чудесни у аскетском жићу.
Име моје од пет слова, у два слога,
број следећи производи: четир' пута
све по један, уз то још четири стотке.
Изгубим ли прво слово, пријатељу,
назив тај ми опет баш згодно пристаје!
Но, чуј још и ово и нешто научи:
унатрашке ако читаш, почев страга,
свих пет слова мога првога имена,
и тада ће исто име бити, друже!

(св. Сава)

ed. Deltion 2, nr. 1

125

Μέσον ἵσταμαι τοῦ πόλου καὶ τῆς γαίας,
τρίγραμμον εἰμί, συλλαβὴν μίαν φέρω,
ἀριθμὸν ἔχω χίλια πεντακόσια.
῾Ο ἐρευνήσας καὶ εὑρών με σοφὸς ἐστίν,
ὁ δ' ἐρευνήσας καὶ μὴ εὑρών με οὐκ οἶδε τὸ α.

(φῶς)

Стојим на пô пута од земље до неба,
три су у ме слова, а слог само један,
збир свих слова чини хиљаду и петсто.
Ко размисли и нађе ме, баш је мудар,
ко ме тражи, а не нађе, тај не зна ни алфу.

(светлост)

ed. Laogr. 8, nr. 1. cf. EP 6, nr. 2; EP 8, nr. 4; Laogr. 1, p. 574; NE 11, nr. 3; NE 13, p. 131 (simil.); Kypr. chr. III, nr. 29

126

"Απας ὁρᾶν με καὶ κρατεῖν οὐκ ἰσχύει.
'Εξ οὐρανοῦ κάτειμι καὶ πρὸς γῆν φθάνω.
Τρὶς πεντάκις μοι ψῆφος, ὡς σοφὸς νόει.

(φῶς)

Ко год у ме гледа, не издржа дуго.
Са неба силазим и на земљу стижем.
Збир мој трипут петсто, де погоди, мудри!

(светлост)

Одгонетка Холоболова:

Τὸ φῶς ὁρῶ σε καὶ κρατεῖν οὔκουν σθένω·
ἐκ γῆς δ' ἀπ' αὐτῆς ἄχρι καὶ πόλου φθάνεις,
αἴνιγμα κἂν κρύπτῃ σε καθάπερ σκότος.

Гледам у те, светло, ал' не могу дуго.
Са земље ти стварно све до пола стижеш,
мада загонетка кô мрак те сакрива.

ed. Treu, Macremb. I, 11

127

Ἐγὼ ποθεινὸν ὥσπερ οὐδὲν ὑπάρχον,
ἔχω συνιστῶσαν με συλλαβὴν μίαν·
ταύτην δὲ συμπληροῦσι γράμματα τρία,
ὧν ἐξαλείψας τὸ κατ' ἀρχὴν εὑρήσεις
μέλος παρευθὺς σώματος βροτησίου.

Као ничег другог људи су ме жељни,
у имену моме слог је само један,
а чине га све укупно до три слова:
од њих ако прво бришеш, ту ћеш наћи
име једног дела човечијег тела.

(светлост)

ed. NE 17, nr. 49

128

Τρισύλλαβον πέφυκα. Σύ δέ μοι σκόπει·
ζῷόν με γεννᾷ· ζῷον οὔκουν τυγχάνω.
Ἂν μου τὸ πρώτον ἀφέλῃς τῶν γραμμάτων,
εὕρῃς με κατάπαυσιν ἀνθρώπων γένους·
τὸ δεύτερον δὲ γράμμα συναφανίσας,
γῆς πρὸς θάλατταν ὀξὺ κατίδῃς τέλος·
κἂν τὸ τρίτον γράμμα δὲ πάλιν ὑφέλῃς,
εὐωδίαν ἔχον με πολλὴν κατίδῃς·
εἰ γράμμα μου τέταρτον πάλιν ἐκβάλοις,
ὄντως ὂν εὑρήσεις με, κἂν δίχα τόνου.

(κηρίον)

Тросложно је име моје. Ти сад види.
Родила ме животиња, ал' ја живо
биће нисам. Кад одузмеш прво слово,
вечну кућу људског рода ту ћеш наћи.
Кад и друго затим избришеш ми слово,
шиљат део копна у море задире.
Ако ми одузмеш слово, опет, треће,
миомира слатког пронаћи ћеш извор.
Најзад, кад избациш и четврто слово,
истинско (ал' без нагласка!) бивам биће.

(свећа)

ed. Boiss., Psell. 13. cf. Boiss., Megalomyt. 6; Treu, nr. IV, 3 (simil.); AP III 7, nr. 40; Deltion 2, nr. 20 (simil.); RMel. 1, nr. 38

129

Γλυκυγόνον ζῷόν με καὶ πτηνὸν κύει,
ναοῖς παρεδρεύω δὲ θύταις ὢν φίλος.
Γράμματα πέντε διττοσυλλάβως φέρω.
Τὸ δεύτερόν μου συστολὴν σχὸν διχρόνου
καὶ τὸ τρίτον δ' αὖ ἀπιδὸν πρὸς διπλόην
κλήσει χρυσιζούσης με κοσμοῦσι χρόας
καὶ τοῦθ' ὅπερ πέφυκα δηλοῦσι πλέον.
Λιπὸν δὲ τὸ πρῶτόν με σὺν τῷ προθέτῳ,
θεῷ παριστάνουσιν ὡσιωμένον.
Ἑξῆς τὰ τρία γράμματα πρὸς τῷ τέλει,
ὄγκωσιν ἁδρὰν προσλαβόντος τοῦ μέσου,
βάρβαρον ἐκφαίνουσιν οἰκέτην Σκύθην.
Καὶ γοῦν ἀκουστὸς ἀνεδείχθην αὐτίκα.

(κηρός)

Слаткородна летачица мене ствара,
у храму пребивам, верницима мила.
Слова пет на броју, слога два укупно.
Друго моје слово када дупло скратиш,
треће пак не заборавиш да удвојиш,
све то даје име златно-жуте боје,
показује јасно ко сам, одакле сам.
Узми прво и додато оно слово,
мене посвећеног пред божанство воде.
Види даље, слова три са мога краја,
средње од њих ако продужи се добро,
становника значе дивље земље скитске.
(И коначно њему кад се глава скине,)
одмах се покаже да одлично чујем.

(свећа)

Одгонетка Холоболова:

Ὡς γλυκέα πέφυκε τῷ λάρυγγί μου,
αἰνιγμολέκτα φίλε, τὰ λόγιά σου
ὑπὲρ μέλι δὲ γραφικὸν καὶ κηρίον.
Τὸν κηρὸν ὧδε δεικνύειν καὶ γὰρ θέλεις,
ὡς τῆς μελίττης ἐστὶ γλυκερὸς γόνος,
γράμμασι πέντε διπλοσύλλαβος μένων
καὶ τοῖς θύταις φίλτατος ὡς ναοσχόλος·
οὗπερ τὸ μακρὸν εἰ βραχύνω διχρόνως
καὶ τὸ τρίτον δ' αὖ ἀναδιπλώσω πάλιν,

τὸν κηρὸν ὄντως κιρρὸν εὗρον αὐτίκα.
Τούτου κάραν γοῦν εἰ τεμῶ καὶ τὸ τρίτον
αὖθις μονώσω, τὸν θεῷ τεθειμένον
εὐθὺς παριστῶ καὶ καθιερωμένον.
Εἰ δ' ἱερόν τι κλέμμα συλήσω ξένως,
καὶ ταῦτ' ἀπαρχήν, Ῥωσικὸν βλέπω γένος.
Τὸ ῥῶ δὲ τέμνων ἀκοὴν λείπω μόνην.
Καὶ ταῦτα καλῶς ἂν δοκῇ καὶ σοί, φίλε,
τὴν λύσιν εὗρες καὶ τὰ λοιπὰ γοῦν σκόπει.

Како слатко звоне у гр'оцу моме,
загонетки творче драги, речи твоје
сликовите, мед и саће што помињу,
док је свећа реч на коју јасно циљаш.
То је вредне пчеле производ слађани,
слова пет, а слога два га вазда чине,
вернима најдражи дружбеник у цркви.
Дуг вокал у њему ако двапут скратим,
слово треће ако, опет, подвостручим,
место воска — вино бело пронаћи ћу.
Томе главу ако скинем, дупло слово
опет као једно пишем, представићу
завештаног богу и преосвећеног.
Ако свето име чудесно покрадем,
и то с главе, руско племе угледаћу.
Ро кад скинем, чуло слуха остаће ми.
Баш је згодно, шта ти велиш, пријатељу,
нашао си одгонетку, ајд' сад даље!

ed. Treu, Macremb. I, 4

130

Ἔχω τρία γράμματα, καὶ τι τυγχάνω.
Ἑνὸς στεροῦμαι· ταυτὸ τυγχάνω πάλιν.
Οὐκ ἔστι καινὸν; Ἄλλο τι κρεῖττον μάθε·
τὴν ἐσχατιὰν τῶν τριῶν μου γραμμάτων
ἔχω κατ' ἀρχὰς, τὴν μέσην ἔχω μέσην,
καὶ τὴν κατ' ἀρχὴν ἀντὶ τοῦ τέλους φέρω.

(σῦς)

Слова имам три и нисам људско биће.
Једно слово мање — ништа се не мења.
Није ли то чудно! Но чуј сад и ово:
последње од трију слова обрело се

на почетку, док у среди средње стоји,
а почетно налази се и на крају.

(свиња)

ed. Boiss., Megalomyt. 31. cf. AP III 7, nr. 68

131

Δισύλλαβος μέν εἰμι, τῶν ζώντων γόνος.
Εἰ γοῦν τὸ πρῶτον ἐκτεμεῖς τῶν γραμμάτων,
ἠλίβατόν με σοῖς ποσίν εὕρῃς τόπον·
τὸ δεύτερον δ' αὖ ἂν ὑπεκκόψῃς φίλος
βάσιμός εἰμι, κἂν πάλιν οὐ ῥαδίως.

(σπόρος)

Зачетник свега живог, имам слога два.
Прво ако сада одсечеш ми слово,
ето те на месту где нога не ступа.
Ако уз то скинеш и друго ми слово,
проходна сам, али опет не баш лако.

(семе)

ed. Treu, Macremb. II, 1

132

Ὄρεξιν ἐμπίπλημι τῶν ζῴων ὅλων.
Πεντάγραμμον πέφυκα δισυλλαβίᾳ·
ἂν οὖν κεφαλὴν ἀφέλῃς τῶν γραμμάτων,
εὕρῃς με πάντων φυλακὴν τῶν πραγμάτων.

(κόρος)

Живих бића глад за храном утољавам.
Име ми је од пет слова, у два слога:
мом имену главу ако отфикариш,
на тамницу ствари свију наићи ћеш.

(ситост)

ed. Boiss., Megalomyt. 42. cf. AP III 7, nr. 77

133

Γένους μὲν θήλεος τὴν κλῆσίν μου μάθε,
ψύχους δ' ἐν ἀκμῇ ἄνωθεν τρέχω κάτω,
ἐνηλλάγην δὲ τῷ ψύχει τοῦ ἀέρος
μεταβαλοῦσα τὴν γνησίαν μου ὄψιν,
κρυμόν τε ἐμποιῶ ὅλοις τοῖς ἐμπνόοις.
Ἔχει δ' ἡ κλῆσις τετράδα τῶν γραμμάτων.
Ἀφαιρέσει δὲ τοῦ πρώτου μεταπίπτω
εἰς ἄλλο τοῦ λόγου μέρος κεκλημένον
κατὰ γραμματιστὰς μετοχὴν, ὦ ξένε·
δηλοῖ δὲ τὸν ἥκοντα ἐν τῷ παρόντι.

(χιών)

Име моје, мушког рода, чик пронађи:
зима кад притегне, озго трчим доле,
и због превелике хладноће ваздуха
првобитни род и изглед свој напуштам,
док у свему живом дрхтавицу стварам.
Четири су слова у имену моме.
Кад одузмеш прво слово, ја прелазим
у друкчију врсту речи, што је зову
партиципом људи умни, пријатељу;
„дошавшег", ал' у презенту, означавам.

(снег)

ed. Deltion 2, nr. 10

134

Ἄνθρωποι χερσὶ καὶ σίδηρος καὶ λίθος
ἔστησαν τεκτήναντές μ' ὄρθιον στῦλον,
βάρη δὲ ὡς μέγιστα γενναίως φέρω.
Κλῆσιν δέ μοι ποιεῖ τετρὰς τῶν γραμμάτων
ἀριθμὸν ποιούντων, εἴ τις εὑρεῖν θέλει,
ἑκατὸν ὀκτάκις δέκα τε ὀκτάκις.
Σὺ δ' ἐκβαλὼν τὸ πρῶτόν μου τῶν γραμμάτων
γένους εὕροις κλῆσιν γ' ἑλληνικοῦ, ξένε,
ἰδιάζουσαν γλῶσσάν γ' ἐξευρηκότος.
Τὸ δεύτερόν τ' αὖ ἐκβαλὼν τῶν γραμμάτων
θείαν εὕροις κλῆσιν σεβασμιωτάτην
ἣν αὐτὸς αὐτὸν θεὸς κέκληκε φθάσας
τῷ Μωϋσεῖ χρηματίζων ἐν τῷ ὄρει.

(κίων)

Људи руком својом, гвожђе, камен,
склопише ме, усправише да подупрем,
стога терет и највећи лако носим.
Четири су слова у имену моме,
њихов збир је, ако хоћеш да рачунаш,
осам пута по сто и осампут десет.
Одбациш ли сада прво од тих слова,
гле, имена славног хеленскога рода
што језик посебан себи је створио.
Затим, ако избациш и друго слово,
пронаћи ћеш име божје узвишено,
којим Бог сам себе назва оног дана
када се на гори Мојсију показа.

(стуб)

ed. Deltion 2, nr. 2

135

Ἐγὼ κατάρχω ταγμάτων ὁρωμένων
καὶ μέτρον οὐδὲν οὐδ' ὅλως κεκτημένων.
Τὸ πῦρ ἀπροσμάχητον ὅπλον εἰσφέρω,
σκηπτουχικοῦ κοιτῶνος ἔνδον εἰσδύνω,
κἂν ἀσφαλῶς ἕστηκεν ἐγκεκλεισμένος.
Ἁπλῇ καταρτίζει με πεντὰς γραμμάτων,
ὧν ψῆφον ἰσάριθμον ἔσχον εἰδέναι
αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς θεόπταις πατράσι,
τοῖς ἐν Νικαίᾳ τοῦ θεοῦ συνεργίᾳ
τοὺς δυσσεβεῖς κτείνασι πίστεως ξίφει.
Τὸ πρῶτον ἐξέκοψας ἐκ τῶν γραμμάτων
καὶ κλῆσιν ἐξεῦρες με δεινοῦ θηρίου.
Ἂν οὖν προσέλθῃς καὶ τὸ δεύτερον τάμῃς,
σύνοικον εὕρῃς ἑρπετῶν καὶ θηρίων·
ἔσχες τὸ πᾶν, τὴν κλῆσιν ἀντίδος μόνην.

(ἥλιος)

Под мојом је командом све што се види,
чете силне, али без икаквог реда.
Огањ носим, непобедиво оружје,
у царску ложницу слободно улазим
чак и кад се деси чврсто закључана.
Име моје од пет слова сачињено,
има збир што поклапа се с бројем оних
светих боговидних очева никејских,

који уз садејство божје у Никеји
сасекоше безбожнике мачем вере.
Ако хтеднеш прво слово да одсечеш,
прочитаћеш име животиње страшне.
Ако пак наставиш, па још једно скинеш,
змије ме имају и некоје звери.
Све ти рекох, ти сад само име нађи!

(сунце)

ed. Treu, Macremb. IV, 2. cf. Kouk., p. 77

136

Ὠμοῦ καὶ ἀγρίου μία κλῆσις πέλει
δισύλλαβος σὺν ἑβδομάδι γραμμάτων,
συμφώνων πέντε καὶ φωνηέντων δύο,
ὁμοῦ τελειούντων τὸν ἀριθμὸν τόνδε·
τὰ ἑπτὰ τετραπλασίως θέλων μάθε
σὺν δυσὶν ἑκατοντάσι τριπλασίως.
Ἄφες τὸ πρῶτον τῶν στοιχείων, εἰ θέλεις,
καὶ τὸν δεικνύντα τίς τί λήψεται μάθε.
Εἰ δ' αὖ καὶ δεύτερον τῶν γραμμάτων ξέσῃς,
γνώσῃ τινὰ βατταρίζοντα καὶ ὕθλον.
Ἐάσας δὲ καὶ τρίτον τῶν γε γραμμάτων,
τῶν τεσσάρων ὡρῶν μιᾶς καιρὸν λέξιν
τερπνῆς ἐμφαίνουσαν εἴποις παραυτίκα.
Σὺν τῷ τετάρτῳ δ' αὖ καὶ πέμπτον ἐξελών,
ὑπεῖκον ἄρθρον ἀρρενικοῦ τοῦ γένους
ὀρθῆς τε καὶ εὐθείας εὗρες αὐτίκα.
Τό θ' ἕκτον ἀφείς, ἕν γε εὑρήσεις γράμμα
προσῳδιῶν ἐκ δύο συντεθειμένον,
μακρᾶς τε καὶ βραχείας δ' οὖν κεκλημένων.

(σκληρός)

Сиров плод и сиров човек — реч је једна
двосложна што седам слова садржава,
од њих пет су сугласници, два вокали,
а збир њихов свеукупан следећи је:
седам пута по четири, молим лепо,
уз то још стотке две утростручене.
Ако сада хоћеш, бриши прво слово,
справа једна вели шта је ко извуко.
Ако онда друго слово још одсечеш,
упознаћеш сместа блесавка брбљивог.

Испустиш ли затим и треће од слова,
од четири у години доба, оно
што нас миљем испуњава, поменућеш.
Четврто и пето заједно одбаци
и наћи ћеш заменицу релативну,
мушког рода, прави падеж, номинатив.
Кад и шесто изоставиш, ту ћеш наћи
слово једно од два знака прозодијска,
штоно кажу, од краткоће и дужине.

(тврд)

ed. Deltion 2, nr. 24

137

Ἐκ γῆς ἐγὼ θρέπτειραν ἔσχον τὴν φύσιν,
τριγράμματον φέρω δὲ δισυλλαβίαν.
Ἀρχὴν τεμών μου καὶ μεγαλύνας μέσην,
στολῆς λάβῃς μόριον ἱερωμένης.
Τέλος δέ μου πρώτιστόν ἐστι γραμμάτων.

(πόα)

Земља ме храни, хранитељицом чини,
име моје од три слова двосложно је.
Скинеш ли почетак, продужиш ли среду,
имаш један део од одежде свете.
На крају моме прво је од свих слова.

(трава)

Одгонетка Холоболова:

Ἡ γῆ σε πάντως, ὦ καλὴ πόα, τρέφει·
κλῆσιν δὲ τριγράμματον ἀληθῶς φέρεις.
Ἀρχὴν δὲ τέμνων καὶ μέσην σου μηκύνων,
ὤαν νοῶ σε καὶ τιμῶ σε προφρόνως
καθὰ στολῆς μόριον ἡγιασμένης.
Τέλος δὲ σὸν γνώριμον, ἄλφα γὰρ πέλει.
Ὄντως νοητὴν ἐκπνέεις εὐωδίαν,
χρυσῆ πόα μοι, τὸν δὲ σὸν φυτηκόμον
ὡς ἀγχίνουν τέθηπα καὶ σοφὸν λίαν.

Земља тебе, лепотице траво, храни,
да шта, него име од три слова носиш.
Кад скинем почетак и продужим среду,
перваз ја угледам, поштујем га радо
као делић један од одежде свете.
Добро познат крај твој слово јесте алфа.
Доиста духовним ти одишеш миром,
златна травô моја, твог пак баштована
кô човека умног и премудрог штујем.

ed. Treu, Macremb. I, 2

138

Εἰμὶ μὲν ἀσώματος· ὁ φρονῶν, νόει·
ἔχω δ' ἀριθμὸν τριακοντάκις δέκα
καὶ τὰ δέκα δίς. Συλλαβὴ δέ μοι μία·
ἔχω δὲ καὶ γράμματα πάντα δὶς δύο.
Ἂν γοῦν τὸ πρῶτον ἐξέλῃς τῶν γραμμάτων,
αὐτίκα σῶμα γίνομαι ξένῳ τρόπῳ·
ἢν δ' αὖ τὸ πρῶτον ἐκξέσῃς τῶν δευτέρων,
εὐθύς με μάθῃς ζῷον ἓν τῶν ἀγρίων.
Ἐμοῦ δὲ τὰ τέταρτα γράμματα πάλιν
φέροντος, ἄν τις τὸ τρίτον πρῶτον τάμῃ,
ἀντιστρόφως τε καὶ καλῶς συλλαβίσῃ,
εὕρῃ με τριγράμματον ἓν μέρος λόγου.

(νοῦς)

Бестелесно биће: мудраче, промозгај!
Збир слова је седамдесет пута десет
и још двапут десет. Слог је само један.
Два пута два слова све укупно има.
Сада, ако прво изоставиш слово,
у нешто телесно чудесно се мењам.
Ако од осталих слова прво узмеш,
видећеш ме као животињу дивљу.
Даље, ако опет сва четири слова
мени неко врати, па треће изузме,
затим унатрашке лепо то прочита,
заменицу од три слова пронаћи ће.

(ум)

ed. Boiss., Megalomyt. 33. cf. AP III 7, nr. 71

139

Ἡ μέν γε κλῆσις ἐστί μοι μία λέξις
ἐκ τεσσάρων γραμμάτων συντεθειμένη.
Κύριος δ' εἰμὶ φύσεως ἀνθρωπίνης,
κινῶν ἀεικινήτως ἄνθρωπον πάντα,
ἐμοὶ δὲ καὶ τῷ συμφυεῖ μοι σαρκίῳ
ἐστὶν ἄσπονδος κατ' ἀλλήλων ἡ μάχη.
Σὺ δ' ἐξελὼν τὸ πρῶτόν μου τῶν γραμμάτων
αἴσθησιν ἐνσώματον αὐτίκα λέγεις.
Καὶ δεύτερον δ' αὖθις ἂν ἐξέλῃς γράμμα
μάνθανε τετράπουν με ζῷον αὐτίκα.

(νοῦς)

Име моје, дакле, реч представља једна
што је из четири састављена слова.
Господар врховни над природом људском,
увек у покрету, ја човека крећем.
С телом растем, по природи недељиво,
и бој љути без одмора жучно бијем.
Ако ли ми прво моје слово скинеш,
име једног чула људског пронаћи ћеш.
Ако потом и друго ми слово узмеш,
гле, четвороножац сместа сам постао.

(ум)

ed. Deltion 2, nr. 4

140

Πρὸς μὲν γένους ἄφωνος ἄπους τυγχάνω,
ὑγρὸν βίον ζῶν καὶ ψυχρὸν πνέων ὕδωρ,
πλὴν ἰδικῶς γίνωσκε καὶ φωνοῦντά με
κἀκ συλλαβῶν νόει δὲ καὶ πόδας δύο
τριδακτύλους μου δηλαδὴ τριγραμμάτους.
Ἀρχῆθεν ἂν ξέσειας ἓν γράμμα μόνον,
περιτραπήσῃ παρεθεὶς ἄφνω φρένας
καὶ κατενεχθεὶς εἰς βαρυτάτους ὕπνους.

(σκάρος)

Припадам роду што нема глас, ни ноге,
влажан живот водим, хладну воду дишем,
но знај да понекад ипак проговорим.

Два ми слога као две замисли ноге,
свака по три прста, то јест слова има.
Са почетка ако једно скинеш слово,
свест ће ти се изненада помрачити,
у најдубљи санак утонућеш чврсто.

(уснача — риба)

Одгонетка Холоболова:

Τί ταῦτα φῄς, ἄνθρωπε δεινὲ κρυψίνου;
Τἀναντία πῶς συνδραμεῖν ἄμφω σθένει;
῎Αφωνα φωνεῖ καὶ τὰ σιγῶντα λέγει;
Τὸ σὸν λογικὸν ἄρα δίκτυον, φίλος,
κρύπτει τὸν ἰχθύν, ὅν φασι λόγοι σκάρον,
ὃς τῶν ἁπάντων ἰχθύων φωνεῖ μόνος.
῎Εγνων τὸ ῥηθὲν καὶ σὺ δ’, ἂν θέλῃς, φράσῃς.
Τὸ σίγμα καὶ γὰρ ὡς σκάρου κάραν τέμνων
τὸν κάρον εὗρον μὴ νοὸς παθὼν κάρον.
Καὶ τοῦτο δέξαι, πλὴν τὰ λοιπά μοι σκόπει.

Шта причаш, човече закучаста ума,
како, супротности — а јединству теже?
Безгласно — говори, а ћутљиво прича?
Али твоја мрежа, пријатељу, умна
крије рибу која уснача се зове
и једина од свих риба глас испушта.
Одгонетнуо сам, ти, молим, потврди.
Прво слово ако сада риби скинем,
мртав санак проналазим, не снио га.
Признај да је тако, па идемо даље.

ed. Treu, Macremb. I, 6

141

᾽Εμοῦ στίφη μένοντα τῶν βροτῶν ἔσω
φρουρῶ μαχησμῶν, φυλάσσω καὶ κινδύνων,
ἐν γῇ πεπηγὸς καὶ στερρῶς ἡδρασμένον.
᾽Αλλὰ παθὸν στέρησιν γράμματος μίαν
ἐν τῷ πόλῳ δείκνυμι λαμπρὰν ἰδέαν,
καὶ καταφωτίζω δὲ νυκτὸς τὸ σκότος,
καλλωπίζον μάλιστα τοῦ πόλου πλάτος.

(κάστρον)

Гомиле народа, што у мени живе,
у биткама штитим, од пропасти чувам,
утемељен чврсто на земљици црној.
Ал’ ако ме лишиш само једног слова,
насред неба блиста моје сјајно лице
и у ноћи мрачној развејава таму,
као драгуљ красећ пространство небеско.

(утврђење)

ed. Boiss., Megalomyt. 20. cf. AP III 7, nr. 63

142

῎Αψυχόν εἰμι, καὶ ψυχὰς πολλῶν σῴζω,
ἑπταστοιχίζον συλλαβὰς φέρω δύω,
ἐὰν τὸ πρῶτον ὑφέλῃς τῶν γραμμάτων,
εὕρεις με πηγνύμενον εἰς πόλου πλάτος.

Душе немам, ал’ спасавам душе многих.
Седам слова имам у само два слога.
Ако решиш да ми прво скинеш слово,
наћи ћеш ме причвршћена насред неба.

(утврђење)

ed. EP 6, nr. 7. cf. EP 8, nr. 8; Deltion 7, p. 144

143

῎Απνους μέν εἰμι, τοὺς βροτοὺς δὲ ῥωννύω·
τὴν κλῆσιν ἔσχον εὐαρίθμητον πάνυ·
ἀσπάζομαι γὰρ τὸ τριακῶς δὶς μόνον,
δὶς τριάκοντα καὶ μίαν πρὸς τοῖς δέκα.

(ἄρτος)

Душе немам, али људе јачам, крепим;
име ми је симбол једног броја згодног:
збир свих слова даје двапут три стотине,
двапут по тридесет и још једанаест.

(хлеб)

ed. Boiss., Megalomyt. 30. cf. AP III 7, nr. 67; Treu, nr. II, 3; Kypr. chr. III, nr. 38; Eccl. phar. 31, nr. 1; Kouk., p. 84

144

Τέτταρά μοι γράμματα, συλλαβὴ μία.
Τὰ τέκνα μου δὲ ζῷόν ἐστι τετράπουν.
Τὸ ζῷον εὕρῃς, ἂν με κόψῃς εἰς δύο.

(δρῦς)

Четири слова имам, слог само један.
Дечицу моју четвороножац ждере.
На пола ме сеци, животиње ето.

(храст)

ed. Treu, Macremb. II, 2

ПИТАЊА И ОДГОВОРИ

145

Τίς κλέπτων ἐσώθη;
῾Ο Τωβὶτ κλέπτων τὰ σώματα τῶν ἁγίων καὶ θάπτων αὐτά.

Ко душу своју спасе крадући?
Тобит кад украде тела светих и сахрани их.

ed. Heinrici, p. 36 nr. 11. cf. Krasnos., nr. 4, 33. 11, 36; Politis I, 56

146

῾Ο κῆρυξ ἄφωνος ἄγραφον γραφὴν κομίζει εἰς πόλιν ἀθεμελίωτον;
῾Ο κῆρυξ ἄφωνός ἐστιν ἡ περιστερὰ καὶ πόλις ἡ κιβωτός, γραφὴ ἡ ἄγραφος τῆς ἐλαίας τὸ φύλλον.

Гласник безгласни писмо неисписано носи у град неутемељени?
Гласник безгласни је голубица, град је Нојев ковчег, а писмо неисписано је маслинов лист.

ed. Heinrici, p. 37 nr. 19. cf. Heinrici, nr. 88; Krasnos., nr. 7, 19 (и др.); NE 11, nr. 1; NE 17, nr. II, 15 и nr. II, 43; Kypr. chr. III, nr. 8 (simil.); Politis I, 31

147

Τί σημεῖον εἶδεν ὁ ᾿Ιούδας ὅτι ἔρριψε τὰ ἀργύρια ἐν τῷ ναῷ καὶ ἀπελθὼν ἀπήγξατο;
᾿Εν τῷ φωνῆσαι τὸν ἀλέκτορα, ὅτε ἔσφαξαν πᾶν ὄρνεον καὶ ἔβαλον ἐν τῷ λέβητι. Καὶ ἐξελθὼν ἀλέκτωρ τοῦ λέβητος ἐνώπιον τῶν ᾿Ιουδαίων ἐφώνησεν.

Које знамење је видео Јуда па је бацио сребрњаке у храму и отишао и обесио се?

Видео је знамење у оглашавању петла, јер кад су га заклали, исекли целог и бацили у лонац, он је на очи Јудејаца изашао из лонца и огласио се.

ed. Heinrici, p. 54, nr. 16

148

Τί τὰ δύο μάχονται καὶ δύο στήκονται καὶ δύο τρέχονται καὶ δύο καταβαίνονται;

Δύο στήκονται, εἰσὶν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ· δύο κατατρέχονται, ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη· δύο καταβαίνονται ἡ νὺξ καὶ ἡ ἡμέρα· καὶ δύο μαχόμενοι, ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος.

Шта је то: два се боре, а два стоје; два силазе, а два се јуре?

Два стоје, то су небо и земља; два јуре један за другим, сунце и месец; два залазе, дан и ноћ; и два се боре, живот и смрт.

ed. Heinrici, nr. 6. cf. Krasnos., nr. 4, 11. 11, 45; Laogr. 2, p. 346; Laogr. 4, p. 361; NE 11, nr. 34—36; NE 17, nr. 82; Politis I, 31

149

Ποῖος εἶχεν οὐδὲν καὶ ἕτερος εἶχεν πολλά, καὶ ἀπῆλθεν ὁ ἔχων πολλὰ πρὸς τὸν μὴ ἔχοντα οὐδὲν αἰτούμενος λαβεῖν παρ' αὐτοῦ ὁ πρότερον οὐκ εἶχεν;

῾Ο ἔχων οὐδὲν ἦτον ὁ Πρόδρομος ᾿Ιωάννης καὶ ὁ ἔχων πολλὰ ἦτον ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν ᾿Ιωάννην τὸν Πρόδρομον αἰτούμενος λαβεῖν τὸ βάπτισμα.

Ко није имао ништа, а други је имао много, па је овај што имађаше много отишао до оног што није имао ништа, и тражио да од њега узме то што онај није имао.

Ко ништа није имао био је Јован Претеча, а ко је много имао био је Христос који је од Јована Претече тражио да добије крштење.

ed. Heinrici, nr. 11. cf. Krasnos., nr. 2, 5. 6, 14; Politis I, 32

150

῎Αβροχος καιρὸς ποταμὸν κατεβάζει καὶ ὁ ποταμὸς πόρον οὐκ ἔχει, τί σημαίνει;

῎Αβροχος ἦτον ἡ ὑπεραγία Θεοτόκος καὶ ὁ ἀπέρατος ποταμὸς ἦτον ὁ Χριστός.

Време сушно реку изнедри, и на реци газа нема; шта то значи?

Сушно време то беше пресвета Богородица, а река што без краја тече Христос.

ed. Heinrici, nr. 12. cf. Krasnos., nr. 14, p. 175; Politis I, 67

151

Τίς νεκρὸς βαστάζει τὸν ζῶντα;
Τὸ σῶμα τὴν ψυχήν.

Ко мртав живог носи?
Тело душу.

ed. Heinrici, nr. 21. cf. Heinrici, nr. 98; Krasnos., nr. 2, 8. 6, 9. 7, 14. 12, 50; Laogr. 4, p. 368; Politis I, 66

152

Τίς ἔλαβεν τὴν ἰδίαν θυγατέρα γυναῖκαν;
῾Ο ᾿Αδὰμ τὴν Εὔαν.

Ко рођену ћерку за жену узе?
Адам Еву.

ed. Heinrici, nr. 24. cf. Krasnos., nr. 2, 11. 4, 9. 12, 45

153

Τί ἐστιν τὸ ἔλαττον καὶ τὸ τρίτον;
Τὸ ἔλαττόν ἐστιν ὁ κόσμος καὶ τὸ τρίτον ἐστὶν ὁ Χριστός.

Шта је мање, а шта је трећина?
Мање — то је свет, а трећина је Христос.

ed. Heinrici, nr. 26. cf. Laogr. 4, p. 371

154

Ποία γυνὴ βαστάζει τὸ θεμέλιον τῆς γῆς;
῾Η Θεοτόκος τὸν Χριστόν.

Која жена носи чедо — темељ целе земље?
Богородица Христа.

ed. Heinrici, nr. 28. cf. Heinrici, nr. 87; Krasnos., nr. 12, 92; Politis I, 32 и 65

155

Φυτὸν λίμνης, ἄνθος θαλάσσης, κτηνῶν μέλος καὶ αἷμα ξύλου ἄνδρα δίκαιον ἐλύπησεν. τί σημαίνει;
Φυτὸν λίμνης ὁ κάλαμος, ἄνθος θαλάσσης ὁ σπόγγος, κτηνῶν μέλος ἡ χολὴ καὶ αἷμα ξύλου ὁ ὄξος.

Биљка из мочваре, цвет морски, дроб животињски и крв дрвета праведнику нажао учинише — шта то значи?
Биљка из мочваре је трска, цвет морски сунђер, дроб животињски жуч, и крв дрвета сирће.

ed. Heinrici, nr. 36. cf. Krasnos., nr. 12, 83; Laogr. 8, nr. 10; Kypr. chr. III, nr. 12 RMel. 1, nr. 8

156

Παπᾶς ἀχειροτόνητος καὶ διάκονος ἀρνησίθεος, κηπουρὸς ἀγέννητος καὶ μοιχὸς ψάλτης, τί σημαίνει;
Παπᾶς ἀχειροτόνητος ἦτον ὁ Πρόδρομος καὶ διάκονος ἀρνησίθεος ἦτον ὁ Πέτρος καὶ κηπουρὸς ἀγέννητος ἦτον ὁ Ἀδὰμ καὶ μοιχὸς ψάλτης ἦτον ὁ Δαβίδ.

Поп нерукopoложени, ђакон који се бога одрекао, баштован нерођен и појац блудни— шта то значи?
Поп нерукоположен био је Претеча, ђакон који се бога одрекао Петар, баштован нерођени Адам, а блудни појац Давид.

ed. Heinrici, nr. 55. cf. Krasnos., nr. 7, 20

157

Ψυλὸν ἦτον τὸ κλυδὴν (sic)· *εὑρὼν τὸ κατὰ τὴν ἀρὴν λαγὼς ἐδιάβην καὶ ὁ κυνηγὸς ἐπιάσθην;*
Ψυλὸν ἦτον τὸ κλυδὴν εὑρὼν τὸ κατὰ τὴν ἀρὴν ἦτον ἡ ἐρυθρὰ θάλασσα καὶ λαγὼς ἦσαν οἱ Ἰσραηλῖται καὶ κυνηγὸς ἦτον ὁ Φαραώ.

Високи таласи — наиђе зец у невољи и пређе, а ловац се заглави.
Високи таласи у зао час, то беше Црвено море; зец, то су Израелићани, а ловац фараон.

ed. Heinrici, nr. 57. Kouk., p. 82—3

158

Πότε ἀπέθανεν τὸ τέταρτον μέρος τοῦ κόσμου;
Ὅταν ἀπέκτεινεν ὁ Κάϊν τὸν Ἄβελ, τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.

Када умре четвртина целог света?
Када Каин уби Авеља, брата свога.

ed. Heinrici, nr. 60. cf. Krasnos., nr. 2, 4. 5, 8. 5, 35. 7, 29. 9, 11. 10, 51. 11, 53. 12, 51; Politis I, 55

159

Τίς οὐρανὸν οὐκ εἶδεν, γῆν οὐ περιεπάτησεν καὶ θεὸν ἐπροσκύνησεν;
Ὁ Ἰωάννης ὁ βαπτιστής.

Ко нити је небо видео, нити по земљи ходио, а Богу се дубоко поклонио?
Јован Крститељ.

ed. Heinrici, nr. 61. cf. Krasnos., nr. 1, 26. 4, 19. 5, 33. 7, 5. 9, 8. 11, 55. 12, 53; NE 11, nr. 38; NE 17, nr. II, 19; Politis I, 56 и 67

160

Ἕνα ἐπεθύμουν καὶ τρεῖς εὗρον καὶ οὐδεὶς ἐδύνατό μοι δεῖξαι εἰ μὴ νεκρὸς νεανίσκος;
Ἡ ἁγία Ἑλένη καὶ θαυμαστὴ βασίλισσα ἐπεθύμησεν ἰδεῖν τὸν σταυρὸν τοῦ κυρίου καὶ διὰ τὸν ἕνα εὗρεν τρεῖς, πρῶτον τὸν δεσποτικὸν καὶ δεύτερον τῶν ληστῶν. καὶ οὐδεὶς ἐξεῦρεν τὸν δεσποτικὸν ποῖός ἐστιν, εἰ μὴ ὅταν ἔθηκαν ἐπάνω εἰς τὴν νεκρὰν κόρην καὶ ἐζωοποίησεν αὐτήν. τότε ἐγνώσθη ὁ σταυρὸς ὁ δεσποτικός.

Једног тражих, три пронађох, ал' ми нико не могаде показати, до један умрли младић.

Света Јелена, светла царица, пожеле да види крст господњи и уместо једног пронађе три крста, господњи и двојице разбојника. И нико не знађаше који је крст господњи, све док на један не ставише умрлу девојку и она оживе; тада познаше да је то крст господњи.

ed. Heinrici, nr. 63. cf. Krasnos., nr. 1, 23; NE 17, nr. II, 42; RMel 1, nr. 7; Politis I, 62

161

Τίς ἔβηξεν καὶ ὁ κόσμος ὅλος ἤκουσεν;
Ὁ Ἀδὰμ ἔβηξεν καὶ ἡ Εὔα ἤκουσεν, ὅπου ἦτον ὁ κόσμος ὅλος.

Ко се закашља и цео свет га чу?
Адам се закашља, а чу га Ева која беше цео свет.

ed. Heinrici, nr. 69. cf. Krasnos., nr. 9, 12

162

Ὁ οὐρανὸς ἦτον γῆν καὶ ὁ κοιτὼν χωρίον καὶ στράτα οὐκ εἶχε;
Χωρίον ἦτον ἡ κιβωτὸς εἰς τὴν κατακλυσμόν.

Небо беше земља и соба беше село, а пута нигде.
Цело село био је ковчег за време потопа.

ed. Heinrici, nr. 75. cf. NE 17, nr. II, 14 (simil.); Kypr. chr. III, nr. 1 (simil.)

163

Κανδήλεις δύο καὶ θυρίδες δώδεκα καὶ ἕνα κλυδήν;
Οἱ δύο κανδήλεις ἐστὶν ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, θυρίδες δὲ δώδεκα εἰσὶν οἱ δώδεκα γλώσσαις καὶ τὸ ἕνα κλυδὴν εἶναι ὁ θάνατος.

Две светиљке, дванаест вратница, један кључ?
Две светиљке су сунце и месец, дванаест вратница је дванаест језика, а један кључ је смрт.

ed. Heinrici, nr. 80. cf. Laogr. 4, p. 359; Laogr. 8, p. 115

164

Τί ἐστιν τὸ ἕκτον ἵστατο, τὸ δὶς ἐλάλει, τὸ δώδεκα ἐθαύμαζεν, τὸ πέντε ἠλέγχετο;

Τὸ ἕκτον ἡ ἕκτη ὥρα, τὸ δεύτερον ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Σαμαρίτης, τὸ δώδεκα οἱ ἀπόστολοι, τὸ πέντε οἱ πέντε ἄνδρες, οὓς εἶχεν ἡ Σαμαρίτης.

Шта значи: шесто стајаше, два причаше, дванаест се задиви, пет се раскринка?
Шесто — беше час шести, два то су Христос и Самарјанка, дванаест су апостоли, а пет — пет мужева које је Самарјанка имала.

ed. Heinrici, nr. 103. cf. Heinrici, nr. 70; Krasnos., nr. 1, 25. 9, 16

165

Τίς ἐστιν ἐκ τῶν οὐρανῶν πρῶτος καὶ ἐκ τῆς γῆς δεύτερος καὶ ἐκ τῶν ὄρεων τρίτος;
Ἐκ τῶν οὐρανῶν ὁ Χριστὸς, ἐκ τῆς γῆς οἱ δύο λησταὶ καὶ ἐκ τὰ ὄρη
(sic) *οἱ σταυροὶ ὅπου ἐσταύρωσαν τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς λῃστάς.*

Шта значи — први је са неба, други из земље, трећи из горе?
Са неба је Христос, из земље два разбојника, а из горе крстови на које разапеше Христа и разбојнике.

ed. Heinrici, nr. 104. cf. Laogr. 4, p. 371

166

Πατέρα ἔχω, μητέρα οὐκ ἔχω, τὸν πατέρα μου ὤμοσα ἵνα μὴ γένωμαι ἐπὶ τὰ ἄνω, εἰ δὲ γένωμαι κόσμον ἔχω λυπῆσαι.
Ἡ θάλασσά ἐστιν καὶ ὁ πατὴρ ἐστιν ὁ θεός.

Оца имам, мајку немам; оца заклех да не будем на месту повишем, јер ако будем — куку, јао целом свету!
Море, а отац је Бог.

ed. Heinrici, nr. 107. cf. Krasnos., nr. 8, 15

167

Τί ἐστιν ἡμεῖς οἱ πολῖται ἀπὸ μεγάλης πόλεως ἐσμὲν καὶ πολλοὶ ἐγενόμεθα, καὶ ἡ πόλις ἡμῶν διὰ θυρίδος ἔφυγεν καὶ ἡμεῖς πιασθέντες τῷ δημοσίῳ ἐπράθημεν;
Πόλις ἐστὶν ἡ θάλασσα, ἡ θυρίδα τὰ δίκτυα, οἱ πολῖται τὰ ψάρια, τὸ δημόσιον ὁ φόρος.

Ми смо житељи великога града, много нас има, но град нам кроз прозоре побеже, а нас похваташе и за порез продадоше.

Град је море, прозори мрежа рибарска, грађани рибе, а порез је намет, глоба.

ed. Heinrici, nr. 108. cf. EP 6, nr. 14 (simil.); EP 8, p. 193; Laogr. 4, p. 373

168

Τίς ζῶν οὐκ ἐλάλει καὶ ἀποθανὼν ἐλάλει καὶ οἱ ἀκούοντες τὸν θεὸν ἐδόξαζον;
Τὸ σήμανδρον.

Ко, док жив беше, не причаше, а кад умре, проговори, и они што чуше Богу хвалу дадоше?
Клепало.

ed. Heinrici, nr. 110. cf. Laogr. 4, p. 368; Laogr. 8, p. 121

169

Τίς ἀναμέσον δύο λίθων ἤλλαξεν τὸ ὄνομα καὶ τὴν θεωρίαν;
Ὁ σῖτος ἐν τῷ μυλῶνι.

Ко између два камена промени име своје и изглед?
Жито у млину.

ed. Heinrici, nr. 111. cf. Laogr. 4, p. 364

170

Τίς τὴν ἰδίαν μητέραν ἄνδραν ἔλεγεν;
Ἡ Εὔα τὸν Ἀδάμ.

Ко рођену мајку мужем називаше?
Ева Адама.

ed. Heinrici, nr. 116. cf. Krasnos., nr. 3, 6. 11, 54

171

Τίς μετὰ τὸ γεννηθῆναι καὶ γηρᾶσαι, πάλιν εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ εἰσῆλθεν;
Ὁ Ἀδὰμ ἐκ τῆς γῆς γὰρ ἐγένετο καὶ πάλιν εἰς τὴν γῆν εἰσῆλθεν.

Ко се роди и остари, па се поново врати у утробу мајке своје?
Адам, јер из земље постаде и опет се у земљу врати.

ed. Krasnos., nr. 1, 1. cf. Krasnos., nr. 3, 7. 4, 44. 5, 5; Heinrici, nr. 74 и nr. 99; Politis I, 66

172

Τί θαῦμα ἐποίησεν ὁ Χριστὸς πρῶτον;
Τὴν χεῖρα τῆς Σαλώμης ἰάσατο ἐν τῇ φάτνῃ.

Које је чудо Христос прво учинио?
Руку Саломину излечио је у јаслама.

ed. Krasnos., nr. 2, 6

173

Τίς ἀποθανὼν οὐκ ἐτάφη οὔτε ὤζετο;
Ἡ γυνὴ τοῦ Λώτ, φεύγουσα ἀπὸ Σοδόμων, γέγονε στήλη ἁλμυρὰ καὶ ἵσταται μέχρι τῆς σήμερον.

Ко умре, а нити га сахранише, нити он заудараше?
Жена Лотова, бежећи из Содоме, претвори се у слан камен и тако стоји до дана данашњег.

ed. Krasnos., nr. 5, 37. cf. Krasnos., nr. 4, 27. 9, 7; Heinrici, nr. 73; Laogr. 8, nr. 7 (simil.)

174

Τί ὑψηλότερον τοῦ οὐρανοῦ καὶ τί φωτεινότερον τοῦ ἡλίου;
Ἡ ἀλήθεια.

Шта је више од неба и светлије од сунца?
Истина.

ed. Krasnos., nr. 7, 16. cf. Heinrici, nr. 118 (simil.); Laogr. 4, p. 357

175

Ἵσταται μέγιστος ναὸς καὶ οἱ στύλοι αὐτοῦ εἰς τὸν ἀέρα, ἔχει τε καὶ πόλεις δώδεκα. καὶ μέσον ἑκάστη πόλις μετὰ δοκῶν τριάκοντα μεγάλων ἐστεγάσθηκεν. καὶ ταύτας περιτρέχουσι τάχα γυναῖκες δύο;

Ναὸς ὁ κόσμος, στύλοι οἱ αἰῶνες, πόλεις οἱ μῆνες, δοκοὶ τριάκοντα αἱ ἡμέρες ἑκάστου μηνός, γυναῖκες δύο ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νύκτα.

Постоји огроман храм, стубови му се у ваздух дижу, дванаест градова има у њему, а сваки град над собом тридесет кровних греда има; около хитро оптрчавају две жене.

Храм је свет, стубови су векови, градови месеци, тридесет греда дани сваког месеца, а две жене дан и ноћ.

ed. Krasnos., nr. 7, 21

176

Τίς ζῶν ἐτάφη καὶ ταφεὶς οὐκ ἀπέθανεν; τὸ μνῆμα αὐτοῦ περιεπάτει καὶ ὁ νεκρὸς ἔψαλλεν;

Ὁ Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους.

Ко жив би сахрањен, али у гробу не умре, него гроб његов унаоколо шеташе док мртвац псалам певаше?

Јона у утроби кита.

ed. Krasnos., nr. 7, 39. cf. Krasnos., nr. 9, 15. 11, 51; NE 17, nr. II, 20. III, 18; Kouk., p. 82 (metaphr.)

177

Τὸ διαβαίνειν τὸν χειμῶνα καὶ εἰσελθεῖν τὸ καλοκαῖριν νὰ ἀνθήσῃ τὸ ἀμύγδαλον καὶ συναχθήσεται ἡ ἀκρὶς καὶ διασκορπισθήσεται ἡ κάπαρις;

Χειμών ἐστιν οὗτος ὁ κόσμος, ἀμύγδαλόν ἐστιν τοῦ ἀνθρώπου τὸ σῶμα, ἀκρὶς μέν ἐστιν ἡ ψυχή, κάπαρις ἡ ἁμαρτία.

Пролази зима, затим гране пролеће да се бадем расцвета: тада ће се скакавац прикупити, а капар распршити.

Зима је овај свет, бадем је тело човечје, скакавац је душа, а капар је грех.

ed. Krasnos., nr. 7, 41. cf. nr. 10, 27

178

Ζεύγη βοῶν ἕξη καὶ δώδεκα παρασπαρταί, καὶ σκεπασταὶ κδ', καὶ ρν' θερισταί. εὐφόρησεν ἡ χώρα καὶ ἐποίησεν μόδια γ'.

Ζεύγη βοῶν οἱ ἀπόστολοι, καὶ δώδεκα παρασπαρταὶ οἱ δώδεκα μῆνες. καὶ οἱ εἴκοσι τέσσαροι ἐπισκεπταὶ τὰ εἴκοσι τέσσαρα γράμματα. καὶ οἱ ρν' θερισταὶ οἱ ρν' ψαλμοὶ τοῦ ψαλτηρίου. εὐφόρησεν ἡ χώρα ἡ ὑπεραγία Θεοτόκος. καὶ ἐποίησεν μόδια τρία ἡ ἁγία τριάς ἐστιν.

Шест пари волова и дванаест поводаца, надзорника двадесет четири и жетелаца сто педесет; земља добро понесе и даде три мерице рода.

Упрегнути волови су апостоли, дванаест поводаца су дванаест месеци, двадесет четири надзорника су двадесет четири слова азбуке, а сто педесет жетелаца су сто педесет псалама из псалтира; земља која добро роди је пресвета Богородица, а три мерице рода — то је свето тројство.

ed. Krasnos., nr. 7, 58. cf. Krasnos., nr. 10, 52. 14, p. 175; Heinrici, nr. 53; Laogr. 4, p. 372; Laogr. 8, p. 114

179

Γυνή εἰμι, καὶ γυνὴ οὐκ εἰμι, κάτω τὴν γῆν περιπατῶ, καὶ τὸν οὐρανὸν περιπολεύω. καὶ μὴ νομίσῃς ὅτι ἡ θεοτόκος εἰμί. καὶ ὁ ψῆφός μου ἐστὶν ,αψη. ὁ εὑρών με σοφός ἐστιν καὶ μὴ εὑρών με τὸ ἄλφα οὐ γινώσκει.

Ἡ ψυχή ἐστιν.

Женско сам, а нисам жена; ходим доле по земљи, а и небо обилазим. Немој случајно да помислиш да сам Богородица, збир мој је 1708. Ко погоди, баш је мудар; ко не погоди, ни да бекне не зна.

То је душа.

ed. Krasnos., nr. 7, 59

180

Ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται ῥῆμα καὶ νὺξ τῇ νυκτὶ ἀναγγέλει γνῶσιν;

Ἡμέρα ἐστὶν ἡ Ἐλισάβετ καὶ ἡ Θεοτόκος καὶ νὺξ τῇ νυκτί ἐστιν Ἰωάννης Πρόδρομος καὶ ὁ Χριστὸς ὅτε προσεκύνησεν αὐτὸν εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ.

Дан дану речи довикује, а ноћ ноћи знање објављује.
Дани су Јелисавета и Богородица, а ноћ ноћи значи Јован Претеча и Христос, кад му се онај поклонио у утроби мајке своје.

ed. Krasnos., nr. 10, 29

181

᾿Αόρατον ἦμαι καὶ ἀθεώρητον καὶ οὐ θέλουν ἔχουν με. καὶ ὅστις πολλά με ἠγάπησεν, ποτὲ οὐκ ἐχώρειν;
῾Ο ὕπνος ἐστίν.

Невидљив сам и неприметан, свуда стижем и непозван: ко ме жарко љуби, лоше му се пише.
То је сан.

ed. Krasnos., nr. 10, 39

182

Δύο πηγαί εἰσιν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ὁ κόσμος ὅλος ἔπιεν καὶ εἷς οὐκ ἔπιεν;
Δύο πηγαί εἰσιν οἱ μαστοὶ τῶν γυναικῶν, ὁ κόσμος ὅλος ἐβύζασεν καὶ ὁ ᾿Αδὰμ οὐκ ἐβύζασεν.

Два су извора на свету и цео свет је из њих пио, само један није?
Два извора су дојке женине, и цео свет је сисао, само Адам није.

ed. Krasnos., nr. 10, 50. cf. Krasnos., nr. 2, 10. 7, 15 (simil.); Heinrici, nr. 109

183

Τὸ μονόρριζον τὸ δένδρον καὶ δώδεκα κλῶνοι τριάντα φύλλα, κατὰ ἓξ φύλλα ἔχει ῥόδον;
Τὸ μονόρριζον δένδρον ἐστὶν ὁ χρόνος, οἱ δώδεκα κλῶνοι εἰσὶν οἱ μῆνες, τὰ τριάντα φύλλα εἰσὶν αἱ ἡμέραι τοῦ μηνός.

Дрво — један корен, дванаест грана, тридесет листова, на сваких шест листова једна ружа.
Дрво са једним кореном је година, дванаест грана су месеци, тридесет листова су дани у месецу.

ed. Krasnos., nr. 10, 51

184

Τίς τρέχων ἐστάθη ἐν φόβῳ;
῾Ο ᾿Ιορδάνης ἰδὼν τὸν Κύριον.
Τίς στέκων ἔτρεμεν;
῾Ο ᾿Ιωάννης Πρόδρομος.

Ко трчаше па у страху стаде?
Јордан видећи Господа.
Ко стајаше па силно задрхта?
Јован Претеча.

ed. Krasnos., nr. 11, 27—28

185

Τί ἐστιν ὅτι ναὸς ἐκτίζετο καὶ εἰς τὰ ἐγκαίνια αὐτοῦ ἀπώλετο ὁ κόσμος.
῾Ο κιβωτὸς, ὅτε ἐκτίζετο καὶ ὁ κόσμος ἀπώλετο.

Шта је то — подиже се храм и на дан освећења његовог пропаде свет?
Нојев ковчег, јер кад он би саграђен, свет пропаде.

ed. Krasnos., nr. 11, 43

ЗАГОНЕТКЕ БЕЗ РЕШЕЊА

186

Ἄδηλον εἰμὶ καὶ βέβαιον οὐκ ἔχω,
βροτοὺς δὲ θέλγω καὶ κατευνάζω λύπας,
οὖσα δὲ σαθρὰ αἴρω πολλοὺς ἄγαν,
ὅσον θέλει τις καὶ τοσοῦτον λαμβάνει.

Невидљива и непоуздана,
смртнике очаравам и муке им блажим,
будући нездрава, многе богме и у смрт отерам;
колико ко хоће, толико узима.

ed. NE 17, nr. II, 8

187

Ἄπιστός εἰμι καὶ πλανήτης τὸ πλέον, φέρων δὲ πλείους πανταχοῦ περιτρέχω, ἡδὺς πενθοῦσι, καὶ βαρὺς κεκτημένοις, τοῖς μὲν προσελθών, τοὺς δ' ἀφεὶς λυπουμένους, μισῶν φιλοῦντας, καὶ κρατοῦντας ἐκκλίνων, δεσμεῖς φιλῶν με, καὶ μισεῖς ὡς δραπέτην, ἀλλοπρόσαλλον, ἄστατον καθ' ἡμέραν.

Непоуздан луталица, многе собом носим на своја лутања, сладак болнима, тежак гојнима, једнима сам прилазим, друге у тузи остављам, мрзим оне који ме воле, избегавам богаташе; ако ме волиш, спутаваш ме, мрзиш ме јер стално бежим, јер сам непостојан и ни дана не мирујем.

ed. NE 17, nr. II, 10

188

Βραχύτατος μὲν ἀλλ' εἰκόνα μεγίστων
βροτῶν μεθόδῳ ἐν ἐμοὶ περιφέρω,

βούλομαι τάχος πατρὸς τὸ τέρμ' ἰέναι,
μετέρχομαι δὲ δεσμοῖς δυσδιαρρήκτοις,
ἐφιέμενος ταχύτατα τεθνάναι
οὐκ ἐξισχύω, ὅθεν ζῶ καὶ βιαίως.

Окраћи сам, али оличење виших
ја собом представљам, баш као и човек;
желим на брзину да очев крај стигнем,
ал' сам спутан оковима нераскидивим,
и док чезнем силно што пре да преминем,
не успевам, него живим из све снаге.

ed. RMel. 1, nr. 41

189

Γῆθεν ἐξῆλθον μετὰ δυσμόρφου θέας,
εἶτα καλυφθεὶς ὁμοφυῶν μεθόδῳ
ἐπίβλημα γίνομαι λαμπρὸν ἀμόρφων.

Из земље изађох са изгледом ружним,
ал' затим сакривен попут истородних
покривало сјајно неугледним постах.

ed. RMel. 1, nr. 12

190

'Εγκύρσας νεπόδεσσιν ἀνὴρ δείλαιος ἀέλπτως,
καὐτός ἐν οὐ πολλαῖς ὥραις νέπος ἐξεφαάνθη,
καὶ φωνῆς μὲν ὅδ' ἦν ἐπιδευὴς ἔλλοπι ἶσα.
Αὐγασάμην δ' ἕτερον νέποδα βροτῷ εἴκελον αὐδήν,
καὶ θαῦμ' ἦεν ἀκούειν ἀφραδέεσσιν ἄπιστον.

Међу рибама нашавши се човек несрећан врло
за неколико часова и сам доби изглед рибе,
остаде сасвим без гласа, баш као мекушац неки.
Рибу, опет, видео сам, глас јој баш кô људски звучи,
чудо беше слушати је, за глупаве непојамно.

ed. AP III 7, nr. 28. cf. NE 10, p. 444 (Man. Moschop.)

191

Εἶδον νικῶντα παλαιστήν, χειρῶν ποδῶν τε δίχα.

Видех рвача како побеђује без руку и ногу.

ed. NE 17, nr. 39 (Is. Argyr.)

192

Εἶδον πατέρα φύσαντα δίχα μητρὸς παιδίον,
ὃν ἐθανάτωσε χωρίς ἰοῦ τε καὶ μαχαίρας.

Видех оца, створио је дете без помоћи мајке
и затим га усмртио без отрова и без мача.

ed. NE 17, nr. 3 (Jo. Eugenik.)

193

Εἰμὶ οὐκ εἰμὶ μετ' ὀλίγον οὐ πέλω,
αἱμύλος ἅμα καὶ ἄτεγκτος καρδίᾳ,
ἀναφανδὸν μὲν τῇ πεντάδι στρατάρχης
συνδιαιτῶμαι οἷς καὶ γάνυμαι λίαν·
στρατὸς δὲ τούτων κραταιότατος πέλω
ὀκτακοσίων σὺν ἑνὶ τῇ δεκάδι·
ὕπουλος δ' αὖθις μεθ' ἑτέρων τυγχάνω
στραταρχιῶν ἐξ ὧν στρατὸς μέγας πέλω
ἐνεακοσίων σὺν ὀγδοῖ δεκάδων
καὶ τετρακτύϊ τῇ τῶν Πυθαγορίων.

Јесам — нисам, мало после нестао сам,
умилан сам, ал' у срцу чврст кô стена,
очито сам вођа оној петорици
међ' којима живим и живот уживам,
с њима скупа војску чиним непобедну,
стотина је осам са десетком једном.
Са другима опет потајно пребивам
јунацима смелим, војска смо изврсна,
од стотина девет и десетки осам
и четворства оног питагорејскога.

ed. RMel. 1, nr. 1

194

Ἐκ κατωτάτων ἀναδύντες λαγόνων
ὁμαίμονες χρήσιμοι σύμφρονες βίῳ·
ὁ μὲν γὰρ πρῶτος καρτερώτατος πέλων
πείθει τῇ βίᾳ τοὺς αὐτῷ μὴ πεισθέντας,
ἀντάρτας κτείνει, τοὺς οἰκείους δὲ σώζει
ὅθεν χρησίμην τὴν χρῆσιν περιέχει·
δύο δ' ἐκ τούτων θῶπες καθεστηκότες
πείθουσι πάντας αἱμυλίᾳ τῶν λόγων·
ἕτερος δ' αὖθις ἀμελὴς λίαν πέλων
ὑπείκει πᾶσιν ἐπιτάττεσθαι τούτῳ·
ὁ δὲ πέμπτος εἰληχὼς τὴν ἀξίαν
λαμπρῶς τελέθων ἐν λευκῇ ἐσθῆτι
λευχειμονοῦντας ἀμφοτέρους δεικνύει·
ὁ δ' ἕκτος πέλων ἀσθενέστατος λίαν,
κερδαλεόφρων δ' ὡς Ὀδυσσεὺς πανοῦργος,
κρυβεὶς ἐντέχνως καὶ σοφοῖς ἐνεδρεύων
κτείνει τοὺς ἀνταίροντας σοφῇ μεθόδῳ.

Из дубине ми најдубље изронисмо
браћа исте крви, корисна за живот.
Први од нас испао је најмоћнији,
силом убеђује ко неће да слуша,
бунџије убија, родбину спасава,
користан је зато, употребљив врло.
Друга двојица, ласкавци превејани,
сваког убеђују речима преслатким.
Онда опет један, веома немаран,
пушта да му свако редом заповеда.
Пети затим достојанство извукô је,
блиста, сија у одећи кô снег белој,
са обе му стране бели пратиоци.
Шести најзад испао је најслабији,
али зато лукав кô Одисеј вешти,
скрива се спретно, мудрима замке ставља,
ко се буни, страда, ал' на начин фини.

ed. RMel. 1, nr. 23

195

Ἔμβρυόν ἐστιν ἀκαλλές, ἐν μέσοις τοῖς ἐγκάτοις,
ὃ τοῖς ἐν γάμῳ φύεται, καὶ τοῖς ἐν παρθενίᾳ,
σπέρματι συνιστάμενον, δίχα γονῆς ἁπάσης,
γινόμενον σὺν ἡδονῇ γενόμενον ἀπόνως.

Πλειστάκις οὐ μαιεύεται, ἀλλ' ἔστιν οὗ καὶ τοῦτο,
ἄφθογγον δὲ καὶ λαλιᾶς ἀμύητον τὸ βρέφος,
ἄνευ ποδῶν τε καὶ χειρῶν καὶ ὀφθαλμῶν καὶ ὤτων,
φάσκε παντοίων λόγων ἰχνευτά, τί τοῦτο φάσκε.

Заметак неугледан у дубини утробе лежи,
имају га ожењени, ал' богме и девственици,
из семена расте, но на свет долази без рођења,
с уживањем, без муке и бола, често без помоћи
примаље искусне, мада некад и она помогне.
Мутаво је то детенце, везе нема са говором,
нема ноге, па ни руке, без очију и ушију
— шта је то сад, реци само, ретких речи ловче страсни!

ed. NE 17, nr. 9 (Jo. Eugenik.)

196

Ἔμψυχα πάντα τὰς κεφαλὰς τμηθέντα
ὤλεσαν τὸ ζῆν τῇ κεφαλῇ ὁμόσε·
ἐμῆς δὲ κάρας ἀποτμηθείσης ξίφει
μᾶλλον, ὦ φίλοι, ἐμψυχοῦμαι γενναίως.

Живом створу сваком када главу скину,
он са главом својом и живот изгуби,
али ако главу моју мачем скинеш,
још пунији снаге и живота бивам.

ed. RMel. 1, nr. 19

197

Ἐξῆλθε μέγας ποταμός, ἐκ γῆς ξηρᾶς ἀνίκμου,
καὶ δράκοντα κατέκλυσε τὸν βλάπτοντα τὴν ποίμνην,
τὴν δὲ πάλιν ἐδρόσισε θανατωθεῖσαν ἄρδην,
τοῦ ποταμοῦ τὸ χρῶμα δέ, λευκὸν ὁμοῦ καὶ μέλαν.

Велика река потече из земље безводне, суве,
и потопи аждају која уништаваше стадо,
а онда напоји стадо што већ на издисају беше.
Река та је бела, ал' истовремено и црна.

ed. NE 17, nr. 6 (Jo. Eugenik.)

198

Ἐξῆλθον ἐκ γῆς καὶ εἰς γῆν πάλιν ῥέω,
αὐθημερὸν γέννησιν καὶ μόρον φέρω·
ὢ τῆς βραχείας ἡδονῆς τῆς τοῦ βίου,
τῆς δίκην καπνοῦ καὶ σκιᾶς λυομένης·
λυγνὴ ὑπάρχω καὶ πολλοὺς ἐνηδύνω,
ἐμαυτῇ ζωὴν δοῦναι οὐκ ἐξισχύω.

Из земље изађох, у земљу утичем,
рађам се, умирем, све у дану једном,
о, како је кратак тај живот слађани,
што кô дим ил' сена у неповрат бежи!
Мајушна сам, ал' многима радост дајем,
себи живот да подарим — то не могу.

ed. RMel. 1, nr. 11

199

Ἐξῆλθον πρέσβεις ἐκ νηὸς εἰρήνην ἀπαγγεῖλαι
τὸν μὲν πρεσβύτερον ἁβρὰ [ἡ] τράπεζα κατέσχεν,
ὁ δὲ νεώτερος ἐλθών, σὺν σκήπτρῳ τοῦ κρατοῦντος,
εἰρήνην κατεμήνυσε, καὶ λύσιν πάσης λύπης.

Изађоше посланици из лађе мир да објаве,
но богата софра старијег задржа посланика,
док млађи што иђаше и скиптар владарски носаше,
мир најави и престанак туге и жалости сваке.

ed. NE 17, nr. 36 (Is. Argyr.)

200

Ἔστι τετρακτὺς ἐκ τριπλῶν συγκειμένη,
παρ' ἓν φερόντων τὴν ἴσην εὐταξίαν·
καὶ συμποσούντων συστροφὴν μίαν ξένην.
Οἱ γὰρ πόδες φθάνουσιν χώραν τὴν ἄνω.
Καὶ πρὶν κεφαλὴν εἰς τὸ φῶς προηγμένην
ἰδεῖν πόδες τρέχουσιν ἐξ ἀντιστρόφου,
ἐκ γραφικῆς δὲ συμπλοκῆς τῶν γραμμάτων,
εἴπερ θελήσεις ἐμφανῶς γνῶναι τόδε,
τέσσαρας ἴσθι συλλαβὰς κεκτημένην.

Ὀκτὼ δ' ἀριθμὸς πληθὺς ἡ τῶν γραμμάτων,
ὧν ἓν πέφυκε ῥῆμα συντετμημένον.
Τὸ δεύτερον δ' ὅ φασιν ἀντωνυμία.

Ствар четворна од четири исте тројке
сложене складно (четврто само фали),
све у свему скуп веома необичан.
Јер на земљу овде горе ноге стижу
пре но што се глава на свету појави,
уз то ножинићи наопачке иду.
Ако сад из словног састава те речи
желиш да погодиш о чему се ради,
знај да ту су слога четири укупно,
а слова је појединих равно осам:
једно од тог глаголски је облик кратки,
док је друго, штоно кажу, заменица.

ed. NE 17, nr. 11 (Is. Argyr.)

201

Ἔστι τι δένδρον ἐπὶ γῆς τῇ γῇ μὴ συνημμένον,
ἄκαρπον μέν, ἀλλ' ἔγκαρπον, ξηρόν, καὶ ζωὴν φέρον,
ἄψυχον μέν, ἀλλ' ἔμψυχον, ἄνευ ῥιζῶν καὶ πτόρθων,
ἐν γῇ βεβηκός, καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ πόλου φθάνον.

Има дрво на земљи, што се земље не дотиче,
неплодно а пуно плода, сасушено а још живо,
ствар без душе ал' са душом, без корена, без изданка,
по земљи се креће, а до самог неба стиже.

ed. NE 17, nr. 2 (Jo. Eugenik.)

202

Ἦν ὅτ' ἔην βροτῷ εἴκελος ἄψεα ἠδὲ νόημα,
καὶ νόος ἐστύγεεν πᾶσαν ἀγηνορίαν·
αὐτὰρ ἔπειτ' ἐδάην κενεὴν σοφίην καὶ τῦφον,
καὶ πάντ' ἤμειψα, χρῶτα, νόον, μέλεα.
Δάκτυλον ἐκπάγλως πόδα, καὶ πόδα δάκτυλον
ἴσχω·
ὄμματά μοι ποῦς καὶ δάκτυλος, ἀνθερεὼν ποῦς,

καὶ ξύμπαντα μέλη ποῦς, αὐτὰρ ὁ ποὺς οὔ μοι
ποῦς·
καὶ κεφαλὴν φορέω δακτύλῳ ἀντίθετον.

Док бејах, бејах смртнику сличан телом и душом
и ум презираше гордост сваку.
Но када схватих да људска мудрост кô дим је празна,
све измених, боју, ум и тело.
„Прст мој" — то је стопа, „стопало" пак један дактил,
„очи" — стопа, такође и „брада,"
сви „удови" и „делови" — стопе, „прст" међутим није,
„глава" — стопа, али није дактил.

ed. Boiss., Anonym., p. 455. cf. AP III 7, nr. 27

203

Ἦν χρόνος ὅτε ὁ ἥλιος ἀνέτελλε, καὶ οὐδὲν ἐφαίνετο, καὶ πολλαὶ ἡμέραι γεγόνασι μίαν ἔχουσαι νύκτα.

Беше једном, сунце се роди, али се ништа не могаше видети и многи дани прођоше као једна велика ноћ.

ed. NE 17, nr. 52

204

Ἠπλώθη πόα δροσερὰ ἐν ἀκαλλεῖ πεδίῳ,
μαγείρους θρέψασα δεινοὺς ἁβρῶς τε καὶ πλουσίως,
οἱ μάγειροι μὲν πρόβατα, ἡ δέ, ποιμὴν εὑρέθη.

На пољани неугледној росна трава зачас ниче,
храна сласна и обилна за касапе неке страшне:
касапи су, дакле, овце, а трава је њихов пастир.

ed. NE 17, nr. 8 (Jo. Eugenik.)

205

Καβαλλάρης μικρός εἰμι ἐγώ, καὶ κατ' ἐμοῦ κινοῦνται καὶ δύο ἐξοδιαστάδες, καὶ τέσσαρεις στρατοπεδάρχες, ὁ εἷς κοκκινοφόρος, καὶ ὁ ἕτερος λευκοφόρος, καὶ ὁ τρίτος κιτρινοφόρος, καὶ στρατιώτας τριακοσίους ἑξήκοντα πέντε, καὶ βασίλισσαις ἑβδομήκοντα δύο, πύρριναις, ξανθαῖς καὶ σγοῦραις.

Ја сам коњаник мали, али две војске водим и четири генерала — један је у црвено одевен, други у бело, трећи у жуто, уз то војника три стотине шездесет пет, и краљице седамдесет и две, црвене, плаве и црне.

ed. Sathas V, Psell. p. 570

206

Καὶ τῶν Χερουβὶμ εἰμι τιμιωτέρα,
καὶ τῶν Σεραφὶμ ὑπερολβιωτέρα,
καὶ στιλπνοτήτων ἡλίου πλέον φέρω.
Μὴ Παρθένον τις ἐλπίσῃ με τυγχάνειν,
γυναῖκά τινα τῶν ἐναρέτων μίαν.
Ἔχω δὲ καὶ γράμματα πέντε καὶ μόνον.

„Честњејшаја херувим и славњејшаја",
уз то и од серафима блаженија,
блиставија од самога сунца ја сам.
Но, знај, нисам ти ја Девица Марија,
ја сам једна изм eђ' славних мученица.
Име моје до пет слова само има.

ed. Boiss., Megalomyt. 37

207

Κατά τινα πόλιν ἐν χειμῶνί φασι τὰς φωνὰς λεγομένας, αὐτίκα πήγνυσθαι, διὰ ψύχους· ἔπειτα θέροις αὐτῶν λυομένων, οὐχὶ πᾶσιν ἀκούεσθαι, ἀλλὰ μόνοις καὶ μόγις τοῖς πρὸς οὓς τὴν ἀρχὴν ἐλαλήθησαν.

У неком граду зими, кажу, речи се мрзну чим их изговориш, толико је хладно. У лето, опет, открављују се, али их не може било ко чути, но само они, и то с муком, којима су првобитно биле упућене.

ed. NE 17, nr. 51

208

Λόγους ἀσήμους ἐν ἐμοὶ περιφέρω
ἀδιαρθρώτους τε συγκεχυμένους λίαν

γλωσσῶν ἁπασῶν ὧν ἐν κόσμῳ τελοῦσιν·
ὁ δὲ γινώσκων καὶ σοφῶς διακρίνων
λήψεται πάντως διάλεκτον ἰδίαν
τῆς πανσπερμίας τῆς τοῦ Ἀναξαγόρου.

У себи речи неназначене носим,
необликоване, уз то помешане
из језика свих што на земљи их има;
ко је зналац и још мудри разбиралац,
узеће што спада у дијалект његов,
из те панспермије Анаксагорине.

ed. RMel. 1, nr. 20

209

Μεγίστη πόλις γέγονεν, ἐντὸς παντὸς τοῦ κόσμου,
ἀστοὺς μυρίους ἔχουσα, καὶ διαφόρους οἴκους,
ὁδὸς δ' εἰς ταύτην ἄγουσα, πόθεν ἦν οὐδὲ μία.

Постоји један град, у васцелом свету нема већег,
куће разне у њем', становници — ни броја се не зна,
али пута до тог града ниједнога ниоткуда.

ed. NE 17, nr. 40 (Is. Argyr.)

210

Μήτηρ με γεννᾷ μητρικῆς ἐκ νηδύος·
ἐγὼ δὲ γεννῶ παιδίον τὴν μητέρα·
ἐμὰ δὲ τέκνα τοῦ πατρὸς τὸν πατέρα·
τῶν εἴκοσί με τεττάρων τε γραμμάτων
τετράδα λάβε προσφυῶς ἡρμοσαμένην
φίλα λαλοῦσαν ἀμέσως οὐκ ἀμέσως.

Из утробе мајчинске мати ме рађа,
а ја опет рађам дете — мајку своју,
док дечица моја — оца свога оца.
Од двадесет и четири она слова
узми тек четири и лепо их сложи,
туда-свуда казаће ти нешто фино.

ed. NE 17, nr. 31 (Is. Argyr.)

211

Πατὴρ μὲν δρυμὼν ἡ δὲ μήτηρ οἰκία,
δάκρυον τέκνον, ὁ δ' ἐκ γένους ζωστήρ μου.

Шума ми је отац, а кућа је мајка,
дете — суза ја сам, појас носим сродан.

ed. RMel. 1, nr. 14

212

Στείχων τις ὁδόν, στῖχον ᾠδῶν ἐποίει·
καὶ στείχων στῖχον ᾖδε πάνυ ἀνώμαλον·
καὶ ᾖδεν ὡς ἀνώμαλος ἡ ὁδὸς αὐτοῦ.

Ступа неко путем, стихове саставља,
саплиће, преплиће, стих збркан певуши,
пут нераван под ногама и сам пева.

ed. EP 6, nr. 3 (Psell.). cf. EP 8, nr. 5

213

Ὕδωρ τὴν ῥύσιν ἄνωθεν ἔχω καὶ τὴν ἀντίαν·
λευκαίνομαι τὴν κεφαλήν· τοὺς πόδας δὲ ψεκάζω·
χιόνος ὥσπερ ἐμπιπλῶ τὴν φάτνην· περιρρέω
τὴν δ' ὑπόβαθραν τῶν ποδῶν ὕδατος γλυκυτάτου.

Вода сам, течем ти одозго у сусрет;
главу чиним белом, ноге ситно прскам.
Као снегом испуњавам стају, водом
слатком запљускујем подножје од ногу.

ed. Boiss., Megalomyt. 29

214

Ὠὸν ζῴου πέφυκα, ὁ τόκος ζῴου, ἔχων ὀστρακόδερμα, καὶ χαμερπὴς τῇ φύσει, ἐν ἀέρι βαίνει με οὐ νέος ἄγαν, ἐὰν ἀπολύσῃς με, οὐαὶ τοῦ πάθους.

Јаје од животиње, пород животињин, имам крљушт место коже, пузим по земљи, али и кроз ваздух ходам јер ме тера човек стари: ако ме пустиш, јао муке и невоље!

ed. NE 17, nr. II, 25

КОМЕНТАР

1. Адама је Бог начинио од земље и у патристичкој књижевности налази се често тумачење да само име *Адам* значи *земља*, тј. да је Адам по мајци-земљи добио име (Григорије из Нисе, Еусебије и др.). Из ребра Адамова постала је Ева, значи њу је симболички родио Адам. Ева је мајка целог људског рода, према томе кроз њу је настала и Марија, мајка Христова. Христос, опет, је једно са својим беспочетним оцем — и тако се круг затвара.

У мало проширеном облику загонетке каже: „. . . и ја родих жену своју, а синови жене моје родише мајку оца мога" (Laogr. 8, nr. 4).

2. *Мајка* Адамова је земља од које га је Бог створио. Због непослушности његове, Бог је Адама проклео — „са знојем лица својега јешћеш хљеб, докле се не вратиш у земљу од које си узет, јер си прах и у прах ћеш се вратити" (*Постање* 3, 19).

3. Ова загонетка, позната само у једном издању (Boiss.), у рукопису нема решења, него је неки схолијаст на маргини додао: „то је азбука". Издавач је посумњао у исправност тог тумачења зато што збир свих слова у речи *ἀλφάβητος* не даје број 3999. Међутим, тај проблем је лако решити. Аутор напомене наиме и не алудира на збир слова у речи *ἀλφάβητος* (што би иначе био нормалан поступак за ову врсту загонетке), него указује на збир *свих слова* грчке азбуке, а тај збир је управо 3999. Према томе, схолијаст је сасвим тачно разумео загонетку.

4. Св. Ана је мајка Марије која се, будући Богородица, у загонеткама назива „мајком оца мога" (в. загонетке о Адаму).

Име Анино не налази се у Светом писму већ је познато захваљујући једном веома популарном апокрифном јеванђељу, *Protevangelium Jacobi* (потиче из II века н.е.). Њена успомена слави се 25. јула.

5. У праву је издавач чији смо текст преузели (Boiss.) кад као решење нуди *анђео* — мада помиње и другу могућност, *ум.* У осталим издањима стоји само *ум.* Очигледно је у каснијој предаји то решење преовладало. Међутим, *анђео* је свакако тачније решење. На то указује двосмислена употреба израза *ζῷον λογικόν*, *разумно биће*, што је иначе често у патристици понављана античка дефиниција човека. Придев

λογικός, осим *разуман* у најширем значењу, може значити и *духовни* (*λογικαὶ δυνάμεις силе духовне*), па се иста та дефиниција човека, *ζῷον λογικόν*, употребљава и као дефиниција анђела (нпр. код Климента Александријског, Атанасија, Јована Дамаскина: в. Lampe, *A Patristic Gr. Lex.* s. v. *ἄγγελος*).

Ова загонетка стоји на почетку збирке од 18 загонетака које је „премудри и пречасни" Псел посветио своме ученику, будућем цару Михајлу VII Дуки (1071—1078). Отуда у тексту оно обраћање са *їосїодине свеїли* — како смо слободније превели грчко *їосїодару круном овенчани*.

6. Реч *мозак*, *ἐγκέφαλον*, има и друго, ботаничко значење: главичасти изданак биљке (нпр. палме). Значи, у питању је игра речи — ради се о изданку биљке који својим изгледом подсећа на мозак, али мозак сам, откривен, без главе као кућишта.

Оїац артишоке је семе, а *мајка* биљка која носи изданак.

Осим *арїишока*, јавља се и тумачење *мак* (Boiss.) и *лубеница* (Kypr. chr. III), али углавном у рукописима који имају непотпун текст загонетке, без првог стиха.

7. Ова загонетка је у ствари једна питалица, само у стиху (петнаестерац) — в. Heinrici, p. 57 nr. 12. Река је у патристичкој књижевности веома чест симбол за Христа, в. Lampe, *A Patr. Gr. Lex.* s. v. *ποταμός*.

8. Можда се ова загонетка односи на причу о борби Јаковљевој са анђелом (*Посїање* 32, 24—32). Анђео ту сам каже да се Јаков, борећи се против њега, „јуначки борио и с Богом и с људима" — дакле, један персонификује два лица. С друге стране, анђео је заступник Бога схваћеног као тројство.

9. У овом случају тачно решење први је понудио Спиридакис (ЕР 8), док су касније пронађени рукописи потврдили његову претпоставку. Изгледа да је ова загонетка парафраза једног места из Херодота (*Исїорија* III, 16), где се скоро истим речима описује ватра као *їрождрљива живоїиња* (в. ЕР 8, p. 191).

10. *Госїодине свеїли* (тачније: *їосїодару круном овенчани*) односи се на Михајла VII Дуку (1071—1078) коме је Псел посветио ову и друге загонетке из своје мале збирке.

Превод на новогрчки је анониман, а налази се у рукописима из 18. и 19. века.

По тумачењу В. Шулца, и ова је загонетка много старија од Псела коме се приписује, и односи се не на *време*, већ на божанство *Крона* и то схваћеног као симбол Месеца (чије су мене биле полазна тачка за најстарије рачунање времена). В. *Rätsel aus dem hell. Kulturkreise* I, nr. 59 и II, p. 12.

11. Загонетка је издата без решења, али због сличности са Теодектовом загонетком:

Ми смо сесїрице две од којих једна рађа
друїу, и оїеї ова їрва од друїе се рађа.

(АР III 7, nr. 14)

мислимо да је и овде реч о дану и ноћи, двема сестрама (у грчком су обе именице женског рода) које се међусобно рађају.

12. Реч за *девојку*, *κόρη*, има истовремено и значење *зеница ока*. Аутор је намерно употребио двосмислен израз, а ми смо у преводу морали употребити две речи да бисмо јасно пренели мисао ауторову.

13. Међу загонеткама Василија Мегаломита (изд. Boiss.) ова загонетка стоји под насловом *небо*. Исти издавач (Boiss.) нашао је ту загонетку и у једном другом рукопису, као анонимну, али са решењем *дуїа* (АР III 7, nr. 46). Пошто се, међутим, и код Христофора из Митилене иста загонетка јавља се решењем *дуїа*, и ми смо се за то определили.

14. Издавач је уз ову загонетку ставио решење *їовеїарац*, *αὖρα*. Мислимо да то никако не одговара, већ да загонетка говори о нечем духовном, о *уму* или *души*. Пошто је реч *ум* поменута у самом тексту, решење је вероватно *душа*, *ψυχή*.

У једној питалици душа за себе дословно каже: „ходим доле по земљи, а и небо обилазим" (Krasnos. 7, 59).

15. Ева, истовремено и мати целог људског рода (по чему је̏ и добила име: *Посїање* 3, 20) и узрочница смрти његове, омиљена је тема хришћанске ексегезе. Издавач ове загонетке (Boiss.) наводи за пример Филона из Александрије и каснијег хроничара Синкела.

16. Упореди српску загонетку: *Умрла сам, а нисам се родила*; *вјенчала сам се за мої оца кад сам један дан имала*; *маїер нисам имала.* (Ева). С. Новаковић, *Срїске народне заїонеїке*, Београд, 1877, стр. 77.

16' Жена Лотова, бежећи из Содома, упркос забрани обазрела се и зато се претворила у „слан камен" (*Посїање* 19, 26).

Занимљиво је да се скоро идентичан епиграм-епитаф посвећен *Ниоби* налази код Аусонија, латинског песника из 4. в.:

Habet sepulcrum non id mortuum,
habet nec ipse hic mortuus bustum super,
sibi sed est ipse hic sepulcrum et mortuus.

(*Epitaph.* 29 *de Nioba*)

Није искључено ни да је Макремболит преводио из Аусонија, али је много вероватније да су и Аусоније и Макремболит искористили неки старији грчки узор.

17. Решење: θῆλυ — женско
Ἦλ — један од хебрејских назива за Бога

Ово решење први је предложио Боасонад, а касније пронађени рукописи потврдили су тачност његове претпоставке.

Просух је своје решење написао у низу библијских парафраза. Прво, реч θῆλυ он пореди са облаком који крије божанство: „од мрака начини себи кров, сјеницу око себе, од мрачнијех вода, облака ваздушнијех" (Псалам 18, 11).

Даље, аутора загонетке, који је угледао Бога скривеног у речи θῆλυ, он пореди са Мојсијем: „А Мојсије рече Господу, молим ти се, Господе, нијесам рјечит човјек, нити сам прије био нити сам откако си проговорио са слугом твојим, него сам споријех уста и спора језика" (*Излазак* 4, 10).

Ауликалам у одговору на Просухово решење прихвата слику о *Мојсију спора језика*, али га тако парафразира да сад он сам испадне мањи и понизнији, а пријатељ већи, паметнији и угледнији. Он зато подвлачи страх и скрушеност Мојсијеву пред Богом (*Излазак* 33, 22 и 34, 8) и чак пореди писмо пријатељево са плочама закона које је Мојсије примио (*Излазак* 31, 18), а затим их разбио у гневу због идолопоклонства народног (*Излазак* 32, 19).

Младим песницима, τοῖς ἰαμβίζουσι, буквално значи „онима који пишу јампске стихове". Византијски дванаестерац, постао од античког јампског триметра, толико је суверено владао у византијској профаној поезији да је постао синоним за ту поезију.

18. *Ако се и дружим с њоме*: алузије на учење да ватра пребива у твари, нпр. камену, гвожђу и др., и да одатле излази само ако се изазове, рецимо, трљањем. „За дивно чудо" — каже Василије Велики — „како се ватра, као звер у јазбини, скрива у неким телима и не наноси им никакве штете, а међутим кад је изазову напоље, она сатире своје дотадашње чуваре" (*Нехаем.* PG 29, 20).

У одговору Ауликаламову на Просухово решење прва три стиха настављају метафору о ватри која пребива у твари — али, на жалост песникову, не и у твари од које је он начињен, у *плеви летњој*. То је очигледно алузија на име песниково Αὐλικάλαμος: *плева* се каже καλάμη, а *трска* којом он пише κάλαμος. (Да ли је Ауликалам право име или псеудоним песников није још јасно: Боасонад сматра да је псеудоним, начињен и сам на форму загонетке, и да треба да означи достојанственика под титулом *протасекретис*.)

Химера и катоблепс су митске животиње које ригају ватру из ноздрва. Катоблепс је добио име по томе што стално гледа доле, из увиђавности, да не би све на свом путу ватром спржио (Georg. Pisid., PG 92, 1507).

Коначно, у Просуховом одговору на одговор, који се односи на две загонетке, ону о *женском* и ову о *ватри*, наставља се алудирање на Мојсијеве сусрете са Богом (из књиге *Изласка*). Реч θεοπτία, *богoвиђење* употребљава се и иначе поглавито у вези са Мојсијем. Библијски цитати су следећи: Мојсије испод стене — *Излазак* 33, 22; ватра у купини — *Излазак* 3, 2; обожавање телета — *Излазак* 32, 4; језик као трска хитрога писара — *Псалам* 45, 1; Јаковљев камен за под главу и лествица — *Постање* 28, 11—18; неравноправна борба — *Постање* 32, 24—29; реч блистава, лице јој се светли — *Излазак* 34, 29—35.

19. Ова загонетка пореклом је вероватно народна, фолклорна, док се овде налази њена класицистичка прерада у облику византијског *јамба* (дванаестерац). Текст који смо пренели (RMel. 1, пr. 22) налази се анонимно у рукопису из XVIII века. У једном другом рукопису (Laogr. 1) иста загонетка приписана је војводи угровлашком Николи Александру Маврокордату (почетак XVIII в.), а ту се налази и препев на новогрчки петнаестерац који је сачинио Дапонтес (средина XVIII в.). Коначно, у неким другим рукописима (EP 5) та *прерада прераде* налази се као дело извесног Николе Вода (покварено од војвода?).

Ово је само један од примера који речито илуструју проблем византијских загонетки. Наиме, без потпуног познавања рукописног материјала — што је засад неоствариво — нити се може са сигурношћу одредити шта је стварно византијско, а шта је класицистичко имитирање, нити се може уопште озбиљно улазити у разматрање ауторства појединих загонетки.

20. Можда би боље решење за ову загонетку (познату само на основу једног рукописа) било πίστις, вера. Јер за веру је уобичајено да се зове „светлошћу света" (Климент Александријски) или „оком светлодавним" (Кирило Јерусалимски).

21. Решење: γύψ — јастреб
δρῦς — храст
μῦς — миш

22. Ова загонетка представља исти случај као и она о *злату*. Налази се по рукописима и као анонимна византијска загонетка, и као рад војводе угровлашког Николе Александра Маврокордата (XVIII в)

23. Претпостављамо да је ово загонетка о Каину и Авељу, синовима Адама и Еве (*Постање*, гл. 4).

24. Клепало, σήμαντρον, σημαντήριον, парче даске правоугаоног или четвртастог облика, из кога се ударањем може извући неколико тонова, служило је у византијско време да се верници редовно позивају у цркву. Теодор Балсамон (XII в.) даје у свом *Канонском праву* (PG 119, col. 1224) подробне податке о врстама и начину употребе клепала. Из његовог описа види се да је по манастирима, прво, клепала било више и друго, да су клепала била не само од дрвета већ и од метала. Мање, дрвено клепало служило је као позив на вечерњу псалмодију и на читање Апостола, док је велико бронзано клепало позивало на читање Јеванђеља и уопште на литургију.

У загонетки употребљена реч *ὑμνῳδία* (преведена неутрално као *појање*) означава ближе *певање псалама*, тј. указује на службу вечерњу (или јутарњу) за коју се користило дрвено клепало.

Један издавач (Kypr. chr. III), видећи само да се ради о неком инструменту, протумачио је загонетку као *форминга* или *фрула* (аулос).

25. Последњи стих није добро очуван (*τισίν* је издавачева конјектура, а није извесно ни да ли треба да стоји *δεκτέον* или *δεικτέον*), те га је самим тим тешко тачно превести.

Чини нам се да ова загонетка није сасвим једнозначна, већ да поред очигледног значења садржи и алузију на употребу књиге у црквеном обреду. *Трпеза* може бити и *олтар* на коме стоји Јеванђеље које се не даје „за јело", тј. причест (значење *причест* за реч *βρῶσις* посведочено је, в. Lampe, *A Patrist. Gr. Lex.* s. v.).

Један од, можда маргиналних, разлога за такво тумачење је чињеница да у Византији књиге нису нормално стајале „на трпези" (столу). Приликом писања, рецимо, књига се држала на колену, а она из које се преписивало на нарочитом наслону. Радни сто у модерном смислу Византинцима није био познат.

26. Последња два стиха ове загонетке представљају проблем за тумачење. У *Палатинској антологији* налази се ова загонетка (у сличном облику) и њено стиховано решење, као цитат из Антифанове комедије *Сапфа* (IV век ст. е.). Текст који овде имамо очигледно је прерада Антифана, само што су завршни стихови потпуно искривили првобитни смисао.

Наиме, у оригиналној загонетки стоји: „чак и који нису присутни могу да чују (гласове деце — речи из писма), па чак и они који су иначе тврди на ушима".

У решењу те загонетке крај је већ мало измењен: (гласови — речи из писма) „обраћају се онима који су далеко, а неко други, пак, ако и близу стоји не може да чује онога што чита". (Напомињемо да се у антици читало искључиво наглас; читање у себи преовладало је тек у првим вековима хришћанства.) Дакле, већ између оригиналне загонетке и њеног решења дошло је до неког неспоразума — или је можда у питању искварен текст, што је тешко одредити.

А византијски прерађивач изоставио је управо поенту, тј. то да глас из писма чују и они који су далеко. (Позната античка, и у Византији коришћена дефиниција писма гласи: „писмо је разговор одсутног са одсутним", в. *Epistolographi Graeci* ed. Hercher, p. 6.) Уз то није ваљда добро ни текст разумео, па је сасвим непотребно и „децу" начинио глувима.

Коначно, реч *βίβλος* као решење требало би заменити речју *ἐπιστολή* која се налази и у тексту Антифанове загонетке, а уједно је и званичан књижевно-теоријски термин *писмо*.

27. Ова је загонетка начињена на основу старе, у античко време веома популарне приче о краљу и његовој милосрдној кћери (имена њихова се различито јављају, или као Кимон и Ксантипа, или Микон и Пера). Краљ је доспео у тамницу заједно са својим коњем (то је *нерођени* јер му је мајка-кобила угинула на порођају) и кобиљом кожом (од *мајке нерођене*) на којој спава. И док он тамо седи на свом коњу, мучен глађу, долази његова ћерка и кроз неку рупу успева да свог оца подоји. Преко тог симболичног акта њен *отац*, муж њене мајке, постаје и њен *син*.

Прича се јавља код античких писаца Хигина, Валерија Максима, Плинија, Нона и др. У византијској књижевности, осим што се очигледно преносила усменим путем, прича се јавља и у алегоријском тумачењу *Илијаде* Јована Цецеса (XII в.).

О овој и сродним загонеткама в. коментар В. Шулца у чланку Rätsel (RE 1 A, S. 101—102), као и у *Rätsel aus dem hell. Kulturkreise* II, p. 81 sqq.

Загонетка је позната и у нашем народу: *На нерођу ођу, на мајку му сјеђу*; *пустите ми сина, материна мужа.* С. Новаковић, *Српске народне загонетке*, Београд 1877, стр. 279; В. С. Караџић, *Српске народне приповјетке и загонетке*, Београд 1897, бр. 155 и бр. 307.

28. Већина издавача и самих рукописа слажу се да је решење загонетке *крчаг* који док је читав напаја људе, а кад се једном разбије, нико га не гледа и не хаје чак ни парчиће да покупи. Међутим, предложено је и једно друго решење — *дрво платан*, *πλάτανος* (EP 8, Deltion 7), свакако погрешно.

Узгред, ова је загонетка типично средњовековна, не само због библијске алузије на три дечака у огњеној пећи (*Данило*, гл. 3), већ и због тога што се разбијени крчаг жали да му *нико не покупи кости*. Јер насупрот томе, у античко време комади поломљене грнчарије су се скупљали и користили као „цедуљице", тј. материјал на коме су се записивале, рецимо, поруке, имена, подаци, рачуни и сл. У самој Атини, истина, таква парчад грнчарије користила се само у једну сврху, као гласачки „листићи" (отуда и реч *остракизам*).

Упореди и српску загонетку: *Саздаде ме Бог ода шта и Адама, свакога напојих и нахраних*; *а кад умријех, нити ми Бог прими душе, ни земља тијела.* (Лонац). С. Новаковић, *Српске народне загонетке*, Београд 1877, стр. 118; В. С. Караџић, *Српске народне приповјетке и загонетке*, Београд 1897, бр. 490.

29. Издавач (Boiss) је ову загонетку издао без решења, напомињући да се можда ради о античкој причи о Сунцу и Бореји (Северном ветру). По нашем мишљењу, међутим, ово није загонетка на античку тему, већ чисто средњовековна, теолошка, чије се решење може наћи поређењем са неким питалицама. Две питалице, објављене код Krasnos. 11, 27-28, указују да се и овде ради о крштењу у Јордану — го је Христос, а обучен (бијаше обучен у камиљу длаку: *Марко* 1, 6) Јован Крститељ. Истина, у питалицама недостаје трећи елемент, оно *сав у зноју* — можда је то алузија на молитву Христову (као у *Лука* 22, 44: зној његов бијаше као капље крви које капаху на земљу).

30. Питање ауторства појединих загонетки толико је замршено да се у њега засад не можемо никако упуштати. Ипак, сматрамо вредним помена да се ова загонетка — уосталом вешто уметнички обликована (са игром речи „дах", „дух", „дување", „живот", „ветар") — приписује, осим Пселу, још једном великану византијске књижевности XI века, Јовану Мавроподу (ed. Lagarde).

Што се решења тиче, сви издавачи слажу се да је то *брод*, осим једног (Кург. chr. III) који загонетку тумачи као *ваздух, ἀήρ*.

31. Ова учена и без потребне лапидарности писана загонетка очигледно описује брод који се ставља у покрет ритмичним покретима већег броја веслача.

Брод као *град*, односно *насеље* до кога нема пута, јавља се у загонеткама о Нојевом ковчегу (в. Heinrici, nr. 75).

32. Ова загонетка чини пандан оној о *истини*, а обе су познате само на основу једног рукописа. За њихова решења није јасно да ли постоје у самом рукопису, или их је издавач понудио.

Од правог решења, међутим, зависи и превод загонетке. У овој загонетки присуство термина *ὑπόστασις* и *ἐνυπόστατος* чини немогућим буквалан превод јер су термини апстрактни и имају многоструко теолошко значење. Ми смо реч *ὑπόστασις* превели као *реалан основ*, да бисмо га прилагодили решењу *лаж*, које нам је у издању понуђено.

Напомињемо да би и једна друга, често помињана супротност могла да се узме као решење, супротност *душа — тело*. У том случају, наравно, превод загонетке био би друкчији.

35. Издавач текста (Boiss.) био је у недоумици да ли је *месец* одговарајућа одгонетка. С друге стране, један добар познавалац загонетки, В. Шулц (Laogr. 4) сматра ово типичном индоевропском загонетком и уопште не доводи у питање дато решење. Напомињемо да се поједини елементи описа могу уклопити у стоичко учење о месецу (влажност, свежина, утицај на болести).

Прва два стиха преведена су мало слободније, по савету професора Фрање Баришића који сматра да је у тим стиховима одражено веровање, познато и у нашем народу, да млад месец који „наузнак лежи" предсказује кишу.

Што се тиче оног *изданче порфире*, односи се на Михајла VII Дуку коме је цела мала збирка Пселових загонетки посвећена.

36. Први издавач ове загонетке (Boiss.) није знао решење. Следећи издавач (EP 8) донео је превод загонетке из XVIII века, из рукописа који загонетку приписује Пселу, и предложио је одгонетку *корњача*. Међутим, већина касније објављених рукописа доноси прихваћено решење — *мешина*.

37. Мада је загонетка издата без одгонетке, мислимо да је треба тумачити као *млин*, и то примитиван, ручни млин какав се у средњем веку употребљавао код разних народа — в. нпр. *Reallex. der Indogerm. Altertumkunde* (O. Schrader) s. v. Mahlen, Mühle.

39. Ова полуписмена песма о потопу интересантна је утолико што представља покушај, макар и наиван, да се неколико теолошких питалица о потопу сједине у већу „уметничку" целину.

Прва је питалица о храму који хода, затим о становницима који ни сунца ни месеца не виде, па о „безгласном гласнику" (Heinrici, nr. 88), коначно о тренутку кад се „цео свет обрадовао" (Heinrici, p. 56, nr. 3).

40. И ова загонетка, као и оне о *злату* и *деци*, налази се по рукописима и у новогрчкој преради неког Николе Вода (војвода?), и у класицистичком стилу који имитира византијски дванаестерац, као дело Николе Маврокордата.

Овде смо је укључили да бисмо показали, прво, да све што је у новије време издавано као византијске загонетке није проверено византијско, и друго, да и загонетке које по форми личе на византијске могу бити и позније имитације.

41. У неким рукописима ова се загонетка приписује цару Јулијану Апостати (IV в.). Ми смо, имајући у виду чисто византијски облик њен, у дванаестерцу, а не улазећи у питање ауторства, решили да као и неки други рукописи загонетку припишемо Василију Мегаломиту.

Пеливан је само услован превод речи *κοντοπαίκτης* која буквално значи *играч с мотком*. Како је вештина играња с мотком изгледала, описује Јован Хризостом: „шта човек да каже о онима што на челу носе мотку као неко дрво чији је корен у земљи, и тако је непомично држе да се мали дечаци на врх мотке боре и рву — једном речи чело постаје сигурније од било какве везе или корена!" (в. Du Cange, *Gloss. med. Graec.* s. v. *κοντοπαίκτης*). Значи, ти дечаци што су се на мотку испели значе *род* на дрвету које се *из темеља извањује* кад га играч скине са свог чела.

Док Хризостом јасно каже да пеливан мотку држи на свом челу, дотле загонетка употребљава загонетан израз *μέσον τῶν ἀνακτόρων*. Реч *ἀνάκτορα* означава *храм* и *палату*. Један од издавача (Cougny) сматра да овде та реч значи *узвишено место* и да симболично означава чело као седиште интелигенције, дакле „најузвишенији" део човеков.

Каснија прерада ове загонетке, у петнаестерцу, приписана Јовану Евгенику (NE 17, nr. I, 5), у ствари парафраза која користи и поједине изразе из наше загонетке, уместо *ἀνάκτορα* има такође нејасно *μέσον τοῦ παραδείσου, усред раја*. Можда је тај израз употребљен да би читаоца намерно завео и упутио на решење о *„дрвету од знања добра и зла"* од чијих су забрањених плодова Адам и Ева окушали.

Напомињемо да међу загонеткама Јована Евгеника има још једна (NE 17, nr. I, 2 овде бр. 201) која је вероватно варијанта на исту тему. Но како у њој нема дословних цитата из оригиналне загонетке, не можемо бити сигурни у своје тумачење, па смо решили да је ипак ставимо међу загонетке без решења.

Коначно, треба рећи да је са становишта компаративног изучавања индоевропских загонетки ова загонетка само далеки одраз митске представе о *древету света* (космичком древету), чему је још додата и могућност опсценог тумачења. О томе в. W. Schultz, Rätsel (RE 1 A), S. 104.

42. Како смо већ напоменули уз загонетку о *пеливану*, сматрамо да је ова загонетка, приписана Јовану Евгенику (XV в.), прерада старе добро познате загонетке. Јер не само да је основна идеја иста, него овде налазимо и дословне цитате из старије (Мегаломитове?) верзије.

Метрички облик у складу је са претпостављеним временом настанка једне и друге верзије — старија је у дванаестерцу, ова млађа у петнаестерцу (политичком стиху).

Наравно, не смемо губити из вида да се број овде поменут, 391, не поклапа са збиром слова из речи *κοντός* (мотка). Или је у питању погрешно наведен број, или је аутор имао другу реч у виду за решење.

43. Ова загонетка је играрија неког ученог филолога. Први стих је дослован цитат из Хомера, епска формула којом се представља Пенелопа (нпр. *Одисеја* I, 329). Други стих, међутим, је метрички коментар за први, и њега је због природе метричких термина у грчком немогуће дословно превести.

Наиме, оно *стопама шестором ступа* значи да се ради о хексаметру, стиху који је састављен од шест стопа (ту се наша и грчка терминологија поклапају). Али оно *тропрста*, *τριδάκτυλος*, значи да тај цитирани хексаметар има у свом склопу *три дактила* (док су остале стопе спондеји). Име те стопе, дактил, значи буквално прст. То омогућава целу игру речима која представља Пенелопу као чудовиште са три прста и шест ногу — а у ствари не говори уопште о Пенелопи, већ о метричкој схеми цитираног стиха.

44. Већ је раније примећено (В. Шулц, Laogr. 4) да ову загонетку треба довести у везу са питалицом о клепалу (Heinrici, nr. 110), која је изграђена на истом парадоксу: жив ћути, мртав проговара.

46. Као илустрацију античког, односно хришћанског веровања да појање петлова разгони демоне, издавач ове загонетке (Boiss.) наводи латинског ранохришћанског песника Пруденција (IV в.):

Кажу да демони луталице
што у тмини ноћној уживају,
престрашени од песме петлове
кô без главе на све стране беже.

(*Cathemer.* I, 38)

Јаје представљено као камен често се среће у списима средњовековних хемичара и алхемичара, в. Du Cange, *Gloss. med. Graec.* s. v. *ᾠόν*.

По тумачењу В. Шулца (*Rätsel aus dem hell. Kulturkreise* I, nr. 85), и ова је загонетка старија него што на први поглед изгледа, и одржава неке старе митолошке представе. *Јаје* је у ствари *космичко јаје*, а тзв. петао је нека космичка птица која има моћ да потреса земљу ногама и да ствара ветрове крилима. Особина да гласом својим разгони демоне слична је дејству Панове фруле (као у причи о гигантомахији).

47. Ова је загонетка веома слична истоименој Мегаломитовој (Boiss. Megalomyt. 23). У једној варијанти (NE 11, nr. 5) понавља се чак и *бели камен*, метафора за јаје.

Језичке и стилске особине овог текста указују на познијег и мање образованог прерађивача. Једини додатак старијој загонетки овде је завршна реченица о „крштењу" петловом после смрти. По свој прилици то је фолклорна шала — петао одлази у лонац да се скува.

Упореди и српску загонетку: *Од бијела камена постало; хаљину има руком неграђену; од гласа његова мртви људи устају, а послије смрти крсте га.* (Петао). С. Новаковић, *Српске народне загонетке*, Београд 1877, стр. 165; В. С. Караџић, *Српске нар. припов. и загонетке*, Бгд. 1897, бр. 357.

48. Издавач (Boiss.) је као решење загонетке ставио реч *γραφίς*, *писаљка*, али би боље било ставити *κάλαμος*, *трска за писање*. Јер писаљка се правила од трске, *κάλαμος*, по којој је и добила једно од имена — што је уосталом и у загонетки назначено. (Истина, други стих, у коме се то каже, можда и није аутентичан јер га већи број рукописа изоставља.)

49. Ова позната загонетка о писаљци од трске коју држе три прста, док их друга два *у стопу прате*, и која има при врху зарез, тј. *расцепљену главу*, углавном је била јасна свим издавачима. Једино је Спиридакис у два маха (EP 8, Deltion 7) инсистирао на свом тумачењу — *птица*, *ὄρνις*.

Хартија као *бело поље* јавља се и у другим загонеткама, нпр: „бело поље, црни волови, трска ратар" (хартија, слова и писаљка: NE 17, nr. II 44).

51. Идеја о писаљци (перу) као птици била је веома омиљена, судећи бар по томе што се јавља у разним варијантама. У коликој је мери ова загонетка стварно византијска, тешко је рећи. Сви рукописи у којима се налази су познији, а текст који имамо писан је неуко, народским језиком.

52. *Бело поље* по коме се крећу било волови, било коњи, честа је метафора за хартију на којој се пише — в. загонетку о *писаљци* (EP 6, nr. 8).

Упореди српску загонетку: *Бијела њива, црно сјеме, мудра глава која сије.* (Књига). С. Новаковић, *Српске народне загонетке*, Београд 1877, стр. 90; В. С. Караџић, *Српске народне приповијетке и загонетке*, Београд 1897, бр. 12 и бр. 430.

53. Прича о Јони и киту (*Јона*, гл. 2) била је веома популарна у византијском свету — довољан доказ је то што је она садржајно уграђена у структуру најпродуктивнијег византијског црквено-песничког облика, канона. *Тиква* за којом Јона жали помиње се на другом месту, *Јона* 4, 6—11.

Други стих загонетке алузија је на платоновску, у хришћанству широко прихваћену (Климент Александријски, Ориген и др.) трипартитну поделу душе, којом се овде једноставно жели рећи *човек*, тј. „душевно" односно разумно биће.

54. У другим питалицама — јер и ово је једна питалица, само пребачена у стих, петнаестерац — налазимо и одговор на питање које су то три смрти Јонине: први пут је умро као младић и из смрти га је подигао пророк Илија (или Јелисеј); друга смрт Јонина била је у трбуху кита, а тек трећа смрт је била „обична" и коначна. В. Heinrici, nr. 9 и 25.

55. Реч *θηριακά* (sc. *φάρμακα*) означава противотрове који неутралишу уједе дивљих животиња, а и сами су пореклом од дивљих животиња. Под истим насловом, *Θηριακά*, сачувана је и учена поема Никандра из Колофона (II век ст. е.) о змијама и другим отровницама и лековима против њихових уједа.

Фармакологија, између науке и легенде, уживала је велику популарност у антици и средњем веку. Најпознатији приручник из те области био је Диоскоридов (I век н. е.).

Један од издавача (Курр. chr. III) понудио је алегоријско тумачење ове загонетке и решење *грех*, *ἁμαρτία*.

57. По стилу и теми ова је загонетка познија, поствизантијска. Уврстили смо је овде зато што се и у рукописима налази помешана са чисто византијским загонеткама.

Упореди и српску загонетку: *Роге има, коза није, траву пасе, овца није, самар носи, коњ није.* (Пуж). С Новаковић, *Српске народне загонетке*, Београд 1877, стр. 179; В. С. Караџић, *Српске нар. приповј. и загонетке*, Бгд. 1897, бр. 492.

57' Ова загонетка приписана је у једном рукопису Манојлу Мосхопулу (XIII—XIV в.), познатом филологу и граматичару византијском. Како је загонетка писана у архаизирајућем стилу, у хексаметру и епском (хомерском) дијалекту, аутор би могао бити Мосхопул који је био познат са свога познавања старе књижевности.

Решење се не налази ни у једном од цитираних издања, већ у W. Schultz, *Rätsel aus dem hell. Kulturkreise* I, nr. 38.

58. Ово и није загонетка у правом смислу, већ покушај алегоријског објашњења стиха из *Матеја* 13, 33: „царство је небеско као квасац који узме жена и метне у три копање брашна док све не ускисне".

(У тексту загонетке не помиње се реч *брашно*, али се она подразумева уз реч *копање*.)

Три дела душе је алузија на платоновску поделу душе на разумни, афективни и емоционални део. То је учење спадало у популарну науку која се преносила и кроз теолошке питалице — в. Krasnos. 12, 29 *δυνάμεις τῆς ψυχῆς τρεῖς· λογικόν, θυμητικόν, ἐπιθυμητικόν.*

Иначе, поред овог Пселовог (?) алегоријског тумачења поменутог стиха, у питалицама налазимо и друкчија решења. Нпр. Krasnos. 7, p. 140 каже: „шта је царство небеско? закон; шта је квасац? вера; шта су три копање? тридневно васкрсење".

59. Ова загонетка јавља се и међу теолошким питалицама (в. Heinrici, nr. 108), али тамо има и једну неочекивану социјалну алузију на порез и грађане „који су за порез продати".

Помињемо да је предложено још једно тумачење ове загонетке — *кошница и пчеле* (ЕР 8).

Иначе, загонетка је стара и налази се и међу Езоповим баснама (в. Kouk. p. 85).

60. И за ову загонетку решење је дао Спиридакис (ЕР 8). Једина могућа замерка том решењу је то што је *сан*, *ὕπνος*, мушког рода, а придеви у тексту су средњег. Но у једној познијој верзији (Курр. chr. III) придеви су у мушком роду, што показује да је тај прерађивач приметио извесну недоследност у првобитном (?) тексту.

61. Реч *φῶς* означава на првом месту светлост сунца: оно је, дакле, тај *отац* кога нико не види јасно. Последња реченица такође указује на сунце које сваког дана умире и опет се рађа.

Као и у већини византијских загонетки, и овде је могуће, осим буквалног, применити и симболичко, теолошко тумачење. „Отац кога нико не може сагледати" у том случају је Бог (сунце као метафора за божанство јавља се још у антици, рецимо код Платона, а изузетно је омиљена у патристичкој књижевности, да поменемо само Климента из Александрије). А светлост сунца није само физичка појава, већ и средство духовног „просветљења" помоћу кога човек једино може спознати суштину. Заблуда, незнање, изједначава се са мраком, а знање са сунцем и светлошћу божјом.

62. Ова загонетка је несумњиво античког порекла — цитира је Атенај (II век н. е.) и приписује ретору и трагичару Теодекту из Фаселиде (IV век ст. е.). Код Атенаја (в. АР III 7, nr. 12) загонетка је у стиху (епски хексаметар), док је у нашем издању у прози. Очигледно се ради о преводу и поједностављивању (metaphr.) античког текста који у византијско доба више није био лако разумљив ширем кругу читалаца.

Упореди и српску загонетку: *Шта је кад се роди и умре велико, а у средини доба малено?* (Сјена). С. Новаковић, *Српске народне загонетке*, Београд 1877.

63. Ово и није загонетка, то је епиграм у хексаметру о *сипи* чијим именом текст и почиње. Али како је довољно „загонетно" написан —

тако да га је и издавач међу загонетке ставио — решили смо да га и ми у ову збирку унесемо. Сличност са правом загонетком је не само у стилу, већ и у чињеници да се ради о парафрази једног познатог књижевног извора. У овом случају то је прича о сипи из веома популарне збирке Клаудија Елијана (II—III в.). У тој причици даје се управо опис сипине реакције у тренутку кад осети да су јој за петама „врсни ловци на рибе" (*De natura animalium* I, 34).

Линкеј, митолошки јунак, један од аргонаута, био је обдарен изузетно оштрим видом. Међутим, како песник каже, кад се сипа окружи својим мастилом, ни Линкејев поглед не може до ње да допре, а камо ли поглед једног обичног рибара, па макар и врло вештог.

65. Ова често помињана загонетка, приписана великом песнику Јовану Геометру (X в.), јавља се и у ученој преради Јована Евгеника, у петнаестерцу. Ту прераду у овој збирци доносимо као посебну загонетку (NE 17, nr. I 4).

Једна од варијанти овог текста (NE 11, nr. 6) гласи:

Вода ме рађа, звезда Даница храни,
потребна сам краљевима, велможама, племићима,
само мајка кад ми се појави, ја сместа умирем.

Преписивач тог рукописа није знао тачно решење, па је понудио једно друго, *τὸ εἶναι* (бивање, живот).

Друга варијанта (NE 17, nr. III 2) каже:

Вода ме рађа, звезда Даница храни,
краљеви, племићи на ручак ме зову,
умерена док сам, нико ме не мрзи,
ал када претерам, још како ме мрзе.

66. Као што смо већ напоменули уз загонетку о *соли*, и овај текст, приписан Јовану Евгенику, сматрамо само проширењем, прерадом основне загонетке о соли. Јер у целој загонетки нема ниједне нове идеје, све је казано у оној првој, само на сажетији начин. Чак и оно да је со *увек у цвету младости*, да никад не стари, само је парафраза једне речи, *бесмртна*, из прве загонетке.

Учени карактер ове прераде нарочито се види у последњем стиху где се аутор обраћа читаоцу са *мајсторе за речи*. То је слободни превод тешко преводивог *λόγων μοχλευτά* — „ти који уз помоћ полуге дижеш речи", што је алузија на једно место из Аристофана, *Облакиње* 1397.

67. Чини нам се да је ово варијанта загонетке о *соли*. Сам текст, истина, могао би и друкчије да се тумачи, али тражена једносложна реч од три слова вероватно је ипак *ἅλς*.

Што се тиче другог издања (Курт. chr. III), тамо је загонетка толико измењена да нисмо уопште сигурни да се ради о истој теми. Издавач је тамо понудио решење *ξυλάνθραξ*, *ћумур*, додуше и то са знаком питања.

(Решење загонетке — *со* — има у нашем језику само два слова, но пошто у грчком има три, у преводу смо се држали грчког облика.)

68. За ову загонетку тешко је рећи да ли је пореклом византијска или је чисто фолклорна, новогрчка, јер се налази у рукописима где су помешане и једне и друге загонетке.

Занимљиво је да има паралелу међу турским загонеткама (*Турске загонетке*, Београд 1980, бр. 969).

Упореди и српску загонетку: *Пет тијела, четири душе, сто ноката.* (Мртвац и носиоци му). С. Новаковић, *Српске народне загонетке*, Београд 1877, стр. 139; В. С. Караџић, *Српске народне приповјетке и загонетке*, Београд 1897, бр. 665.

70. Таблице за писање састављене су од две дрвене плочице (отуд: *шума ме роди* и *гвожђе*, тј. алатка столарева *облик даде*), чије су унутрашње стране превучене воском. Кад су таблице склопљене, оне „ћуте" јер се не може прочитати текст на њима исписан (*Музе* су метафора за уметнички текст). Кад се отворе, свако може прочитати шта унутра пише, а у шта је први био упућен *Ареј*, тј. гвоздено стило којим се по воску пише.

Ареј као симбол писања јавља се и у другим епиграмима из *Палатинске антологије* (AP 14, nr. 24 и 45). Арej је иначе окрутни бог рата који, не само да је тврд и неосетљив као гвожђе, већ и стално витла гвозденим оружјем, тако да постаје симбол свега гвозденог, чак и тако мирољубиве справе као што је стило.

Напомињемо да у литератури постоји још једна предложена одгонетка: *мач* (EP 8).

71. Ова загонетка вероватно је старија од византијског времена и спада у заједничко предање индоевропских народа, в. паралеле из персијског нпр. које цитира В. Шулц (Laogr. 4).

72. Ова загонетка је скоро сигурно алузија на познату библијску причу о три дечака у пећи огњеној (*Данило*, гл. 3). По тој причи три младића који су одбили да се клањају идолима, на заповест цара Навуходоносора били су бачени у ужарену пећ. И док њима у пећи није ништа било, стражари који су их бацили сами су погинули од јаре која је из пећи избијала.

73. Издавач текста (Boiss.) није се могао одлучити између два решења, *ум* или *небо*. Међутим издавач другог рукописа (Курт. chr. III) независно је понудио ово решење које смо и ми прихватили.

Ум, „скоротеча по природи" (метафора из Георгија Писиде), трчи (*ταχυδρόμος φύσει, τρέχει*) да испита узроке свих ствари — та слика из античке науке о човеку пренесена је у патристичку и уопште византијску књижевност, и у овој загонетки указује на право решење.

74. Загонетка је издата без решења, али скоро смо сигурни да је то *ум*. Јер све особине које се у загонетки наводе одговарају типичном схватању ума: ум као „око душе", све испитује, свуда се креће, тежи у висине, али је везан телесним оковима.

Ум као господар на трону јавља се нпр. код Јована Хризостома и уопште је омиљена метафора код хришћанских писаца.

75. Учени Боасонад није знао решење ове загонетке. Отада су, међутим, издате бројне популарно-теолошке питалице (Heinrici, Krasnos.), међу којима се налази и једна која одговара овој загонетки. Аутор загонетке, Василије Мегаломит, ту једноставно формулисану питалицу само је преточио у стих, византијски дванаестерац, док је садржај остао непромењен.

Према тумачењу из питалице, ово је алузија на разговор Христа и Самарјанке (*Јован*, 4, 6—27): у једном селу у Самарији Христос на пролазу, у час *шесши* седи на студенцу и тражи од жене која наилази да му да воде да пије; у даљем разговору жена каже да нема мужа, а Христос јој одговара да је *пеш* мужева имала, а кога сад има, да јој није муж; по завршеном разговору жена одлази, а пристижу ученици, *дванаесшорица* (по каснијој предаји!), и чудом се чуде што је Христос пристао да разговара са непознатом женом Самарјанком.

Насупрот овом, у византијско време опште прихваћеном тумачењу, В. Шулц (Laogr. 4) претпоставља да је новозаветни смисао накнадно накаламљен на текст који је првобитно алудирао на гностичко учење Симона Мага (из Самарије, II век н. е.). У том учењу шестица је симбол тзв. „стојећих еона", двојка „говорећих еона", петица су пет грехова повезаних са пет чула. За број дванаест Шулц нема одговарајуће решење, али сматра да решење треба свакако тражити ван новозаветног круга, утолико пре што још једна питалица (Heinrici, nr. 6) на сличан начин, дакле скривено, излаже неке елементе гностичког учења

76. Код Макремболита и Христофора из Митилене (ed. Treu, Kurz) ова иста загонетка има одгонетку *ὡρολόγιον*, *часовник*. Пселово *ὧραι*, *часови* више одговара садржају загонетке.

77. Човек пре но што проходa, пузи (на четири ноге), кад одрасте иде на две ноге, а у старости се помаже трећом ногом — штапом. То је позната загонетка коју је крилато чудовиште Сфинга научила од трију Муза, па је многима постављала све док је Едип није решио. Многа су књижевна дела на различите начине обрадила и пренела ту загонетку — в. Ohlert, pp. 4, 31, 84, 106. Овде је загонетка на вешт начин сведена у оквир једног јединог византијског дванаестерца.

78. Ова загонетка о *човеку* састављена је од општепознатих елемената античког учења о човеку. Општепознатих — утолико што их често налазимо и у теолошким питалицама. Тако нпр. срећемо питалице о четири телесна сока (Heinrici, nr. 96, Krasnos. 6, 3—4 итд), о пет чула, о три дела душе (Krasnos. 12, 29) итд. Број крвних судова, седамдесет два, претпостављамо такође потиче из неког популарног извора: у античким списима о анатомији (Хипократ, Гален) такав податак не налазимо.

Анђео који побеђује витезове је персонификација смрти.

79. *Кључ од дрвеша* је штап Мојсијев, којим је овај раздвојио Црвено море и сухим одвео Израиљце из Египта (*Излазак* 14, 15—31), док су се Египћани у мору подавили. Само је један издавач (EP 8) загонетку протумачио као *брод*.

Слика тог чуда Мојсијевог очигледно је веома заокупљала машту Византинаца и веома су бројне загонетке и питалице у којима се оно помиње. У питалицама (нпр. Krasnos. 3, 5 и 7, 54—56) чак налазимо податак од које је биљке био начињен штап Мојсијев—наводно од дивље лободе, *χρυσολάχανον*, а да је та биљка била у ствари она *чесша* у коју се роговима заплео ован кога је Аврам принео на жртву уместо сина Исака (*Посшање* 22, 13).

По мишљењу В. Шулца, и овде је библијско тумачење секундарно. Првобитно, загонетка је говорила о лађи Арго на којој Јасон бежи испред потере коју води краљ Ајет. По тој причи зец-Јасон коначно је измакао псу-Ајету кад је успео да са својом лађом прође кроз плутајуће стене (Симплегаде). В. *Rätsel aus dem hell. Kulturkreise* II, p. 41—43.

И у нашем народу ова загонетка има библијско тумачење: *Злашни сшуйци воду засшуйили; ошуд ловци зеца нађераше; зец ушече, ловци изīинуше.* (Мојсијева и Фараонова војска у Црвеном мору). С. Новаковић, *Срйске народне заīонешке*, Београд 1877, стр. 136; В. С. Караџић, *Срйске народне йрийовјешке и заīонешке*, Београд 1897, бр. 116.

80. Назив за шатор *τέντα* (*τένδα*) дошао је у грчки из латинског (класично tentorium, *шашор* и tendere, *разайеши шашор*). У средњовековним енциклопедијама (Суда) *τένδα* се дефинише као „кућа од платна" или „разапета тканина кружног облика" (в. Du Cange, *Gloss. med. Graec.* s. v.).

81. Решење: *βέλος* — буздован
ἕλος — мочвара

82. Решење: *ῥοῦς* — бујица
οὖς — уво
ὗς — свиња
σ — слово сигма

Потпуно исту идеју, незнатно друкчије формулисану, имају и загонетке објављене у EP 6, nr. 1 и nr. 12 (од којих се прва приписује Пселу). Разлика између њих и текста који овде доносимо, своди се практично само на први стих где се дефинише појам *бујице*. Једна загонетка каже:

Гоњена олујом јурим, мењам месшо,
чешири су слова . . .

док друга гласи:

Земљу нашайам, бродове шешке вучем,
чешири су слова . . .

83. Решење: *βοῦς* — во
οὖς — уво
ὗς — свиња
σ — слово сигма

84. Збир слова у речи *ὕδωρ* је 1304 (*υ* 400, *δ* 4, *ω* 800, *ρ* 100), а не 1404 како у загонетки стоји (вероватно грешком).

85. Решење: *αὐχήν* — врат
χήν — гуска
ἥν — коју (односно заменица женског рода у акузативу)

Односно заменица овде се назива чланом, *ἄρθρον*. О античкој употреби назива *члан* в. загонетку о острву Делу (вероватно од истог аутора).

86. Решење: *ἔριον* — вуна
Ῥίον — рт у Ахаји на Пелопонезу
ἴον — љубичица
τὸ ὄν — оно што јесте, биће

Уча, *γραμματιστής* је учитељ у основној школи, чији је главни задатак био да ђаке научи читању, писању и основним појмовима из граматике.

На крају загонетке имамо често коришћену игру речи између *τὸ ὄν* „оно што јесте" и *τὰ ὄντα* „све што постоји", дакле „свет".

Осим почетне речи *ἔριον*, остатак загонетке има исту идеју као Пселова, односно Мегаломитова загонетка о *свећи* (Boiss. Psell. 13, Megalomyt. 6).

87. Решење: *πνοῦς* — дах
οὖς — уво
ὗς — свиња

88. Решење: *δῆλος* — светао, јасан, видљив
Δῆλος — острво Дел (женског рода)
ἧλος — клин
ὅς — који (односна заменица)

Члан постпозитивни у модерној терминологији је односна заменица. Антички граматичари нису се увек слагали око терминологије. Реч *који* нпр. једни су, као и ми, звали заменицом, док су је други сматрали чланом. Аполоније Дискол (II век н. е.) каже: „Стоичари чланом називају и заменице, дакле друкчије него што ми дефинишемо члан; за нас је он средство да се речи начине одређенима или неодређенима . . . А и Аполодор Атињанин и Дионисије Трачанин називали су показне заменице показним чланом" (*De pronominibus* 5).

89. Ова загонетка о души као да је састављена од појединости узетих из различитих аутора. Учење о непостојању рода код душе (не-

разликовању мушког од женског), о њеној нематеријалности или о њеној оштровидности, срећу се у списима већег броја хришћанских аутора (нпр. Климент Александријски, Григорије из Нисе, Јован Хризостом и др.).

Мало је необичнија она тврдња да душа у себи има мноштво недељивих бића. То би могло бити реминисценција на учење Макарија Египатског о мноштву делова душе (као што су ум, воља, савест, схватања итд) који су сви повезани у недељиву целину (*Хомилија* 7, 8).

Збир слова износи 1708: *ψ* 700, *υ* 400, *χ* 600, *η* 8.

90. Једна друга загонетка о *евнуху* била је изузетно популарна међу старим Грцима (в. Ohlert, p. 28). Са том загонетком ова византијска има заједничку само дефиницију „човек (тј. мушко) и јесам и нисам", *ἀνὴρ μὲν οὐκ ἀνὴρ δέ*. То је вероватно већ довољно да се она разреши. Једини је проблем то што се број из загонетке не поклапа са збиром слова из речи *εὐνοῦχος*, но могуће је да је текст ту искварен.

91. Решење: *Ἔρως* — Ерос, божанство љубави
Ῥῶς — Рус, Руси
ὦς — (дорски облик за атичко *οὖς*) уво

Крилати стрелац је типична хеленистичка слика Ероса. Јер у Грчкој се током векова представа о Еросу осетно мењала. Док је у архајско доба он био окрутан и дивљи, одрастао човек, у хеленизму, односно позној маниристичкој уметности постао је несташни дечачић са луком и стрелама (то му оружје први приписује Еурипид, *Ифигенија на Аулиди* 548). Међутим *ватроноша*, епитет који се иначе придаје другим личностима, као Зевсу, Деметри, Прометеју, употребљен је овде фигуративно, у значењу *онај који доноси ватру*, *грозницу*, *који распаљује љубављу* (упор. епиграм из *Палат. антол.* 5, 88).

Што се Руса тиче, они су се пред Цариградом појавили око 860. г. и током следећа два века односи између њих и Византије били су нарочито интензивни и за обе стране значајни.

92. Решење: *Ἔρως* — Ерос, божанство љубави
Ῥῶς — Рус, Руси
ὦς — (дорски облик за атичко *οὖς*) уво

93. Решење: *ζῷον* — живо биће, животиња
ᾠόν — јаје

Реч коју загонетка тражи јесте *ζῷον*, дакле *живо биће* уопште, па тек онда *животиња*. По Платоновој дефиницији „животињом се може назвати све што учествује у животу" (*Тим.* 77 b). Платон се први почео бавити класификацијом живих бића, а његов метод је усавршио и доследно применио Аристотел (*Historia animalium* 490 b).

94. Решење: *θρίψ* — жижак
ἴψ — жижак

Пошто и реч θρίψ и њена половина ἴψ значе исто, загонетка очигледно алудира на филолошко, не буквално, комадање животињице.

95. Решење: φθόνος — завист
φόνος — убиство
ὄνος — магарац

Што се тиче *мајке зависши*, чије име чини *једно двојсшво слоїова*, издавач (Boiss.) предлаже реч λύπη (мука, жалост, нерасположење), на основу једног места из Јована Дамаскина где стоји: „завист је мука због туђег добра".

Нама се чини да је смисаоно боља паралела стих из *Посланице* 1 *Тимошеју* 6, 4 где стоји: „болујући од запиткивања и празнијех препирања, ода шта настаје завист . . ." Истина, ту употребљене речи *зайишкивања* и *йразна йрейирања* (ζητήσεις καὶ λογομαχίαι) имају свака више од по два слога, али би зато њихов еквивалент ἔρις (свађа, препирање) можда било право решење.

96. Решење: πηγή — извор
ἡ γῆ — земља
ὦ Γῆ — о, Земљо!

Један од чешири елеменша од којих је свет састављен је вода. Остали су земља, ваздух и ватра, према учењу Емпедокла (V век ст. е.), које је прихватила и већина каснијих грчких философа. Појам *чешири елеменша* био је тако добро познат и у антици и у Византији, да га можемо наћи чак и у теолошким питалицама: „из колико елемената је свет састављен? из четири, ватре, воде, земље и ваздуха" (Krasnos. 2, 1; 6, 1; 12, 77).

Ойшша домовина и їробница је земља.

Узвик који изражава збуњеност, неверицу, јесте ὦ Γῆ, Земљо!, дакле зазивање Земље као персонификованог божанства. Истина, у загонетки стоји да је прво и последње слово тог узвика исто, но мислимо да је то омашка ауторова (замена вокатива номинативом) и да је тражени узвик ипак то ὦ Γῆ.

97. Решење: μῆλον — јабука
ἧλος — клин

Још у античко време јабука је била симбол љубави, а обичај је био да младић или девојка баце јабуку оној или ономе ко им се допада. У *Ешиойским йовесшима* од Хелиодора (III век н. е.), роману који је уживао велику популарност у Византији, приликом неке процесије у Делфима млади Теаген изазива толико дивљење да га присутне жене просто засипају цвећем и јабукама. У *Палашинској аншолоїији* (збирци насталој у X в.) налазе се два епиграма приписана Платону, у којима младић баца јабуку с поруком својој љубљеној. Један од епиграма гласи:

Јабука сам, а баца ме неко ко ше љуби сшрасно,
хајд, реши се, о Ксаншийо, знаш да обе свенућемо.

(AP 5, nr. 80)

Коначно, у познатом лексикону Хесихијевом (V—VI век н. е.) налази се објашњен израз μήλῳ βαλεῖν (бацити се јабуком): изјавити некоме љубав и на љубав га навести.

98. Загонетка почиње речима којима се Бог јавио Мојсију: „ја сам онај што јест" (*Излазак* 3, 14), док су следећа три стиха слободна парафраза почетних стихова 104. *Псалма* (уз могућу алузију на *Исаија* 66, 1: „земља је подножјеногама мојим"). И једно и друго односи се првобитно на Бога оца, али речи „ја сам онај што јест" могу бити, по тумачењу теолога, и речи Христове (нпр. Euseb. *De eccles. theol.* 2, 19); захваљујући таквом тумачењу оне се често стављају уз ликовне представе Христа.

Решење *јединородни* предложио је Спиридакис (EP 8) и оно је вероватно тачно, упркос неким натегнутостима у самом тексту загонетке.

Збир слова износи 496: μ 40, ο 70, ν 50, ο 70, γ 3, ε 5, ν 50, η 8, ς 200.

99. Решење: ἱστίον — једро
ἴον — љубичица
τὸ ὄν — оно што јесте, биће
N — слово *ни* (и то велико, јер се оно пише са три црте, док се мало пише са две)

Шшо јес' јесше је игра речима: грчки израз ὄντως ὄν, *уисшину*, већ садржи у себи реч на коју се циља, а то је реч ὄν (партицип од глагола *биши*, означава *биће*, *суштину*).

100. Решење: Ἰωάννης — Јован
Ἄνν(α) — Ана

Према издавачу (Boiss.) оба ова имена, Јован и Ана, у хебрејском значе *милосш божја* (χάρις).

Тросуначни дан је симбол светог Тројства (сунце као метафора за божанство налази се и у класичној и у византијској књижевности), а *освиш* тог дана, односно Христов долазак на крштење у Јордану, најавио је Јован Претеча.

101. Оно *зов и име* покушај је да се преведе једна грчка реч, κλῆσις. Та реч значи и буквално *име* и апстрактно *звање* (као: „дар горњега звања Божијега" *Филибљанима* 3, 14), латинско vocatio. То *звање* стигло је људима одозго, кроз Исуса Христа, али се пре његова доласка чуо „глас онога што виче у пустињи" (*Марко* 1, 3) — а то је био управо Јован Претеча. Све то сажето је у једној јединој речи, κλῆσις, и зато је њу тешко на одговарајући начин превести.

Кад се име Ἰωάννης подели на два дела, добија се узвик ἰώ, *јао*, *авај*, и генитив од имена Ана, Ἄννης — значи рецимо „Авај, шта се то начини од Ане!"

Коначно, у загонетки се алудира и на хебрејско значење имена Јован, а то је *милосш божја* (в. Lampe, *A Patrist. Gr. Lex.* s. v.).

102. Решење: πύλη — капија
ὕλη — твар

Неуобличена їрађа, ἀνείδεος ὕλη јесте твар од које је Бог начинио космос. По ортодоксном учењу Бог је *исшовремено* створио и твар и облике које та твар треба да прими (Василије Велики, Григорије из Нисе, Григорије Теолог, Прокопије из Газе и др.). Према томе, *неуобличена їрађа* практично и не постоји: твар по себи постоји само кроз облике у којима се манифестује. Дефиниција коју имамо у овој загонетки одаје, међутим, утицај Аристотеловог учења о материји као супстрату, као неком заједничком именитељу (који је чулима недоступан, али уму схватљив) свих постојећих облика.

103. Решење: *ἰκτῖνος* — кобац
ἀκτίς, ἀκτῖνος — зрак сунца
κτῆνος — стадо стоке
Τῆνος — Тен, једно од Кикладских острва
ἴς, ἰνὸς — снага
οἶνος — вино

Решење ове загонетке не налази се у првобитном (и јединому) издању текста, него га је исти издавач касније саопштио: M. Treu, Manuel Holobolos, BZ 5 (1896), 548.

104. Решење: *αἴξ* — коза
ἴξ — црв који напада винову лозу

105. Решење: *κάλως* — конопац
ἅλως — жито

Ова загонетка јавља се у каснијим рукописима (Kypr. chr., Eccl. phar.) у оштећеном виду, без четвртог стиха и са решењем *ваздух, ἀήρ*.

106. Решење: *φώρ* — лопов
Ὦρ — Ор, старозаветна личност

Човек божји Ор, пријатељ Мојсијев, помиње се нпр. у *Излазак* 17, 12 или 24, 14.

Глава лопужина, што је *їусшом косом обрасла* је метафора која почива на античкој граматичкој терминологији. Наиме, тзв. „космати гласови", *τὰ δασέα*, су аспирате (тј. гласови *φ, ϑ, χ*: Dionys. Halic. *De comp. verb.* 14). Почетно слово (*їлава*) речи *φώρ* је једна аспирата и зато — космата.

107. Решење: *μανία* — лудило
ἀνία — туга, потиштеност
νία (νῆμα) — конац, нит

108. Решење: *μῦς* — миш
ὗς — свиња

109. Решење: *μῦς* — миш
ὗς — свиња

110. Решење: *καρίς* — морски рачић
ἀρίς — бургија
ῥίς — нос
ἴς — снага

111. Решење: *τόνος* — нагласак
ὄνος — магарац

Дефиниција нагласка у овој загонетки јасно нам показује да аутор има у виду тзв. динамички или експираторни нагласак. У античком грчком нагласак је био тонски, певани, тј. наглашени слог у речи обележавао се вишим тоном, а не већом јачином гласа. У позном грчком, међутим, током првих векова нове ере, дошло је до великих промена у начину изговора грчког језика, па је тако и акценат изгубио некадашње тонско обележје и постао искључиво динамички (какав је и до данас остао).

На харшију сшављен нагласак узима један од три вида, или „оштри" (*ὀξεῖα*), или „тешки" (*βαρεῖα*), или „завинути" (*περισπωμένη*). Док је нагласак у језику био тонски, различити акценти обележавали су различиту висину и дужину гласа. Но кад је нагласак постао динамички, писање различитих акцената постало је само ствар традиције, без икакве практичне важности.

112. Решење: *ποῦς* — нога
οὖς — уво
ὗς — свиња

Ова загонетка била је очигледно изузетно омиљена, што се може закључити већ на основу издања, односно рукописа у којима се јавља. У 14. глави *Палашинске аншолоїије* налази се иста загонетка испевана у елегијском дистиху, док је текст који овде доносимо, из пера Василија Мегаломита, у типично византијском стиху, дванаестерцу.

У једној од варијаната разлагање речи иде и корак даље: кад се од *ὗς* одузме прво слово, „остаје једно слово састављено од једне праве и једне завинуте црте", дакле слово сигма, *σ*.

Веома слична по садржају је и загонетка чија је прва реч *ῥοῦς* (бујица) и која се такође разлаже на *οὖς* (уво) и *ὗς* (свиња) — в. EP 6, nr 1 и nr. 12, EP 8, nr. 2 и nr. 3, Kypr. chr. III, nr 18, Eccl. phar. 31, nr. 5.

Коначно, слично је састављена и загонетка за *χνοῦς* (прах, паперје) — в. NE 17, nr. III 25.

113. Решење: *ὄνυξ* — нокат
νύξ — ноћ

Ова загонетка налази се и у 14. глави *Палашинске аншолоїије*, збирке епиграма која је настала у византијско доба, али великим делом од пре-византијских текстова. Тако би и ова загонетка могла бити античког порекла, на шта указује и метар у коме је написана, елегијски дистих (употребљен, истина, у свом покласичном виду, на принципима квантитативне метрике). Типичан византијски облик, у дванаестерцу, загонетка је добила тек у преради Василија Мегаломита. Међутим, онај

старији облик очигледно је уживао већу популарност и није могао лако бити потиснут другом верзијом. То сведочи велики број рукописа из различитих времена, који сви понављају старију верзију загонетке у елегијском дистиху.

113'. Решење: ψάμμος — песак
ἄμμος — песак

Песак је *двоглаво биће* утолико што његово име почиње дуплим сугласником *йси*. Када се тај сугласник скине, остаје реч која такође означава *йесак*.

114. *Песма* представља и музички, али и књижевни облик — а оба појма садржана су у једном грчком изразу *μέρος μουσικῆς*. Превод је неизбежно поједностављен, али се може оправдати тиме што, бар у касније време, реч *μουσική* ипак претежно значи *музика*.

Збир слова је 812: ω 800, δ 4, η 8.

115. Решење: ἀλέκτωρ — петао
Ἕκτωρ — Хектор, тројански јунак, син краља Пријама

Први стих је алузија на апостола Петра који се одрекао Христа, како му је овај и прорекао, пре но што је петао трипут запевао (*Машеј* 26, 75).

116. Решење: πτύελος — пљувачка
ἕλος — мочвара
πύελος — када; удубљење
ὕελος — кристал; стакло

У решењу Холобол се није сасвим држао загонетке, прескочио је један од тражених елемената (*ἕλος*, мочвара), али је зато све остале речи повезао у неку врсту жанр сцене из живота византијског аристократе.

117. Решење: πρίν — пре но (прилог)
(π 80) ῥίν — (познији облик за класично ῥίς) нос
(ρ 100) ἴν — снага

Врсте речи, *μέρη τῆς λέξεως*, у античкој науци о језику нису исте као у модерној науци. Антички граматичари (рецимо Дионисије Трачанин, II век ст. е.) разликују осам следећих врста речи:

именица — *ὄνομα*
глагол — *ῥῆμα*
везник — *σύνδεσμος*
заменица — *ἀντωνυμία*
члан — *ἄρθρον*
предлог — *πρόθεσις*
прилог — *ἐπίρρημα*
глаголски прилог (партицип) — *μετοχή*.

118. Решење: Ἀμώς — Амос, старозаветни пророк
μῶς — (грчки облик за одговарајућу египатску реч) вода
ὦς — (дорски облик за атичко *οὖς*) уво
σῶμα — тело

Тумачење речи *мос* (од А-мос) преузели смо од издавача текста (Boiss.). Он као могући извор за византијско познавање те египатске речи наводи Филона из Александрије, *Живош Мојсијев*.

Кад се име Амос прочита уназад, добија се реч *сома*, тј. *шело*. Насупрот томе, *силе бесшелесне* су анђели.

119. Решење: φλῶρος — Флор, лично име; пчеларица златна, птица
λῶρος — ремен
ὄρος — шума, гора
φόρος — порез
Ῥῶς — Рус, Руси
ὦς — (дорски облик за атичко *οὖς*) уво

Последњи стих је игра речи која каже „у слух (тј. уво) ћеш примити" реч која се тражи — *уво*.

Флор је хришћански мученик из II века чија се успомена слави 18. августа.

120. Решење: χαρά — радост
ἀρά — клетва
ἆ, ἂ (ἅ, ἄ) — ономатопејски израз смеха

Први и други део загонетке (радост и клетва) јасни су, али трећи члан није довољно прецизно формулисан. Ми смо у преводу следили интерпретацију издавача (Boiss.), тј. одбацивши друго слово из речи *ἀρά*, не из првобитног *χαρά*, добили смо узвик подсмеха „а, а!" Објашњавајући зашто су смех и поруга упућени баш црнорисцу монаху, издавач доста неодређено каже да су се „у то време" неки људи подсмевали монасима кад би их успут срели. Вероватно је у питању била једна од празноверица (позната усталом и у нашој народној традицији), које су у великом броју и најразличитијим видовима царовале у византијском друштву.

121. Решење: χαρά — радост
ἀρά — клетва

122. Решење: σκῶμμα — ругање
κόμμα — режањ, одсечак
ὄμμα — око
μά — тако ми!

Партикула *μά* служи при заклињању да се уведе име божанства у које се неко заклиње (*μὰ Δία* — тако ми Зевса!)

Ћелава глава (у решењу) је метафора за слово *κ* из речи *κόμμα*. Јер у античкој граматичкој терминологији неаспирирани гласови називају се „ћелавима" (*τὰ ψιλὰ γράμματα* — Dem. Phaler. *De elocutione* 73).

123. Решење: *χείρ* — рука
εἴρ (εἰρ) — река

Реч *εἴρ* спада у ретке речи које се могу наћи само у специјалним лексиконима. Налази се рецимо код Хесихија и код Суде где је објашњена речју *λαῖλαψ* која значи „олуја са пљуском”, па онда „бујица”.

124. Решење: *Σάβας* — Сава (лично име)
ἀββᾶς — ава, отац (назив за монаха или игумана манастира)

Име Сава у грчком може да се чита са оба краја, исто звучи. Кад се одузме прво слово, добија се назив *ава*, који „баш згодно пристаје” св. Сави — мисли се на Саву тзв. Освећеног који је у V веку основао чувени манастир у Палестини (и данас постојећи Мар Саба, између Јерусалима и Мртвог мора). Његова успомена слави се 5. децембра.

125. Ова врло позната загонетка о светлости, односно сунцу као извору светла, преноси учење хеленистичке астрономије (сачувано кроз цео средњи век у тзв. *Алмагесши* Клаудија Птолемеја, из II века н. е.). По том учењу, у геоцентричном систему небеских тела Сунце се налази у средини између Земље и неба — полазећи од Земље редослед је следећи: Месец, Меркур, Венера, Сунце, Марс, Јупитер, Сатурн.

Текст се у већини издања слаже, само у једној варијанти стоји „налазим се изнад земље и неба” (NE 11, nr. 3). Таква формулација боље би одговарала хришћанском учењу о божанском пореклу светлости, међутим тај исти рукопис сасвим неочекивано нуди решење — *свешлосш свеће*.

Бројна вредност слова у речи *φῶς* је следећа: *φ* 500, *ω* 800, *ς* 200.

126. Светлост сунца, *φῶς*, јавља се као тема више сличних загонетки. Нпр. једна каже да ко гледа у сунце, „не издржа дуго” јер то светло „очима бол задаје” (Boiss. Megalomyt. 2).

У решењу поменута чињеница да светлост „од земље све до неба стиже” парафразира, опет, једну другу загонетку која указује на средишње место сунца, између земље и неба, у геоцентричном систему (EP 6, nr. 2; Laogr. 1, nr. 1 и др.).

Збир слова износи 1500: *φ* 500, *ω* 800, *ς* 200.

127. Решење: *φῶς* — светлост
ὦς — (дорски облик за атичко *οὖς*) уво

Први стих загонетке веома је уопштен и може практично значити било шта. Међутим, како тражена реч има три слова, а друга два очигледно су *ὦς* (уво), морамо закључити да је тражена реч *φῶς* (светлост).

Светлост као предмет жудње (*πόθος*) јесте симболичка светлост којом се просветљава ум људски, односно метафора за Христа који је ***свешло свеша*** (*φῶς τοῦ κόσμου*) и ***исшиниша свешлосш*** (*φῶς ἀληθινόν*). Христу као светлости посвећена је и чувена песма ***Свеше шихи*** (*φῶς ἱλαρόν*) коју као део вечерњег богослужења помиње још Василије Велики у IV веку.

128. Решење: *κηρίον* — свећа
ἠρίον — гроб
ῥίον — рт
ἴον — љубичица
ον — (без акцента, уместо *ὄν*) оно што јесте, биће

Последњи стих је тешко преводива игра речи: *ὄντως*, *доисша*, *уисшину* облик је партиципа од глагола *биши*, баш као и реч која се тражи, *τὸ ὄν*, *биће*.

129. Решење: *κηρός* — свећа
κιρρός — жут, жућкаст; вино жућкасте боје
ἱρός — (јонски облик за атичко *ἱερός*) посвећен, свет
Ῥῶς — Рус, Руси
ὦς — (дорски облик за атичко *οὖς*) уво

Аутор решења Холобол подвлачи класичну разлику између речи *κηρίον* и *κηρός*: прва означава *саће меда*, друга *восак*, тј. *свећу*. Један други аутор међутим, Макремболит, саставио је загонетку око речи *κηρίον*, узимајући да она значи само *свећа*, што је иначе типично за средњовековну употребу те речи.

Восак — вино бело у грчком (византијском) је игра речи заснована на хомонимији: обе речи потпуно се исто изговарају мада се различито пишу (*κηρόν* — *κιρρόν*).

130. Решење: *σῦς* — свиња
ὗς — свиња

Оба облика речи *свиња* равноправно се употребљавају у грчком, мада је само облик *ὗς* „исправна” старогрчка реч, док је облик *σῦς* можда позајмица из неког суседног индоевропског језика који, за разлику од грчког, чува иницијално *с* (в. P. Chantraine, *Dict. Etym. de la langue grecque*).

131. Решење: *σπόρος* — семе
πόρος — морски пут, мореуз
ὄρος — гора, планина

132. Решење: *κόρος* — ситост
ὅρος — дефиниција

Појам *дефиниција* метафорично је приказан као тамница јер је свака ствар ограничена својом дефиницијом ван које не може побећи.

133. Решење: *χιών* — снег
ἰών — долазећи (партицип презента од глагола доћи)

У античкој науци о језику подела на врсте речи нешто је друкчија него у модерној. Стари су, наиме, разликовали укупно 8 врста, од којих је једна био и партицип (док је глагол уопште представљао другу врсту). О томе види загонетку о прилогу *йре но*.

За атмосферске појаве Грци су се рано почели интересовати (термин *метеорологија* први пут се јавља у Платоновом *Федру*) и разне филозофске школе допринеле су развоју метеорологије — пресократовци, Аристотел, перипатетичари, стоичари. Учење о снегу као води која је изменила своје агрегатно стање потиче вероватно од Аристотелова ученика Теофраста.

134. Решење: *κίων* — стуб
Ἴων — Јоњанин
ὁ ὤν — онај који јесте

Бог се на гори Хориву јавио Мојсију и преставио му се речима „ја сам онај што јест" (*Излазак* 3, 14).

Славан хеленски род овде су Јоњани. Грци су у своме језику разликовали теоријски три дијалекта — јонски (са атичким), дорски и ајолски. Таква подела односи се, у ствари, на књижевне дијалекте: јонски одговара епском песништву и старијој прози, дорски хорској лирици, ајолски лирском песништву. Иначе, антички граматичари су дијалекатске форме сматрали „застрањивањем" у односу на неки нормалан начин говора, односно дијалекатске промене за њих су значиле *патњу*, *трпљење* (*πάθος*) кроз које реч мора да прође.

135. Решење: *ἥλιος* — сунце
λίς, λιός — (епски облик за класично *λέων*) лав
ἰός — отров

Збир свих слова у речи *ἥλιος* износи 318. Толико је било и светих отаца сабраних на I васељенском сабору у Никеји 325. године, који су „мачем вере" сасекли аријанску јерес. Мада је Никејски сабор у патристичкој књижевности и познат као „сабор 318 отаца", сматра се да је број 318 само симболичан и да је вероватно у вези са бројем слугу Аврамових (*Постање* 14, 14). Успомена на тих 318 отаца слави се у недељу која пада пред Божић.

136. Решење: *σκληρός* — тврд, сув, опор
κλῆρος — жреб
λῆρος — брбљивац
ἦρ (ἔαρ) — пролеће
ὅς — који (односна заменица)
σ — слово сигма

О називу за односну заменицу види загонетку о острву *Делу* (вероватно од истог аутора).

Прави (усправан) *падеж* је буквалан превод грчког термина за номинатив: *πτῶσις ὀρθή*.

Прозодијски знаци за дужину и краткоћу слога су хоризонтална цртица (¯) и полукруг (˘); кад се они сложе један изнад другог, добија се мало слово сигма.

137. Решење: *πόα* — трава
ὤα — перваз, обруб
α — а, прво слово азбуке

Реч *ὤα* означава обрађену ивицу на одежди (свештеничкој), и то посебно на изрезу око врата. У том значењу јавља се у Старом завету, нпр. *Псалм* 133, 2 (где у Даничића погрешно стоји „скут од хаљине").

138. Решење: *νοῦς* — ум
οὖς — уво
ὗς — свиња
νος-σόν — твоје (присв. зам. 2. л. ср. р.)

Основна реч у загонетки дефинисана је само као *нешто бестелесно*. Међутим, број који се тамо помиње, 300 + 20, не одговара речи *νοῦς*, ум, која би могла бити то „бестелесно". Зато смо у преводу прихватили сугестију издавача (Boiss.) и ставили 700 + 20, што је тачан збир за *νοῦς*.

139. Решење: *νοῦς* — ум
οὖς — уво
ὗς — свиња

Овде дата дефиниција ума почива на схватању човека као целине састављене из два дела, тела и душе (ума). То учење које се јавља већ код ранохришћанских писаца (Јустин, Атенагора), води у крајњој линији порекло из стоичке филозофије. То се схватање човека кроз средњи век одржава упоредо са оним које почива на трострукој подели човека, на тело, душу и дух, које је такође пореклом из античке филозофије, а подједнако је ортодоксно као и оно прво.

Идеја о сталној борби између тела и душе, исто стоичка по пореклу, често се јавља код хришћанских писаца, истина уз сталан опрез да се пренаглашавањем те супротности не западне у дуализам.

140. Решење: *σκάρος* — риба уснача
κάρος — дубок сан, занесеност

141. Решење: *κάστρον* — утврђење
ἄστρον — звезда

Реч *κάστρον* прешла је из латинског (castrum) у средњовековни грчки и веома се широко употребљавала, уз низ сложеница и изведеница, још од Јустинијановог времена (в. Du Cange, *Gloss. med. Graec.* s. v.).

Облик *ἄστρον*, за разлику од *ἀστήρ* које значи „једна звезда", може означавати или *сазвежђе*, или симболично неко од небеских тела, овде вероватно *месец*.

142. Решење: *κάστρον* — утврђење
ἄστρον — звезда

Ова загонетка објављена је (EP 6) без решења. Касније је Спиридакис у два маха (EP 8, Deltion 7) нудио своје решење *κνέφος* (тама) — *νέφος* (облак). Без обзира што су његова решења и иначе често погрешна, ово је неприхватљиво већ стога што реч *κνέφος* има 6 слова, а загонетка тражи реч са 7 слова.

Сматрамо да је ова загонетка у ствари само прерада једне Мегаломитове загонетке (Boiss. Megalomyt. 20) из које овде имамо чак и дословно преузет један израз — *τοῦ πόλου πλάτος, *ūросшрансшво небеско**. Осим тога, смисао текста јасно указује на решење *звезда*, јер то што се каже да је звезда *учвршћена на небу*, одговара учењу античке (и византијске) астрономије о сферама по којима се крећу планете, а које се све налазе унутар једне највеће непокретне сфере по којој су разасуте звезде.

143. У речи *ἄρτος* збир слова је 671: *α* 1, *ρ* 100, *τ* 300, *ο* 70, *ς* 200.

144. Решење: *δρῦς* — храст
ὗς — свиња

Текст загонетке пренели смо како га је издао Трој, али сматрамо да би други стих требало поправити, и то онако како смо у преводу учинили. Наиме, у тексту дословно стоји „децу су (*ἐστί*) моја четвороножац", а свакако је логичније „децу моју једе (*ἐσθίει, ἔσθει*) четвороножац". (*Деца* су наравно жир од храста.)

145. Тобит, велики праведник, чинио је свакаква добра дела, па је и по цену живота сахрањивао саплеменике које су вавилонски господари убијали и остављали несахрањене (*Тобиш* 1, 18).

Књига о Тобиту и сину његовом Тобији је апокрифна. Налази се у *Сеūшуаīинши* (грчком преводу Старог завета). Рачуна се да је настала око 200. године ст. е. и да је оригинал био на хебрејском или арамејском.

146. Ова изузетно популарна питалица говори о крају потопа. Када се после десет месеци вода почела повлачити, Ноје проверава да ли је вода довољно опала; најпре шаље у извидницу гаврана, па после извесног времена голубицу; и тек када је њу по други пут изаслао, „пред вече врати се њему голубица, и гле, у кљуну јој лист маслинов, који бјеше откинула: тако позна Ноје да је опала вода са земље" (*Посшање* 8, 11).

Разни детаљи у вези са потопом често се јављају у питалицама. Нпр. то да је Ноје градио ковчег 100 година (Heinrici, nr. 114), да је ковчег био дуг 300 лаката, широк 50 а висок 30, да је потоп трајао 13 месеци, да се врх планине Арарат појавио изнад воде после 187 дана итд. (Heinrici, nr. 95). Типично је и питање „када се цео свет обрадовао? — кад је Ноје изашао из ковчега" (Heinrici, p. 56, nr. 3).

147. Овакво тумачење смрти Judине није потекло из новозаветних текстова (*Машеј* 27, 3—5, *Дела айосшолска* 1, 16—20), али тачан апокрифни извор није нам познат.

148. Према В. Шулцу (Laogr. 4) популарно тумачење ове питалице само је замена за првобитно тумачење које треба да је у вези са учењем Симона Мага, оснивача једне од гностичких хришћанских секти (II век

н. е.). По том учењу три пара, земља-небо, сунце-месец, вода-ваздух симболизују шест тзв. „стојећих" еона, изнад којих се налази седми еон, једна неограничена снага која по својој суштини обухвата и живот и смрт.

Слично гностичко тумачење Шулц нуди и за питалицу о Христу и Самарјанци (Heinrici, nr. 103).

149. *Имаши много* и *немаши нишша* односи се овде на духовну моћ. Јован Претеча нити је сам крштен, нити крштење које он даје има исто значење као оно које ће касније сам Христос установити (*Машеј* 28, 19). Зато Јован каже: „ја нијесам достојан сагнути се и одријешити ремена на обући његовој" (*Марко* 1, 7).

150. Текст у питалици је вероватно искварен и, уместо *īаз*, требало би и тамо да буде *крај* (грешка је могућа због сличности грчких речи *πόρος* и *πέρας*).

Река као симбол за Христа веома се често јавља у патристичко-ексегетској књижевности (в. Lampe, *A Patr. Gr. Lex.* s. v. *ποταμός*). У складу с тим, и Богородица се назива „извором воде живе" (Јосиф Химнограф, Јован Дамаскин и др.), а та вода је опет она „рајска вода живота" (*Оīкровење* 22, 1). Безгрешно зачеће пореди се са „силаском дажда са неба на руно овчије" (Козма Јерусалимски и др.).

Ипак остаје извесна недоумица зашто је Богородица овде означена као „сушно време". Можда се загонетка односи у ствари на мајку Богородичину, св. Ану, која је дуго била нероткиња и само је уз помоћ божју коначно као „пустиња зазеленела и неплодна земља род донела" (Јован Дамаскин, *На рођење Боīородице*, 9).

151. Ова питалица вероватно није у првобитном облику сачувана (в. Laogr. 4, где В. Шулц нуди неке индоевропске паралеле).

Највероватније је да је теолошко тумачење накнадно додато, а да је првобитно решење било *лађа*, као у српској загонетки: *Мршви носи живоīа ūреко ūоља неūочин-ūоља; не ūочинуо док не ūоīодиш.* (Лађа). С. Новаковић, *Срūске народне заīонешке*, Београд 1877, стр. 110; В. С. Караџић, *Срūске народне ūриūовјешке и заīонешке*, Београд 1897, бр. 291.

153. Загонетка је очигледно непотпуна, питање је оштећено, а одговор је произвољно пребачен у сферу теолошког. Према В. Шулцу (Laogr. 4), питање треба да гласи: „шта је цело, шта мање, а шта трећина? Месец".

154. Христос као темељ света је позната новозаветна слика: I *Коринћанима* 3, 11, *Јеврејима* 1, 3.

Богородица, крхка жена која у својој утроби (или на рукама) носи чедо — темељ целог света, такође је често коришћена метафора (Јосиф Химнограф, Јован Дамаскин и др.).

155. Ова загонетка састављена је на основу два извора. Једно је јеванђеоски извештај о смрти Христовој на крсту („један од њих узе сунђер и напуни оцта, па натаче на трску, те га појаше" *Матеј* 27, 48), а друго је стих из псалма који то предсказује („дају ми жуч да једем, и у жеђи мојој поје ме оцтом" *Псалм* 69, 21).

156. Јован Претеча, свакако нерукоположен, утолико је поп што му је дато да крсти Христа у Јордану (*Матеј* 3, 14—16).

Петар „ђакон" (у смислу: помоћник, ученик) био је сигуран у своју постојаност, па опет се трипут одрекао Христа (*Матеј* 26, 74).

Непосредно пошто је створио Адама, Бог је „насадио врт у Едему на истоку" и наместио Адама у врту „да га ради и да га чува" (*Постање* 2, 15).

Цар Давид учинио је прељубу са Витсавејом, женом Урије Хетејина (II *Самуило*, гл. 11—12). Он је грех окајао и било му је опроштено, а као успомена на догађај остао је чувени покајнички псалам (*Псалам* 51).

157. Ова је питалица била изванредно популарна, што показују и бројне сачуване варијанте (в. Boiss. Psell. 8). Овај конкретно текст није примаран, него вероватно представља превод, поједностављење (и деформацију) уметнички обликоване загонетке Василија Мегаломита (Boiss. Megalomyt. 21). Значи, док у другим случајевима питалице помажу да боље разумемо извесне загонетке, овде је случај управо обрнут — уметничка загонетка служи за поправљање текста питалице. Мегаломитов текст гласи:

Ξύλον τὸ κλειδίν, ὕδωρ τὸ κατηνάριν·
ὁ μὲν λαγὼς ἐκλύτωσεν, ὁ κυνηγὸς δ' ἐοχέθη.

Грешке које су се у питалици појавиле типичне су грешке итацизма, тј. бркање речи које исто звуче, а имају различито значење. Тако је *κλειδίν* (кључ) замењено са *κλυδήν* (талас), а *κατηνάριν* (ланац, од латинског catena) са *κατὰ τὴν ἀρήν* (у невољи). На тај начин изгубила се цела метафора о дрвеном кључу (Мојсијев штап) који откључава водену капију (Црвено море).

158. У том моменту (*Постање*, гл. 4) „цео свет" чиниле су само четири особе, Адам, Ева и њихови синови Каин и Авељ.

Упореди и српску загонетку: *Ко је једном руком четврти део света уморио?* (Каин). С. Новаковић, *Српске народне загонетке*, Београд 1877, стр. 253.

159. То је било приликом сусрета Марије и Јелисавете, док су обе носиле — једна Христа, друга Јована Крститеља: „кад Јелисавета чу честитање Маријино, заигра дијете у утроби њезиној и Јелисавета се напуни Духа светога" (*Лука* 1, 41).

160. Св. Јелена, мајка Константина Великог, посетила је Јерусалим 326. године и каже се да је тада на Голготи пронашла три крста које је само уз помоћ чуда могла идентификовати. Први је ту легенду поменуо Амброзије (крајем IV в.), а његов извештај следили су многи други оци, на првом месту Јован Хризостом, из чијег је дела та прича вероватно и доспела у византијску усмену традицију.

161. И ово је једна од загонетки чији хумор лежи у парадоксалној употреби израза *цео свет* — а ради се о једној јединој особи. Сличне су загонетке о Каину и Авељу и о крају потопа.

Иста је идеја присутна и у српској загонетки: *Кад је магарац тако рикнуо, да га је цео свет чуо? Кад је био у Нојевој лађи.* С. Новаковић, *Српске народне загонетке*, Београд 1877, стр. 250.

162. Текст је у овој питалици искварен, али је идеја јасна: кад је био потоп, вода је прекрила целу земљу, високо изнад врхова највиших планина, тако да се једина преостала лађа — Нојев ковчег — кретала тако рећи по самом небу. Унутрашњост ковчега, као једна соба, пореди се са целим селом, јер су у њој заједно и људи и животиње од сваке врсте. Пута до тог села нема јер су сви путеви потопљени.

Ова је загонетка била врло популарна и јавља се у више варијанти. Једна гласи:

Небо, а земље нигде нема,
земља, а пута по њој нема.

(NE 17, nr. II 14)

Друга слична варијанта, препевана на народски језик, објављена је са погрешним тумачењем *брод на пучини* (Кург. chr. III).

163. Одговор на ову питалицу је очигледно насумце скрпљен — јер сунце и месец, дванаест језика (мисли се на језике којима су апостоли на Духове проговорили: *Дела апост.* 2, 4) и смрт не чине никакву логичку комбинацију.

Према тумачењу В. Шулца (Laogr. 4), овде се ради о једној старој индоевропској загонетки, познатој у многим народима, чије решење треба да гласи:

две светиљке — очи
двоја врата — уши
један кључ — смрт.

164. Ова питалица односи се на разговор Христа са Самарјанком (*Јован* 4, 6—27). Види коментар уз истоимену загонетку Василија Мегаломита (Boiss. Megalomyt. 17).

165. И овде је одговор накнадно и доста неспретно пребачен у сферу теолошког. Као прво, пада у очи да питање говори о *првом, другом, трећем* . . . док одговор каже *један, двојица, три* . . .

По тумачењу В. Шулца (Laogr. 4), ово је антична загонетка преобучена у византијско рухо. Прави одговор требало би да гласи:

од неба је Зевс,
од земље је Хад,
од мора је Посејдон.

Дакле, ради се о тројици синова Кронових који су бацајући коцку изделили свет међу собом и створили сваки своје краљевство (*Илијада* 15, 187 ид.).

166. Загонетка је доста неодређено формулисана, али је, претпостављамо, смисао не у томе да је море заклело свог творца, него да је он мору наредио да се држи одређених граница. Послушност мора према творцу, као узор за човека, чест је топос хришћанске књижевности (нпр. Писида, *Шестоднев* 380 ид.).

167. И ова је загонетка позната међу разним индоевропским народима (в. Laogr. 4). У грчком се јавља у више варијанти. У једној стоји да су грађани *предати ватри*, а не продати за порез (EP 6).
Има и једно усамљено погрешно тумачење — *кошница* (EP 8).

168. На сличном парадоксу: жив ћути, мртав проговара, начињена је Пселова загонетка о пергаменту (Boiss. Psell. 7).
Шта значи звук клепала и зашто верни кад га чују „Богу хвалу дају", објашњава једна друга питалица:
Шта означава клепало? трубу другог доласка Христовог. (Krasnos. 7, 18).

169. Бројне паралеле за ову загонетку, из разних језика и периода, доноси у свом коментару В. Шулц (Laogr. 4).

171. „А створи Господ Бог човјека од праха земаљскога и дуну му у нос дух животни, и поста човјек душа жива" (*Постање* 2, 7).

172. Ово је једна од загонетки чији је извор апокрифан. Прво чудо које је Христос на земљи, тек што се родио, учинио, везано је за примаљу Салому. Њена се рука била осушила зато што је покушала да провери је ли то заиста девица родила. Али када се покајала за своје неверовање, Христос јој је руку оздравио. Тај догађај, испричан у популарном апокрифу *Protevangelium Jacobi* 19—20, често се јавља у средњовековној уметности, посебно и у теолошким питалицама (нпр. Krasnos. 11, 32; 12, 43 итд.).

173. Бежећи из Содома на који је Бог пустио „дажд од сумпора и огња" да га затре за грехе његове, жена Лотова се, упркос забрани, обазрела и зато се претворила у „слан камен" (*Постање* 19, 26).

174. Један од издавача (Heinrici) доводи ову питалицу у везу са апокрифном старозаветном причом (*I Јездра* 3, 1—5, 6, текст се налази у *Септуагинти*) о тројици младића из пратње цара Дарија, који су се надметали у давању одговора на питање „шта је најјаче?" Победио је онај са одговором „истина".

175. Ова питалица доступна нам је само у једном издању, те није лако рећи у коликој је мери њен текст искварен. Скоро је сигурно да уместо дванаест *градова* (πόλεις) треба да буде дванаестора *врата* (πύλαι, πύλες).
Реч αἰῶνες превели смо као у модерном грчком, са *векови*. Пошто загонетка не каже колико има стубова, односно „векова", не можемо рећи да ли се ту ради о тзв. *еонима* (то су периоди од око хиљаду година, којих треба да има укупно седам у историји света).
Цела метафора можда је у вези са сликом небеског Јерусалима (*Откровење* 21).

176. Пророк Јона због непослушности своје према Богу кажњен је тиме да га велика риба прогута и да три дана и три ноћи проведе у њеној утроби (*Јона*, гл. 2).
Из рибљег трбуха Јона завапи ка Господу и вапај свој преточи у песму, псалам. Та је песма касније ушла у избор од девет библијских песама које су се редовно читале на јутарњој служби. Још касније (VII в) постале су те песме тематски обрасци за девет песама једног новог песничког облика, канона (Јонина песма је образац за шесту песму канона).

177. Ова загонетка алудира на стих из *Књиге проповедникове* 12, 5: „. . . кад ће бадем уцветати и скакавац отежати и жеља проћи, јер човјек иде у кућу своју вјечну".
Занимљиво је да је у овој загонетки реч *скакавац* (ἀκρίς) употребљена у значењу неке *биљке*. Типично је за аскетску књижевност да скакавце којима се хранио Јован Претеча (*Матеј* 3, 4) тумачи као неку врсту биљке, а не као инсекте тј. месо — Претеча треба да је био вегетаријанац. Примера за такво тумачење има доста, укључујући и дело Јована Хризостома (v. Lampe, *A Patr. Gr. Lex.* s. v. ἀκρίς).

178. Ова загонетка претрпела је многе измене, прво у самом тексту, затим и у целокупном тумачењу.
Једна од варијанти (Heinrici, nr. 53) говори о *четири* пара волова итд., а тумачење каже да су то четири Јеванђелиста, да су 12 поводаца Апостоли итд. Та је варијанта боље сачувала почетни број (четири уместо шест), али је зато изгубила сваку везу са првобитним значењем.
Првобитно значење у тексту који смо пренели види се у ономе *дванаест месеци*. Загонетка је, наиме, била астрономска, а теолошко тумачење накнадно је додато.
Према тумачењу В. Шулца (Laogr. 4), решење је било: четири годишња доба, дванаест месеци, педесет (број сто педесет је каснија интер-

полација) недеља — дакле ради се о лунарној години, а оне три мерице представљају три додатна дана (*αἱ ἐπαγόμεναι*).

181. Текст је овде јако исквaрен. Може се довести у везу са анонимном загонетком о *сну* (EP 6, nr. 11), која и сама вероватно представља прераду, поједностављење неке засад непознате оригиналне загонетке.

182. Упореди српску загонетку: *Сав се свет напи на сикодри води, само два иксана не могоше.* (Адам и Ева). С. Новаковић, *Српске народне загонетке*, Београд 1877, стр. 3.

183. Одговор је непотпун, недостаје објашњење да после сваких шест дана долази *недеља* („ружа”).

184. Ова питалица даје објашњење за Мегаломитову загонетку о *крштењу на Јордану* (Boiss. Megalomyt. 22). Истина, овде недостаје треће питање („ко се зноји, а није обучен”), али можемо бити скоро сигурни да и оно у неком другом рукопису постоји (засад нам је познат само један рукопис).

186. Недоследна употреба рода (средњи — женски) стоји у самом тексту. Придев *нездрав*, *σαθρός* значи првобитно *труо*, а у теолошким текстовима користи се за све што је телесно, пропадљиво — за разлику од свега духовног, што је *здраво*.

Професор Фрања Баришић предлаже за решење реч *ἀήρ*, *ваздух* (која је у грчком мушког и женског рода).

187. Као решење ове загонетке професор Фрања Баришић предлаже реч *ἄνεμος*, *ветар*.

188. За ову загонетку професор Фрања Баришић предлаже решење *σπέρμα*, *семе*.

190. Ова се загонетка приписује Манојлу Мосхопулу. Као и она друга њему приписана (о *пужу*), и ова је писана на архаизирајући начин, у хексаметру и епском (хомерском) дијалекту.

С обзиром на веома учен, књишки карактер загонетке, мислимо да се ради о алузији на Хомерову причу о Менелају и Протеју (*Одисеја* 4, 398 ид). Менелај ту, не могући да са лађама настави пут даље од острва Фара, по савету нимфе Идотеје облачи се у кожу туљана, помеша међу туљане и сачека тако старца Протеја чувеног по томе што се претвара у све живо „што гмиже по земљи, у води и огњу што букти”, и натера га да му каже како ће умилостивити богове и кренути даље пут домовине.

Веома је интересантно излагање В. Шулца (*Rätsel aus dem hell. Kulturkreise* I, nr. 15), који сматра да је сличност са Хомеровом причом само спољна и секундарна, а да се загонетка у ствари односи на неко

пророчиште у коме су (као рецимо у Додони) постојали „мутави” свештеници чији је симбол била риба.

192. По структури, делимично и по идеји, ова загонетка подсећа на о у о *соли*. Једина је разлика што со умире од руке мајке своје, а овде је отац тај који усмрћује дете. Можда је тај отац — Бог отац, а дете Адам.

Може се довести у везу и новогрчка загонетка о *мору* које рађа децу — *реке* и касније их опет у себе узима. B. W. Schultz, *Rätsel aus dem hell. Kulturkreise* II, p. 64.

193. Она *петорица* чији је вођа непознат, можда су *пет чула*. У том случају вођа би био ум, *νοῦς*, или душа, *ψυχή*, можда разум, *λόγος* — на жалост, ниједна од тих речи нема збир слова који се у тексту помиње.

У целини, загонетка је пре класицистичка него византијска. Нарочито оно *четворство питагорејско* (односно број $10 = 1 + 2 + 3 + 4$) упућује на учени и класично образовани XVIII век. Византинцима, наравно, нису били непознати ни Питагора ни његово „четворство”, али византијске загонетке — као уосталом и византијска књижевност уопште — доследно избегавају свако директно цитирање или помињање имена.

196. Вероватно је ово опет филолошка загонетка, *сечење главе* значи само скидање првог слова са речи. Могуће је да је тражена реч *σῦς* (свиња), која и без почетног слова значи исто, *ὗς* (свиња). Пада у очи и сличност са загонетком о *жишку* чије *решење* има чак дословне подударности са овом загонетком. У целини, загонетка је сувише неодређено формулисана да би се могло са сигурношћу рећи која је реч решење.

197. Ова је загонетка скоро сигурно теолошка. Одређено решење не можемо да понудимо. Река је у патристичкој литератури најчешће симбол Христа. Уз то се може довести у везу и питалица о реци која је у сушно време потекла (Христос и Богородица, в. Heinrici, nr. 12). Даље, река која уништава аждају је симбол крштења у Јордану (аждаја — моћ ђаволова, в. Lampe, *A Patr. Gr. Lex.* s. v. *δράκων*).

Последњи стих који каже да је река *и црна и бела* онемогућава изједначавање са Христом или Јорданом. Једина, не баш блиска, паралела је место из Језекиља где се говори о реци чија је вода здрава, а само њене баре и глибови нису (*Језекиљ* 47, 11).

199. Можда алузија на потоп (*Постање* гл. 7—9): лађа је ковчег Нојев, а посланик са скиптром голубица што је са маслиновом гранчицом показала Ноју да је потоп завршен. Старији посланик могао би бити гавран кога је прво Ноје изаслао, док се вода још није била повукла.

201. Како смо већ напоменули (в. загонетку о *пеливану*), ово би могла бити прерада чувене загонетке о играчу с мотком. Дословних

цитата нема, али се слике, односно општа замисао у великој мери поклапају. Међутим, лако је могуће да је аутор баш намерно хтео да читаоца упути у погрешном правцу, сугеришући му једно решење, а онда га на крају терајући у другом правцу. Наиме, оно да дрво *до самог неба стиже* тешко би се могло односити на мотку с којом пеливан игра. Можда зато решење треба тражити на другој страни, у области теологије. Рецимо *небеске лестве* које је Јаков уснио (*Постање* 28, 12) описане су баш како врхом дотичу небо. И други детаљи из загонетке у ту слику би се уклапали — оно *без душе, а са душом* значило би анђеле који се по лествама пењу и силазе.

Узгред, ако већ тражимо по теолошкој сфери, могуће би било и тумачење *крст* (Христов), који се усталом у хришћанској метафорици и изједначава са лествама Јаковљевим.

202. Ова необична загонетка има у ствари два дела. У првом делу описан је њен „предмет" — и за то немамо решење. Други део загонетке је само игра речи, доста вешта усталом, сачињена на основу грчких метричких термина. Наиме, назив за *стопу*, *πούς*, значи буквално *нога*, док име једне од стопа, дактила, *δάκτυλος*, значи *прст*. Пошто дослован превод ту не би имао никаквог стила, а одговарајућу игру речи није могуће у нашем језику направити, ми смо све превели једнозначно, тј. као да су у питању чисто метричке опаске.

У последњем стиху алудира се на стопу која је просодијски супротна дактилу, а то је анапест.

203. Једно од могућих тумачења је *потоп* (*Постање* гл. 6—9), мада нема вербалних реминисценција на библијски текст.

Можда је у питању и нека природна катастрофа, рецимо ерупција вулкана, као она Везува из 79. године н. е. (чији опис имамо у делу Плинија Млађег).

205. Ова Пселова загонетка имала је некад и решење, али је оно у рукопису уништено.

Број 365 упућује на решење *година*. Четири генерала била би четири годишња доба. Остали елементи загонетке нису нам јасни.

206. Први стих очигледно алудира на познату песму Богородици (Козме Мајумског, VIII в.), која се пева на различитим службама — Достојно јест. Међутим, аутор загонетке сам скреће пажњу да се ту не ради о Деви (Марији), већ о некој другој блаженој жени. Издавач (Boiss.) помиње да се можда ради о Марији Египатској, или уопште некој другој Марији. У рукопису, пак, на маргини стоји реч *ἀγάπη* (љубав).

207. Овај фолклорни мотив вероватно потиче из неког античког књижевног текста, можда романа, али тачан извор не можемо навести.

208. Решење је вероватно *азбука*. Загонетка је скоро сигурно класицистичка имитација византијског стила. Као што смо већ напомињали, праве византијске загонетке избегавају свако директно цитирање. Зато ова *панспермија Анаксагорина* указује не на византијско, већ на класично образовање познијих векова.

209. Могуће је да ова загонетка има географско-астрономско значење, тј. да алудира на појам *οἰκουμένη*, *насељена земља*, *свет*. У средњем веку, у складу са једним античким учењем (Ератостен, Аристотел, Посејдоније) земља на којој људи живе сматрана је једним целовитим острвом које се налази усред Океана, схваћеног као јединствено светско море. У том смислу цела „екумена" била би град са много становника, до кога нема никаквог пута — долазећи споља.

Иначе, град до кога нема пута постоји и као метафора за Нојев ковчег (в. Heinrici, p. 64 nr. 75). Овде, међутим, та метафора тешко може да се примени због оног *куће разне* и *становници безбројни*.

210. Решење је можда *јаје*. Јаје се на грчком каже *ᾠόν*, у изговору има три слова, али ако урачунамо и потписано *ι* (које се не изговара), онда та реч има четири слова.

211. Можда је у питању ватра, дим, огњиште, или нешто с тим у вези.

Упореди српску загонетку: *Из горе долазим, у кућу улазим, кроз умар излазим.* (Дим). С. Новаковић, *Српске народне загонетке*, Београд 1877, стр. 43.

212. Једино издање ове загонетке (ЕР 6) нема никакво решење. Спиридакис (ЕР 8) је предложио решење *жубор воде* (*τὸ κελαρύζον ὕδωρ*), што није много убедљиво.

Можда је у питању неки музички инструмент (жичани) по коме прсти преплићу као по неравном путу.

213. Право значење ове загонетке није нам јасно, али претпостављамо отприлике о чему се у њој ради. Реч *φάτνη* је познати израз за стају, односно *јасле* у које је Христос био по рођењу положен. *Подножје од ногу* опет указује на престо Христов, из кога истиче и тзв. „вода живота" која је „бистра као кристал" (*Откровење* 22, 1). Можда је у питању и нека алузија на место из *Данила*, где се говори о старцу на престолу, чије је одело „бело као снијег", а коса „као чиста вуна", а испред кога „ријека огњена излажаше и тецијаше" (*Данило* 7, 9—10).

По мишљењу В. Шулца, међутим, и овде се крије старо митолошко значење. Прави предмет загонетке била би река *Океан*. В. *Rätsel aus dem hell. Kulturkreise* II, p. 41.

INDEX GRAECUS I

INDEX GRAECUS II

* Напомена: решења иза којих је знак питања не налазе се у досадашњим издањима, већ смо их ми предложили.

СРПСКИ ИНДЕКС

* Напомена: решења иза којих је знак питања не налазе се у досадашњим издањима, већ смо их ми предложили.

